

Josef Beneš

* 22. 2. 1905 Poděbrady

Katolicky orientovaný básník a prozaik; autor prací z církevních dějin, náboženský publicista.

Syn obuvníka; obecnou školu vychodil v Poděbradech, gymnázium v Nymburce (mat. 1924), studium teologie v Hradci Králové uzavřel doktorátem 1929. Od téhož roku byl kaplanem postupně v Lázních Bělohrad, Dašicích, Hořicích a Jičíně, od 1935 profesorem na středních školách v Jičíně. 1942–45 byl vězněn v koncentračním táboře Dachau. Od 1945 opět učil, a to v Trutnově a v České Třebové, 1948 se stal v Praze šéfredaktorem časopisu Duchovní pastýř a zároveň profesorem bohoslovecké fakulty v Litoměřicích. 1951 byl jmenován kanovníkem, 1974 proboštem kapituly vyšehradské.

Básně, povídky, úvahy i medailóny J. B. jsou cele determinovány autorovou náboženskou vírou. Od prvních válečných let získávala jeho tvorba zároveň vlastenecký patos. Platí to jak o básních z koncentračního tábora *Quadragesima*, tak o životopisně pojatých „medailónech českých katolických vlasteneckých kněží“ z 19. století *Ač zemřeli, ještě mluví* a „medailónech českých katolických kněží — obětí fašismu“ *Kaine, kde je tvůj bratr?*

ŠIFRY: jb, -š. ■ PŘÍSPĚVKY in: Cyrilometodějský kalendář; Časové úvahy; Český ráj; Duchovní pastýř; sb. *Ecce homo* (1959); sb. *Gratia vobis et pax* (1967); *Katolické noviny* (od 1950); *Lid. demokracie* (od 1946); *Lit. kruh* (Ostrava, od 1939); sb. *Naše víra* (1974); *Plantážník* (ileg. čas., Dachau, 1944); *Štít* (od 1939). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Slovem i dlátem (BB 1936); *Z lásky k Němu* (P 1938); *Pohádka Českého ráje* (P 1940); *Ač zemřeli, ještě mluví* (medailóny, 1964); *Kaine, kde je tvůj bratr?* (medailóny, 1971); *Quadragesima* (BB 1973). — *Ostatní práce*: Děkanský chrám sv. Jakuba st. v Jičíně (b. d., 1934); Čtyři strany zápisníku (rozhl. přednášky, 1946); *Blahoslavená Anežka česká* (1954); *Naše chrámy* (1954); *Vzkříšená země. Dojmy z cesty delegace československých katolíků do Vietnamu* (1956, s F. Drábkem a L. Polákem); *Nezapomenutelná oběť* (EE 1962). ■ REDIGOVAL *periodika*: *Věstník farnosti dašické* (Dašice 1932), *Český ráj* (Jičín 1933–42), *Časové úvahy* (Hradec Král. 1941), *Plantážník* (ileg. čas., Dachau, 1944), *Duchovní pastýř* (1950–68); *ročenka*: *Cyrilometodějský kalendář* (1950–75); *sborníky*: *Ecce homo* (1959), *Gratia vo-*

bis et pax (1967), *Pax vobis* (1968), *Naše víra* (1974).

■ BIBLIOGRAFIE: O. Svozil in sb. *Cokoli jste učinili ...* (1974). ■ LITERATURA: sb. *Cokoli jste učinili ...* (1974). ■ an.: 70 let J. B., *Duchovní pastýř* 1975, č. 2; an.: 70 let J. B., *Lid. demokracie* 22. 2. 1975.

pb

Karel Josef Beneš

* 21. 2. 1896 Praha

† 27. 3. 1969 Rožmitál pod Třemšínem

Autor psychologických, společenských a historických románů, pracující metodou psychologického realismu s výraznou mravní tendencí; též autor historických prací, filmových scénářů a hudebních článků.

Podepisoval se též Karel Beneš, Karel Beneš Jizerský. Pocházel z lékařské rodiny. Po absolvování klasického gymnázia v Praze (1915) musel odejít na frontu, kde byl těžce raněn a jako invalida propuštěn z vojenského svazku. Studoval pak přírodní vědy, filozofii, dějiny hudby a rovněž na lékařské fakultě (doktorát filozofie 1921 prací *Příspěvky k ovogenezi některých Amphibií*). 1921–38 pracoval jako úředník pražské Univerzitní knihovny a pak jako ředitel Stát. pedagogické knihovny Komenského v Praze. 1934–37 řídil externě vydavatelskou činnost nakladatelství Družstevní práce. Od dubna 1939 byl činný v domácím odboji, v prosinci 1941 zatčen, odsouzen k 7 letům káznice a vězněn do dubna 1945 (postupně Pankrác, Terezín, Gollnow, Ebrach, Straubing); těsně před osvobozením prošel pochod smrti. Po válce byl úředníkem Stát. úřadu plánovacího a působil ve filmové dramaturgii. Od 1950 žil v Rožmitálu p. Třemšínem a pracoval kulturně a politicky na Příbramsku. Jeho manželkou byla houslová virtuoska Ervína Brokešová (*1900).

Po období počátečního vyhraňování a hledání orientace (např. vliv expresionismu na rané prózy *Ozáření lidé* a *Nesmrtelní se setkávají*) začal B. tvorbu profilovat příklon k metodě

psychologického realismu. Autora zaujalo téma umělcovy tvůrčí cesty (*Dobry člověk*, přeprac. s tit. *Červená pečeť*) a zvláště problémy identity lidské osobnosti (dvojnictví v *Uloupeném životě*, ztráta paměti po úrazu a dvojitá nespojitá existence hrdinky *Kouzelného domu*), jež ztvárňoval v umně zkombinovaných, bizarními situacemi prostoupených dějích (obě poslední díla měla značný ohlas, též ve filmové podobě); umělecky nejdále dospěl v *Kouzelném domě*, a to jak prohloubenou psychologií, tak básnickou evokací příběhu. Svůj zájem postupně rozšiřoval na problematiku společenských procesů a jejich podmiňujícího působení v životě jedince (román *Vítězný oblouk*, námětově těžící z politických a sociálních zápasů na počátku 20. let). Hlavně v poválečné době usiloval o důsledné společenské zhodnocení jevů současnosti a minulosti. Vytvořil tehdy řadu próz zobrazujících český protifašistický odboj: vedle širšího kronikářského záběru událostí, jež autor prožil jako repatriovaný vězeň (*Ohnivě písmo*), jsou zde dějově exponované novely a romány, soustředěné k jednotlivým lidským osudům (*Past*, *Rodný hlas*, *Setkání v Karlových Varech* aj.). Ve své historické beletrii podal B. rozměrný, na letopisné chronologii a autentických faktech založený obraz revolučních dějů roku 1848 (trilogie *Mezi dvěma břehy*, *Dračí setba*, *Útok*, k níž se volně pojí próza pro mládež *Studentský hrdina*).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Karel Jizerský, K. J. Jizerský; -dreš-, Dr. -eš, K. J. B., kjb. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Cesta* (od 1920); *Čes. slovo*; *Čtème* (od 1938); *Dalibor*; *Dnešek*; sb. *Ervín Schulhoff* (1958); *Lid. noviny* (od 1928); *Lit. listy*; *Lit. noviny*; *Lumír* (od 1923); *Magazín DP*; *Moderní revue* (od 1920); *Mor. slez. deník*; *Nár. osvobození*; *Nár. práce*; *Nové Čechy* (od 1925); *Panoráma* (od 1928); *Pramen* (od 1925); *Přítomnost*; *Rozhledy*; *Rozpravy Aventina* (od 1930); *Rudé právo*; *Růst*; *Sever a východ* (od 1928); *Socialist. revue*; *Topičův sborník*; *Tribuna* (od 1923); *Zeměd. noviny*; *Zvon* (1920). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Děvče s květinami* (P 1921, podp. Karel Beneš Jizerský); *Ogelala* (baletní mystérium, podle Abbé Brasseur de Bourbourg, Vídeň 1925, i prem., k hudbě E. Schulhoffa); *Dobry člověk* (R 1925); *Kov hovoří* (P 1926); *Nesmrtelní se setkávají* (P 1928); *Ozáření lidé* (P 1929); *Uloupený život* (R 1935); *Vítězný oblouk* (R 1937); *Kouzelný dům* (R 1939); *Červená pečeť* (R 1940); *Pohádka o zakleté písni* (1946); *Rudá v černé* (PP 1947, 2. vyd. 1955 rozšř. o prózu *Past*); *Ohnivě písmo* (R 1950); *A přece se dočkal* (P pro ml., 1952); *Rodný hlas* (R 1953); *Mezi dvěma břehy* (R 1954);

Studentský hrdina (P pro ml., 1956); *Dračí setba* (R 1957); *Hra o život* (R, PP 1958, obs.: *Rodný hlas*, dvě prózy z rozšř. kn. *Rudá v černé*, nově: *Cesta na východ*, *Dítě pro štěstí*); *Setkání v Karlových Varech* (P 1959); *Útok* (R 1963); — posmrtně: *Cesta do neznáma* (R 1973). — *Překlad*: A. C. von Breycha-Vauthier: *Jak pracuje Společnost národů* (1936). — *Výbor*: *Past* (z kn. *Hra o život*, 1970). — *Souborné vydání*: *Dílo K. J. B.* (Čs. spisovatel, 1957—61, 5 sv.). ■ SCÉNICKY. *Libreto*: *Plameny* (k tragikomedii E. Schulhoffa, 1932). ■ REDIGOVAL *časopis*: *Růst* (1947—48); *sborník*: *Prof. Dr. Vojtěch Čížek*, bojovník, učitel a člověk (1946). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: *Rok 1848 v projevech současníků* (1932, rozšř. vyd. 1948); *Poezie za mřížemi* (antologie z vězeňské poezie, 1946); *Setba* (sborník prací začínajících autorů z plzeňského kraje, 1955, s B. Polanem).

LITERATURA: E. Brokešová: *Ty a já* (1947; 1972 s tit. *Žila jsem nadějí*). ■ ■ ref. *Dobry člověk*: B. Benešová, *Tribuna* 12. 4. 1925; J. O. Novotný, *Cesta* 1925/26 ■; ■ ref. *Nesmrtelní se setkávají*: G. (F. Götz), *NO* 19. 8. 1928; A. M. Píša: *Čtverlist*, *Sever a východ* 1928; J. V. Sedlák, *Tribuna* 18. 11. 1928 ■; B. Jedlička: ref. *Ozáření lidé*, *LidN* 14. 5. 1930; ■ ref. *Uloupený život*: F. X. Šalda, *ŠZáp* 1934/35, s. 289 → *Kritické glosy k nové poezii české* (1939); *AMP* (A. M. Píša), *PL* 15. 6. 1935; B. Jedlička, *LidN* 30. 9. 1935; J. Matouš, *Nové Čechy* 1935; K. Sezima, *Lumír* 1935/36, s. 286 ■; ■ ref. *Vítězný oblouk*: K. P. (Polák), *PL* 20. 6. 1937; G. (F. Götz), *NO* 29. 6. 1937; J. Matouš, *Rozhledy* 1937, s. 129; L. Kratochvíl, *LitN* 1937/38, č. 1; K. Sezima, *Lumír* 1937/38, s. 312 ■; ■ ref. *Kouzelný dům*: B. Jedlička, *LidN* 19. 6. 1939; *AMP* (A. M. Píša), *Nár. práce* 2. 7. 1939; K. Polák, *KM* 1939; K. Sezima, *Lumír* 1939/40, s. 91 ■; ■ ref. *Červená pečeť*: vbk. (V. Běhounek), *Nár. práce* 1. 12. 1940; B. Jedlička, *LidN* 17. 2. 1941; F. Křelina, *Venkov* 6. 3. 1941; K. Polák, *KM* 1941 ■; ■ ref. *Rudá v černé*: O. Jahoda, *KM* 1948; K. P. (Polák), *PL* 9. 5. 1948 ■; ■ ref. *Rodný hlas*: M. Pohorský, *LitN* 1954, č. 14; B. Macák, *HD* 1954 ■; ■ ref. *Mezi dvěma břehy*: D. Jeřábek, *HD* 1955; V. Běhounek, *NŽ* 1955; J. Hájek, *LitN* 1955, č. 31 ■; ■ ref. *Dračí setba*: J. Hájek, *LitN* 1957, č. 35; A. Hájková, *HD* 1957 ■; V. Běhounek in K. J. B.: *Ohnivě písmo* (1962); I. Zitková: ref. *Útok*, *Mladá fronta* 31. 8. 1963; V. Běhounek in K. J. B.: *Rudá v černé* (1964); A. Hájková in K. J. B.: *Kouzelný dům* (1966); B. Polan in K. J. B.: *Uloupený život* (1968); ■ nekrology: M. Petříček, *Listy* 1969, č. 13; V. Běhounek, *Práce* 1. 4. 1969 ■; M. Janů-Veselá: ref. *Cesta do neznáma*, *Práce* 18. 7. 1973; L. K. (Kratochvíl): *Nedožitě osmdesátiny K. J. B.*, *Zpravodaj Stát. knihovny ČSR* 1976.

ah, et

Václav **Beneš** viz in **Vojta Beneš**

Vojta **Beneš**

* 11. 5. 1878 *Kozlany* (Kožlany) u Rakovníka
† 20. 11. 1951 *South Bend* (Indiana, USA)

Prozaik a básník píšící hlavně pro mládež, autor četných vzpomínkových knih, odborných a politických statí; politik a kulturní pracovník.

Vl. jm. Vojtěch B. (V literatuře uváděn chybně den narození 17. 5.) Otec spisovatelky Hany Klenkové, bratr politika a prezidenta republiky Eduarda B. (1884–1948) a Václava B. (1865–1919), učitele a osvětového pracovníka, redaktora Učitelských novin, vydavatele těsnopisného časopisu Multum, autora publikací *Měšťanské školy chcete postátnit?* (1908), *Základy českého těsnopisu* (1911), *Kacíř Hus* (1919) aj. V. B. pocházel z velmi početné rodiny chalupníka a kupce. Předškolní věk prožil ve svém rodišti, do školy začal chodit v nedaleké obci Chříč, ale již 1884 odešel se svým bratrem Václavem, který začínal svou učitelskou dráhu, na Rychnovsko. Do obecné školy chodil v Javorníci, 1889–90 docházel ze Solnice do měšťanské školy v Rychnově nad Kněžnou, 1890–91 pokračoval v Častolovicích. Od září 1891 učil jeho bratr v Chodově u Prahy, odkud V. B. docházel do měšťanky na Vinohradech. 1893 vstoupil na učitelský ústav v Panské ulici (mat. 1897) a v té době začal časopisecky publikovat. Jako výpomocný učitel působil 1897–98 v Čakovících u Prahy, od září 1898 do ledna 1899 v Dáblicích, po několikaměsíčním působení v Kostelním Hlavně přešel v září 1899 do Brázdimi u Brandýsa n. Labem. Pak učil krátce v Dolních Počernicích a od září 1900 ve Veltěži u Klecan. V té době zahájil intenzivní přednáškovou činnost, založil vzdělávací a tělovýchovný spolek Učitelské sdružení, stal se členem Volné myšlenky, věnoval se ochotnickému divadlu, hojně tiskl v pokrokových a dětských časopisech. Od 1904 učil opět v Čakovících a po 2 letech nastoupil, už jako definitivní učitel, v Zápěch, kam ho prosadil tamější řídící J. Kožíšek. V té době se také seznámil s H. Sedláčkem, svým pozdějším přítelem a spolupracovníkem. Během působení v Zápěch složil odborné zkoušky a v září 1908 byl jmenován na měšťanskou

školu ve Staré Boleslavi, krátce nato v Brandýse n. Labem. Chudá studentská léta i zkušenosti učitele mezi proletářskými dětmi ho 1908 přivedly do soc. dem. strany. 1911 odjel do Ameriky, povolán Maticí školskou pozvednout zde české školství. 1911–13 byl ředitelem české školy v New Yorku, vydal čítanku pro děti krajanů, pořádal konference pro učitele českých škol. Od prázdnin 1913 až do svého návratu do vlasti těsně před vypuknutím první světové války projel většinu severoamerických států, kde přednášel o českém školství a četných kulturních otázkách. Po ročním pobytu ve vlasti, kdy se mu podařilo uniknout frontě, odjel v červenci 1915 s rodinou na příání Mafie znovu do USA, kde nejprve tajně, po odjezdu bratra Eduarda z Rakouska v říjnu 1915 však už veřejně pracoval v odbojovém hnutí. Vypracoval plán a stanovы Českého národního sdružení, pro něž 1915–18 vydával časopis *Poselství*. Byl tajemníkem Národní rady českosl. v Americe (1915–18), od 1917 stál v čele vojenské kanceláře jako náborový komisař (během svého pobytu projel několikrát celou Severní Ameriku a proslovil 1 400 přednášek). Vydal též několik knih pro české krajaný a propagační a informativní publikace pro americkou veřejnost. Na jaře 1919 se vrátil do vlasti, na podzim odjel znovu do Ameriky pro svou rodinu, s níž se definitivně vrátil na sklonku roku. Mezitím bylo na zásah J. Kožíška a H. Sedláčka zrušeno jeho válečné suspendování a B. byl jmenován ředitelem měšťanské školy v Brandýse nad Labem. Místa se však vzdal a stal se inspektorem okresu Brandýs, 1920 Vinohrad, od 1922 působil jako zemský školní inspektor a od 1937 do okupace jako ústřední inspektor národního školství. Od 1920 žil v Praze. Kromě intenzivní přednáškové a publikační činnosti byl od 1925 poslancem NS za stranu sociálně demokratickou (Plzeňsko), 1935–36 členem senátu, 1935–37 předsedou kulturní komise strany. Byl vládním radou v ministerstvu školství a národní osvěty a jeho úsilí o jednotnou školu vyvrcholilo prozázením zákona o újezdních měšťanských školách (lex Beneš) 1936. Byl též předsedou Svazu učitelstva (1928–33), předsedou Česko-polské společnosti (1932–33), předsedou Zemského ústředí péče o mládež (od 1934), předsedou Svazu národního osvobození, místopředsedou Dělnické akademie, tajemníkem Legionářské obce aj. Po okupaci odjel v létě 1939 ilegálně

opět do USA. Zúčastnil se práce v odboji, v jehož zájmu publikoval knihy a četné články v americkém tisku, agitoval po celých Spojených státech a v Kanadě. Po návratu do vlasti pracoval dále v soc. dem. straně (ve volbách 1946 byl kandidátem za Plzeňsko). 1949 mu byl povolen výjezd k nejmladší dceři do USA, kde po 2 letech zemřel.

Beletristická tvorba V. B. byla určena převážně mládeži. Témata pro své povídky čerpal autor především ze svých zážitků z dětství (*Za humny*) a z vlastní učitelské praxe (*Historie Jožky Rokošova*). Určující roli pro ideové vyznění B. prací měly zkušenosti z vlastních chudobných studentských let i ze sociálních zápasů, jichž byl svědkem a účastníkem v počátcích svého učitelského působení. Své hrdiny zobrazoval jako oběti společenského systému a sociálního prostředí, ale vedle kritické obžaloby podával i kladný příklad. Byl dobrým psychologem a citlivým pozorovatelem života opuštěných, zanedbaných a sociálně slabých dětí, dovedl čtenářům ukázat i nejtrpčí stránky života a nespravedlnost společenského zřízení. Odmítal mravoučnou literaturu s cíli nezakrytě výchovnými, trval na uměleckém obraze života, a to nejen jako autor, ale i jako teoretik v četných statích a přednáškách. V tomto smyslu patřil B. před první světovou válkou k průkopníkům pokrokové realistické literatury pro mládež. Přelomem v B. literární činnosti se stal jeho pobyt v Americe za první války. Vefejná a politická činnost ho do značné míry odvedla od psaní pro děti, i když jeho povídky i nadále dosahovaly četných reedic v různých uspořádáních a výběrech. Kromě románu *Hory Matky boží* s idealistickým řešením sociální problematiky (sbírka *Rolničky* shrnula opožděně autorovy básně z počátku století) psal nyní B. pro mládež převážně knihy vzpomínkového charakteru (*Naše maminka, Děti v bouři revoluce*). Pro dospělé vydal B. kromě satirického románu *Boty sv. Byrokracie*, zaměřeného proti tuposti a úzkoprsosti, a kromě antiklerikálních povídek *Černá ves* několik knih o své činnosti v Americe (*V tesklivé noci volám, Věčné prameny*) a sbírku básní stesku po ohrožené vlasti (*Talitha Kumi!*). Jeho odborná literární činnost byla zaměřena k literatuře pro mládež, k výchově a školství, jeho spisy vydané v Americe pak především k propagaci českého státu po stránce kulturní, hospodářské a politické.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan Růžička (Černá ves), M. Blahník (Boty sv. Byrokracie), Pavel Vnuk, Petr Bartoš (amer. čas. za druhé svět. války), Vojben (Právo lidu, Buditel), Vojta (Právo lidu); V. B. (Čas), V. Bš. (Čes. osvěta). Podepisoval se též Vojtěch B., Vojta B. (Buditel). ■ PŘÍSPĚVKY in: Akademie (od 1922); Buditel (od 1899); Co jsme mohli (od 1896); Čas (od 1901); Časopis pro občanskou nauku a výchovu (od 1935); sb. Česká čítanka (1912); Česká osvěta (od 1906); České mládeži (od 1896); Českosl. republika (od 1921); Českosl. legionář (od 1935); Čes. učitel (od 1920); sb. Čtyři přednášky o prezidentovi Čs. republiky TGM (1935); Dělnická osvěta (od 1922); sb. Deset let Svazu národního osvobození (1933); Děti republiky (od 1920); Dětské květy (od 1902); Dětský svět (od 1925); sb. Druhá čítanka pro české školy v Americe (1916); sb. In memoriam Jana Týmla (1946); sb. Jak splníme odkaz naší revoluce (1924); sb. Jan Hus — kníže Václav (1929); Jaro (od 1914); Jitro (od 1920); Kalendář českoamerických žen na r. 1916 (Chicago, 1915); sb. Kalendář Maléhrádků (1907); Klas (od 1923); Komenský (od 1908); Kralovický obzor (od 1926); Lípa (od 1926); Malý buditel (od 1900); Malý čtenář (od 1904); Mladá stráž (od 1926); sb. Na dětské besedě (1920); Nár. osvobození (od 1924); Naše doba (od 1931); Naše revoluce (od 1923); Naše zahraničí (od 1924); sb. Našim maminkám (1934); Nová doba (od 1920; 1926 Mé dětství); Nová svoboda (od 1927); sb. Památník na oslavu osmdesátileté činnosti stát. ústavu učít. v Praze II (1928); Pedagogické rozhledy (od 1908); Pokrok (od 1908); Pěšina (od 1935); Poselství (od 1915); Právo (Cleveland, od 1916); Právo lidu (od 1905); Pražská lid. revue (od 1905); sb. Prvosenky (1905); Přerod (od 1922); Rudé právo (od 1936); sb. Srdce hrdinná (1928); sb. Španělsku (1937); sb. Štěrdovečerní povídky (1936); Učitelské noviny (od 1907); Učitelský přehled (od 1907); Úhor (od 1913; 1928 Sám o sobě); V boj! (od 1904); Venkov (od 1929); Věstník mor. učitelstva (od 1933); Věstník pedagogický (od 1929); Volná škola (od 1907); Vzdělání lidu (od 1903); Vzkříšení (od 1906); Zlatá brána (od 1922); Zlatá Praha (od 1920); Ženský list (od 1910); Život (od 1899); dále příspěvky v četných amerických časopisech. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Za humny (PP pro ml., b. d., 1907, 3. vyd. 1948 s tit. Za kozlanskými humny obs. též kn. Naše maminka a další prózy); Črty a povídky (PP pro ml., 1908); V tesklivé noci volám! (BB, PP, Chicago 1917); Povídka májového večera a jiné povídky (pro ml., Chicago 1918); Vojáci zapomenuté fronty (BB, PP 1923); Jožka Rokošův (PP pro ml., 1923, 1924 rozšíř. vyd. s tit. Historie Jožky Rokošova); Věčné prameny (PP 1924); Rolničky (BB pro ml., 1925); Černá ves (PP 1925, pseud. Jan Růžička); Boty sv. Byrokracie (R 1930, pseud. M. Blahník); Hory Matky boží (R pro ml., 1933); Děti v bouři revoluce (PP pro ml., 1934); Masaryk v revoluci (P pro ml., b. d., 1937);

Naše maminka (P pro ml., 1937); Talitha Kumi! (Tobě pravím, vstaň!; BB, Detroit 1941); Štědrý večer (P pro ml., b. d.). — *Překlady*: J. Spargo: Bolševism (1920). — *Ostatní práce*: Alkohol, škůdce lidu (b. d., 1906); Co je to Volná škola (1907, s J. Kožíškem); Osnova České čítanky (1908, s J. Kožíškem a J. Sulíkem = P. Sula); Česká škola. Příspěvek k reformě české školy v Americe (5 sv., New York 1914); Je Čechům v Americe třeba české školy? (Cleveland 1914); Jak žije a trpí naše domovina pod ranami války (Chicago b. d., 1915); T. G. Masaryk (Cleveland b. d., 1916); A Memorial (appeal) to the International (Chicago b. d., 1917); Bije hodina dvanáctá (Chicago b. d., 1917); Národnostní otázka a socialism (Cleveland b. d., 1917); Bohemia (Chicago 1917, s K. Zmrhalem); Economic Strength of the Czechoslovak Lands (New York 1918); Poselství amerických krajanů osvobozené vlasti (1919); Škola a výchova v demokratickém státě (1921); Revoluční hnutí v Severní Americe (1923); Gustav Habrman (1924, s J. Koudelkou); Samostatností k svobodě (1924); České národní sdružení (1925); Masarykovo dílo v Americe (1925); Z časů veliké víry (1926); Nepromluvíš křivého svědectví (1927); Výchova k otroctví či ke svobodě? (1927); Voliči! (1929); Čs. Amerika v odboji (1931); O víře ve výchovu (1932); Hlubina bezpečnosti (1933); Proslav k mládeži o vzniku a poslání čs. armády (1934); 7. března chtěl bych říci mládeži (1935); Újezdní školy měšťanské, zákon jednomyslné státní vůle (1936); O nejkrásnějším vlastenectví (1937); O humanitní demokracii (1938); Žalář miliónů Protektorát Čechy a Morava (Chicago 1939); The Million Prisoners (Chicago 1940); The Tragic Fate of Czechoslovakia (Chicago 1940); Světlo na křižovatkách (Chicago 1941); Poslání čs. lidu v Americe (Chicago 1941); The Mission of a Small Nation (Chicago 1941); The Story of Two Peoples or Czechoslovak and German Morality (Chicago b. d., 1942); A Proposal for the Reconstruction of the Educational System in Postwar Central and Eastern Europe (Chicago b. d., 1943); The Vanguard of the „Drang nach Osten“ (Chicago 1943); První vojáci nejzápadnější fronty (1946); Nový řád? Nový člověk! (1946); Bojovali jsme za svobodu 1 (1947). — *Výbory*: O lepší svět (1. Škola a výchova; 2. Kulturní politika; 3. Demokracie a socialismus; 4. Duch legií, 1928). — *Souborná vydání*: Spisy V. B. (Ústřední spolek jednot učitelských Brno, 1938, 1 sv.); Knihy V. B. pro mládež (Komenium, 1947, 2 sv.). ■ **REDIGOVAL časopisy**: Malý buditel (1900–02), Poselství (USA, 1915–18), Věk rozumu (USA, 1916–18); *knižnice*: Polabská knihovna (1910–12), Knihy pro velké i malé (1926–31, s P. Sulou). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: Rok na vsi (1907); Česká čítanka (New York 1912); Druhá čítanka pro české školy v Americe (New York 1916); Pozdrav z otčiny (1923, s jinými); Ohlas domova (1924, s jinými); Národe, braň si svou školu (1927); Katalog výstav J. A. Komenského

ho v Uh. Hradišti (1935, s F. Gáškou a J. Zemanem). ■

LITERATURA: O. A. Bernásek: V. B., vzor národního pracovníka (1925). ■ Č. Zibrť: Literatura kulturněhistorická a etnografická (ref. Rok na vsi), ČL 1908/09; T. Škrdle: Volnomyšlenkářská beletrie (ref. Črty a povídky), Vlast 1908/09; L. Franzlová: ref. Česká čítanka, Volné listy (New York) 1913; A. Kalivoda: Naši krajané v Americe, Malý čtenář 1918/19; -ch- (F. S. Procházka): ref. Pozdrav z otčiny, Zvon 1922/23; K. (F. V. Krejčí): ref. Vojáci zapomenuté fronty, PL 2. 9. 1923; Svbd (O. Svoboda): ref. Za humny, Úhor 1923; V. F. S. (Suk): ref. Historie Jožky Rokošova. Povídky májového večera, Střední škola 1924/25; O. Pospíšil: ref. Povídky májového večera, Úhor 1925; V. F. Suk: ref. Ohlas domova, Úhor 1924; an.: ref. Revoluční hnutí v Sev. Americe, Všehrd 1924; ■ ref. Věčné prameny: F. Mareš, PL 25. 12. 1924; T. (J. Laichter), Naše doba 1924/25; -rb- (A. Srb), Dělnická osvěta 1925 ■; ■ ref. Rolníčky: J. Hloušek, NO 26. 6. 1925; O. Pospíšil, Úhor 1925 ■; J. Kapras: ref. Vojáci zapomenuté fronty, Čes. revue 1925; T. Čapek in Naše Amerika (1926); ■ ref. Z časů veliké víry: J. W. (Werstadt): Literatura a dokumenty k dějinám našeho osvobození, ČČH 1926; AMP (A. M. Piša), PL 21. 11. 1926; T. (J. Laichter), Naše doba 1926 ■; ■ k padesátinám: V. F. S. (Suk): V. B., Úhor 1928; K. (F. V. Krejčí): V. B., PL 15. 6. 1928 ■; ■ ref. Čs. Amerika v odboji: K. J. (Juda), Střední škola 1931/32; E. Sobota, Naše doba 1931/32; K. (F. V. Krejčí), PL 7. 2. 1932 ■; ■ ref. Hory Matky boží: A. Roupec, Věstník Ústředního spolku jednot učitelských v zemi moravskoslezské 1933; -r- (J. Rybák), Haló noviny 17. 12. 1933; V. F. S. (Suk), Úhor 1933 + Střední škola 1933/34 ■; ■ ref. Děti v bouři revoluce: L. Š. (Štraus), NO 14. 12. 1934; p. (A. M. Piša), PL 22. 12. 1934 ■; p. (A. M. Piša): ref. O nejkrásnějším vlastenectví, PL 22. 4. 1937; ■ ref. Naše maminka: p. (A. M. Piša): V. B. o své mamince, PL 29. 12. 1937; sl. (J. Strnadel), Ranní noviny 14. 5. 1938; J. Pojar, Čin 1938 ■; ■ k šedesátinám: AMP (A. M. Piša): V. B. vypravěč, V. Příhoda: Pedagogická cesta V. B., J. Martínek: V. B. v Americe, vše PL 17. 5. 1938 ■; J. Hloušek: ref. Jožka Rokošův a jiné povídky, Úhor 1938; A. Hrubý: ref. Nový řád? Nový člověk!, KM 1947; N. Č. (Černý): ref. Děti v bouři revoluce, Komenský 1948.

sm

Bedřich Beneš Buchlovan

* 21. 4. 1885 *Tučapy* u Uherského Hradiště
 † 9. 9. 1953 *Uherské Hradiště*

Autor povídek a loutkových her pro děti, básník a prozaik inspirovaný životem a folklórem rodného Slovácka, překladatel z němčiny a polštiny, bibliofil, popularizátor a propagátor literatury a výtvarného umění, vlastivědný pracovník a publicista.

Vl. jm. Bedřich Beneš. Narodil se v rodině vesnického učitele. 1896—1901 studoval na reálném gymnáziu v Uherském Hradišti, 1901—05 na učitelském ústavu v Kroměříži. Po studiích nastoupil učitelské místo na obecné škole, nejprve ve Zlechově, potom v Buchlovicích (odtud pseud. Buchlovan); 1916 přešel na měšťanskou školu do Bzence, odtud 1918 jako odborný učitel na měšťanskou školu do Uherského Hradiště, kam se téhož roku také natrvalo přestěhoval. Intenzívně se věnoval popularizační a veřejné činnosti, byl aktivním členem Moravského kola spisovatelů a řadu let působil jako městský knihovník.

Činnost a tvorba B. B. B. je rozsáhlá, zasahovala do několika oblastí. Nejvýznamnější část představuje prozaická tvorba pro děti, hlavně povídky z prostředí rodného kraje, popularizující črty o českých spisovatelích 19. století a o malířích, dále povídky s historickými náměty a sbírky krajo­vých pověstí. Dětem byly určeny i hry pro loutková jeviště, zpracovávající starší oblíbené loutkářské látky, náměty z lidové poezie i předlohy ze světové dramatiky (W. Shakespeare) a literatury (A. France, L. N. Tolstoj). B. se pokoušel i o poezii (první básnické pokusy publikoval v Neumannových Šibeničkách a v Hlasu lidu), zejména o veršované povídky, a o románovou a povídkovou tvorbu pro dospělé, zvláště s náměty z venkovského prostředí svého kraje a s autobiografickými prvky. Po celý život rovněž působil jako zanícený pracovník a organizátor v bibliofilském hnutí, dále na poli knižní kultury a grafiky; popularizoval literaturu i výtvarné umění, vydával práce klasiků české literatury a soustavně se věnoval vlastivědné práci (sbírky pověstí, cestopisné průvodce, kulturní příručky, jubilejní sborníčky). Autorova literární pozůstalost je uložena v Archívu města Ostravy.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Bedřich Buchlovský, Bedřich M. Beneš z Kola, Ben Walther, B. Wolfram Neděle, M. Bedřich; bbb, BBB. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času; Bibliofil; Časopis sběratelů exlibris; Čes. bibliofil; Hollar; Hlas lidu; Květy (od 1902); Kvítí různých zahrad. Sborník původních prací literárních a uměleckých (1920); Lid. noviny (od 1920); Marginalie; Nár. osvobození; alm. Natrháno na cestě k životu (1904); Niva (od 1921); Panoráma (od 1930); Republika (od 1919); Ročenka knihtiskařů; Stan (od 1930); Šibeničky; Vitrinka. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Marcel Schlaf, jeho sny, pokušení a dekadence, jakož i k rozumnému životu navrácení (B 1907, pseud. Ben Walther); Knižka básní didaktických (1909, pseud. Ben Walther); Za naším huménkem (PP pro ml., 1912); Sonata eroica (B 1913); Z našeho deníčku. Co psaly děti (PP pro ml., 1914); Kratochvilný příběh Lva Kefase Výtečníka... (B b. d., 1914, pseud. Ben Walther); Šestipramenný svazček loutkových her (pro ml., 1916); Pan Rinald a Reginald (D pro ml., 1916); Čtyři loutkové hry (pro ml., 1916); Polykrates (D pro ml., 1916); Zbojníci v lese durynském (D pro ml., 1917; 1934 s tit. Jánošík); Loutkové hry ze Shakespeara (pro ml., 1917); Inženýr Robur (D pro ml., 1917); Prastrýce Jáchyma Beneše, holašského tovaryše, cesta na zkušenu (B 1917; 1942 s tit. Jáchym, tovaryš hradištský, na zkušenu); Buchlovská knížka. Pověsti... (pro ml., 1918); Košile (D pro ml., 1919); Anička bojovnice (D pro ml., 1919); Oslavná scéna k stému výročí B. Němcové (D pro ml., 1920); Brněnský drak (D pro ml., 1920); Turek a krásná Katerinka (D pro ml., 1920); Tři stínohry (DD pro ml., 1920); Josef Mánes. Povídka o malíři pražského orloje (pro ml., 1920); Sedm synků Jestřábíků (PP pro ml., 1920); Krymský zajatek a jiné příběhy (PP pro ml., 1920); O malíři Slovácka (P pro ml., 1921, o J. Uprkovi); Povídky o malířích (PP pro ml., 1921; 1946 s tit. Záračná paleta); Pět obrázků o Karlu Havlíčkovi Borovském (PP pro ml., 1921); Bohapusté masopustování aneb Povstání těch učitelských (B 1922); O malíři, Polušce a paní (B 1924); Rozličné čtení (PP pro ml., 1925); Nejposlednější dobrodružství Leona Clifftona (P pro ml., 1925); Halouzka s deseti lístky (PP pro ml., 1925); Desítka her pro malíčké (1925); Ta hradištská brána... (FF 1925); Sedm očí naproti (PP 1927); Balada o sběrateli exlibris (B 1928); Besídky o básnících (PP pro ml., 1930; obsahuje drobné práce, které původně vycházely 1917—21 jednotlivě takto: Barunčin podzim, 1917, o B. Němcové; Humor na trpkých rtech, 1917, o J. Nerudovi; Za národní písní, 1917, o K. J. Erbenovi; Za mořem, 1918, o J. V. Sládkovi; Blaho v Zahradě kvetoucích broskví, 1918, o J. Zeyerovi; Mučedník brixenský, 1918, o K. H. Borovském; Kniže básníků, 1918, o J. Vrchlicém; Věštec slovanský, 1919, o J. Kollárovi; Z tanečních hodin, 1919, o K. Světlé; Blažený sen, 1920, o A. Jiráskovi; Litoměřický požár, 1920, o K. H. Mácho-

vi; Besídka Prolog a Epilog. Sto let českého básnictví, 1921; Hlas Tatry. Slovenští básníci, 1921; Hlídka na Dunaji, 1921, o J. S. Macharovi; Plachý samotář, 1921, o S. Čechovi; Strakonická idyla, 1921, o F. L. Čelakovském); O třech bosých detektivech (P pro ml., 1930); Don Šajn. Don Quijote. Kejkklíf Matičky Boží (DD pro ml., 1930); Padesátka z mého marokénového zápisníčku (B 1930); Planetárium čili stoletý kalendář Josefa Hladkého (texty ke kresbám, 1930); Oživené kameny a střípky (PP pro ml., 1931); Ožehnutí (PP 1931); Moje barva červená a bílá (P pro ml., 1932, přeprac. a rozšíř. povídka Mučedník brixenský); Soupis díla Petra Bezruče 1899—1934 (1934); Vlastivědné čtení z pověstí hradištského okresu (1935); Ruce pryč. Několik slov o tzv. moravském vydání Máchova Máje (studie, 1940); Neblahý památník aneb Nemaluj příteli čerta na stěně (E 1940); Slovácko v našem písemnictví (1941); Svatopluk Čech v kraji hradištském (1946); Literární slovníček hradištského okresu (1947); Zlatá kaplička nad Vltavou (PP pro ml., 1948); Podívat se do Bylan (R 1948). — *Překlady*: S. Przybyszewski: Soud (1918); J. Słowacki: Anelli (1919) + Lambro (1926); S. Wyspiański: Protesilaos a Laodamia (1920); G. Keller: Sedm legend (1924); G. A. Bürger: Příhody barona Prášila... (1924); H. Heine: Lorelei (1928) + Romancero (1929). — *Ostatní práce*: Josef Váchal, grafik (studie, 1914); Nástin hejtmanství uh.-hradištského pro žactvo škol obecných (1920); Moderní česká exlibris (studie, b. d., 1926); Grafické opojení (1932); Pěkně Vás vítáme v král. m. Uherském Hradišti (průvodce, 1939); Soupis knižní ilustrace Adolfa Kašpara (1942); Nezávislé závislosti. Capriccio na okraj leptů Jana Konůpka (1946); Josef Hodek, malíř a grafik (1947, s B. Polanem); Putovník po hradištském Slovácku (1948). Mimoto řada prací vydaných jako soukromé bibliofilské tisky: Zpěv o tom hradeckém kursu (1927); Bibliofilský půltucet z Moravy (1928); Nejpěknější povídečka (1928); Pěkně Vás vítám (P. F. 1929, 1928); Na besedě u bratislavských bibliofilů (1931); Lístky z malé kartotéky (1931, s K. Jaroněm); Moravská pětiletka bibliofilská 1928—1932 (1934); O zlatý pohár bibliofilů (1934); Patero bibliofilské (1934); Sonatina k pětistému výročí vynálezu umění knihtiskařského 1440—1940 (1940) aj. ■ *REDIGOVANÉ ČASOPISY*: Bibliofil (1930—41); *knížníci*: Naše rozpravy (1920); *sborníky*: Kvítí různých zahrad (1920), Pamětní list 3. schůzky mor. bibliofilů (1930), 50 let státního reálného gymnázia v Uherském Hradišti (1934), Pamětní list 6. schůzky mor. bibliofilů a exlibristů (1934), Pamětní list 9. schůzky mor. knihovníků ve Valašském Meziříčí (1937), Katalog výstavy Slovácka 1937 (1937). ■ *USPOŘÁDAL A VYDAL*: Čítanka pro dívčí odborné školy rodinné (1. 1923, 2. 1924, s M. Benešovou); Na slovácké dědině. Ze zápisů Josefa Hodka (b. d., 1923); J. Hodek: Zápisník zmizelého (1928); Odběhlá matka. Z moravských nár. pís-

ní s nápěvy sebraných od F. Sušila (1930); Ze sonetů J. Vrchlického (1939); Tři ze Slovácka (K. I. Jelínek, F. Horenský, M. Srubjan, 1941); Tři z Valašska (M. Jahn, J. M. Slavičinský, O. Kalda, 1942); Kytíčka kvítí pro malé čtenáře (pohádky českých klasiků, 1942); Exlibris Josefa Solara (1943); B. Boria: Medailony a miniatury (výbor z pozůstalosti, 1943); G. Pflieger Moravský: Z nočních dumek (1940); Čtyrlístky pohádek velmi pěkných (B. Němcová, K. J. Erben, B. M. Kulda, P. Dobšinský, 1946). — *Edice jednotlivých děl*: V. Podhajská: Měsíc (1919); V. Hálek: Pohádka o jednom klobouku (1928) + Večerní písně (1938) + Muzikantská Liduška (1942); K. H. Mácha: Máj (1936); J. Neruda: Hřbitovní kvítí (1937) + Zpěvy páteční (1939) + Prosté motivy (1941) + Písně kosmické (1941) + Loretánské zvonky a jiné básně (1941) + Balady a romance (1941); V. Šolc: Zpěvy svatováclavské... (1938); R. Mayer: Sefenussar (1939); A. Heyduk: Cigánské melodie (1939); J. Arbes: Poslední kresba Josefa Mánesa (1940); K. Sabina: Černá růže (1940); F. L. Čelakovský: Ohlas písní ruských a českých (1940) + Kvítí (1940); K. H. Borovský: Tyrolské elegie (1940); K. J. Erben: Kytice z pověstí národních (1940); V. Beneš Třebízský: Z nebeských protichůdci (1941); V. Beneš Třebízský: Z končin pětিলísté růže (1941); A. Novák: Puškin (1941). ■

LITERATURA: A. Misař: O B. B. B., sb. 50 let stát. reál. gymnázia v Uher. Hradišti (1934). ■ ref. Zázračná paleta: F. H. (Hampl), Práce 6. 9. 1947; vpa (V. Pazourek), Svob. noviny 20. 2. 1947 ■; A. Kučík: Předkové B. B. B., Malovaný kraj 1949; P. Š. (Pospíšil, Štěrba): 65 let B. B. B., Marginalie 1950; ■ nekrology: V. Cinybulk, Čs. loutkář 1953; an., LitN 1953, č. 38 ■; J. Halík: Cizí literární motivy v loutkových hrách B. B. B., Čs. loutkář 1958.

os, pš

Beneš Doubravský viz Karel Jonáš

Beneš Šumavský

Václav Beneš Šumavský

* 16. 2. 1850 Plzeň

† 26. 4. 1934 Poděbrady

Prozaik, romanopisec a lidový povídkář, též pro děti; překladatel z angličtiny, francouzštiny, němčiny, polštiny a ruštiny; novinář.

Vl. jm. V. Beneš. Přídoměk Šumavský začal používat v polovině 70. let, aby se odlišil od svého vrstevníka a jmenovce V. Beneše Třebízkého. B. Š. pocházel z rodiny kočího, základní školu vychodil v rodišti, reálku v Praze (mat. 1868). Jako student se intenzivně zajímal o žurnalistiku a literární život, po ukončení střední školy začal pracovat jako redakční elév; od počátku 70. let působil jako redaktor a novinář. 1871–78 pracoval v redakci Čecha (1876–78 jako hlavní redaktor), na jaře 1878 odešel do Brna, kde se stal redaktorem Moravské orlice (do 1883). Po návratu do Prahy pracoval krátký čas v redakci Českých novin (Posel z Prahy) a České politiky, pak přešel do redakce Národní politiky (1884–86). Významné bylo jeho působení v Hlasu národa (od března 1886), kde redigoval literární přílohu Nedělní listy. Setkal se zde s řadou známých českých novinářů (J. Hubáček, J. J. Kořán, R. J. Kronbauer, F. Kvapil, V. J. Novotný, J. L. Turnovský), spolupracoval s J. Vrchlickým a zasloužil se do redakční práce mladého S. K. Neumanna. Na konci 90. let se vrátil do redakce Národní politiky, kterou 1906–27 řídil jako šéfredaktor. Po odchodu na odpočinek (1927) se B. Š. převážně věnoval překladatelské práci; od počátku 30. let se několikrát léčil v Poděbradech.

S rozsáhlou novinářskou činností B. Š. je těsně spjata jeho tvorba literární, především prozaická. Po básnických začátcích (první verše publikoval koncem 60. let v Květech) se orientoval na menší epické žánry (arabesky, humoresky, novely, realistické povídky), v nichž osvědčil schopnost novinářské zkratky a znalost svérázných postaviček z maloměstského prostředí. Řada jeho povídkových souborů (např. *V mraku a světle*, *Z komedie života*, *Z mojí galerie obrázkův*, *Stříbrná lvice*) se vyznačuje lidovým vypravěčským stylem a svěžím situačním humorem. Kromě povídkových útvarů, hojně publikovaných i časopisecky, se B. Š. věnoval i románové tvorbě, nepřesahující

však konvenční, většinou mravoličný půdorys dobové prózy 80. a 90. let. Nad vlasteneckými a sociálními motivy zde převažují kombinované milostné zápletky a dobrodružné epizody; výjimku tvoří román *Otrokář*, dramatický obraz poněmčování a sociálního zbídačování českého severu. K úspěšným dílům B. Š. náležela i kniha vzpomínek *To se nezapomíná*, přínášející množství údajů o osobnostech české žurnalistiky a literatury 2. poloviny 19. století. Na prozaickou tvorbu B. Š. navazují rovněž časopisecké (H. Sienkiewicz, R. L. Stevenson) i knižní překlady, převážně historické, dobrodružné a komerční beletrie z francouzštiny, polštiny, ruštiny, angličtiny a němčiny. Mezi nejznámější autorovy přeložené práce patří text opery A. Dvořáka *Vanda*, pořízený z polštiny, a dále první český překlad utopického románu E. Bellamyho *Pohled do budoucího ráje*.

■ PSEUDONYMY, ŠIFRY: K. Sobička, Václav Čech, Václav Šumavský, Vratislav Březina (Mor. orlice); V. Bš. (Hlas národa), -vbš- (Zábavné listy). ■ PŘÍSPĚVKY in: ČČM (od 1882); Čech (od 1871); Čes. politika (od 1883); Čes. noviny (od 1883); Hlas národa (od 1886); Květy (od 1869); Lid. noviny (od 1925); Lit. listy (od 1885); Mor. orlice (od 1878); Nár. listy (od 1880); Nár. politika (od 1884); Obrazy života (od 1869); Osvěta (od 1882); Světozor (od 1875); alm. Vánoční album (1881); Zábavné listy (od 1891). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: V mraku a světle (PP 1879); Několik povídek (1884); Nad sopkou (R 1884); Z komedie života (PP 1886); Kdo s koho (R 1888); Všecko nebo nic (R 1889); Z mojí galerie obrázkův (PP 1890); Mefistofela (P 1890); Rodina Kavanova (R 1891); Brodtkovský advokát (R b. d., 1894); Listy ze všední kroniky (PP 1895); Bajaja (baletní libreto, 1897, s B. Formanem, prem. 1897 s hudbou J. Kàana z Albestů); Mladý rek burský (P pro ml., b. d., 1900); Otrokář (R 1902); Nebezpečné ženy (P 1919); *To se nezapomíná* (memoáry, 1927); Stříbrná lvice a jiné črty a povídky (1930); *Ve víru maloměsta* (D 1934, prem. 1933). — *Překlady*: J. Surzycki: *Vanda* (lit. předloha k libretu opery A. Dvořáka, 1876, i prem., dram. zpracování F. Zákrejs); E. Bellamy: *Pohled do budoucího ráje* (1890, pseud. K. Sobička, změn. vyd. 1893); H. Dominik: *Kamelot milionářem* (1930); S. Zweig: *Josef Fouché, šarlatán Evropy* (1930); J. A. Lux: *Lola Montez. Román tanečnice* (b. d., 1932). ■ REDIGOVAL *periodika*: Čech (1876–78), *Obrazy života* (1876), *Mor. orlice* (1880), *Hlas národa* (1886–94), *Nár. politika* (1906–27); *kalendář Vlast* (1886–89). ■ USPOŘÁDAL: *Kalendář Ústřední matice školské na rok 1886* (1885, red. J. Vrchlický). ■

LITERATURA: ■ ref. V mraku a světle: B. Čermák, Čes. včela 1879, s. 223; faš (F. A. Šubert), Pokrok 26. 9. 1879; an., NL 11. 7. 1879; an., Světozor 1879, s. 382; Dr. S. H. (Heller), Květy 1880, s. 498 ■; ch. (F. Chalupa): ref. Několik povídek, Světozor 1884, s. 519; V. Vítězný: ref. Z komedie života, Lit. listy 1886; ■ ref. Kdo s koho: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 1888; F. V. Vykoukal, Světozor 1887/88, s. 704; —K., Ruch 1888, s. 393; J. V. (Vyhlídal), Hlídka literární 1888, s. 304 ■; ■ ref. Všecko nebo nic: F. V. Vykoukal, Hlas národa 16. 12. 1889; J. V. (Vyhlídal), Hlídka literární 1889, s. 335; O. Klen, Lit. listy 1890 ■; ■ ref. Z mojí galerie obrázkův: P. M., Lit. listy 1890; J. V. (Vyhlídal), Hlídka literární 1890, s. 280 ■; ■ ref. Mefistofela: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 1890; Halifax (J. Vrchlický), Hlas národa 17. 4. 1890; J. V. (Vyhlídal), Hlídka literární 1890, s. 237 ■; ■ ref. Rodina Kavanova: jv. (J. Vodák), Lit. listy 1892; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 1891/92, s. 106 ■; g. (A. Procházka): ref. Brodtkovský advokát, Lit. listy 1894; ■ ref. Otrokář: V. Hálek, Vlast 1901/02, s. 764; Ž., Zvon 1901/02, s. 363; F. V. Vykoukal, Osvěta 1902, s. 546 ■; R. J. Kronbauer: V. B. Š. K čtyřicetileté jeho činnosti novinářské, Máj 1911/12; R. (V. Červinka): V. B. Š., Zlatá Praha 1911/12, s. 170; J. Borotínský: Pětasedmdesátiny V. B. Š., Venkov 15. 2. 1925; nč. (A. Nečásek): Novinář patriarcha, Venkov 16. 2. 1930; M. M. (Majerová): ref. Stříbrná lvice, Čin 1930/31, s. 450; ■ nekrology: bt, LidN 27. 4. 1934; an., PL 28. 4. 1934 ■.

mn, pš

Václav Beneš Třebízský

* 27. 2. 1849 *Třebíz* u Slaného

† 20. 6. 1884 *Mariánské Lázně*

Prozaik, tvůrce historických povídek a románů s vlasteneckou a demokratickou tendencí, v nichž romantická citovost dotváří a přetváří výchozí historickou osnovu příběhů.

Vl. jm. V. B. (přívlastek Třebízský mu přidal S. Heller v Lumíru, aby ho odlišil od jmenovce V. B. Šumavského). Pocházel z chudé rodiny vesnického krejčího, z jehož pěti dětí čtyři po narození zemřely. Děd i otec byli vlastenecky uvědomělí písmáci a horliví čtenáři. V. B. T. mnoho získal z otcova vyprávění a z táček sousedů, oživujících národní minulost i krajo-

vé pověsti a pohádky. Vyprávěné příběhy si B. T. zaznamenával a tato forma lidového vyprávění zabarvovaná fantazií, tužbami a ideály vypravěče poznamenala celou jeho literární činnost. 1855 začal navštěvovat školu ve Kvílících a pak 1861 německou hlavní školu ve Slaném; 1862–66 studoval na tamějším nižším německém gymnáziu (jeho spolužákem v primě byl J. Vrchlický), vyšší třídy na německém novoměstském gymnáziu v Praze. Ubytování přitom našel v arcibiskupském semináři, kde setrval i nadále jako student teologie. Již na gymnáziu se věnoval literatuře, psal verše, které zveřejňoval v nezachovaném ručně psaném almanachu Zora, vydávaném seminářskými studenty (pseud. Václavovič a Periklid). Tehdy se pravděpodobně také začal učit slovanské jazyky, ruštinu, slovinštinu a později polštinu (jediné dva překlady z ruštiny a slovinštiny uveřejnil ve slánském kalendáři Svobodný občan). Ve druhém roce teologických studií byl postižen zánětlivým onemocněním kloubů; nemoc si vyžádala dlouhého léčení v lázních (Teplice), takže B. T. musel ročník opakovat. Několik měsíců po otcově smrti (1875) dokončil studia, byl vysvěcen na kněze a ustanoven kooperátorem v Litni u Berouna. Před vánočními t. r. onemocněl zánětem plic a pohrudnice a po vyléčení se zotavoval u matky v Třebízi. V dubnu 1876 nastoupil jako kaplan v Klecanech u Roztok; zde působil jako jednatel Ústřední matice školské pro pražské okolí, odtud podnikl 1882 cestu po Čechách a do Drážďan. Předčasná smrt ho zastihla v Mariánských Lázních, kde si léčil plicní neduh, který se ohlásil 1878 jako následek vyčerpávající služby a horečné tvůrčí činnosti opětovným zánětem plic a před vánočními 1883 několikerým chrlením krve. Pohřben byl po smutečním průvodu Prahou na vyšehradském hřbitově.

V. B. T. byl typem vlasteneckého kněze — buditele, který se svou prózou snažil povzbudit národní a demokratické cítění lidových čtenářů, vést je k rovnováze citu a rozumu a k věrnosti lidovým kořenům. Svým dílem, poznamenaným chvatným tvořením, obsáhl téměř celou rozlohu národních dějin od nejstarších dob až po rok 1848 a současnost (jen ojedinele volil látky z dějin ostatních slovanských národů); největší pozornost věnoval hutskému revolučnímu hnutí a pobělohorské době. Když krátce před svou smrtí připravoval sebrané spisy, řadil je podle historické

chronologie: soubor *V červánčích kalicha* obsahuje práce zobrazující předvečer husitství, dobu Karla IV. a Václava IV., dvoudílný soubor *V záři kalicha* průběh husitského hnutí, dva svazky *Pobělohorských elegií* zahrnují část díla věnovanou 17. století, svazek *Pod doškovými střechami* zachycuje údobí od vlády Josefa II. až do roku 1848. Ostatní práce pak vydavatel označil souhrnným titulem *Z růžných dob* (9 sv.). K dějinám zaujímal B. T. vyhraněné vlastenecké a demokratické stanovisko; ač katolický kněz, opíral se v pojetí dějin o F. Palackého a v souladu s ním viděl husitství jako velké vzepětí národních sil, naproti tomu třicetiletou válku a protireformaci jako tragický zásah do života lidu. S citovým zaujetím líčil v povídkách z pobělohorské doby a v románu *Trnová koruna* jeho fyzické i duševní utrpení, drancování cizáckými i císařskými vojsky, pronásledování pro víru i trpký osud emigrantů. I v přiběžích knihy *Pod doškovými střechami* se soustředil k odrazu josefínských reforem, napoleonských válek a roku 1848 v životě vesnického lidu. Z josefínské doby čerpá látku také jeho nejvýznamnější dílo, román *Bludné duše*, obraz selského povstání na rodném Slánsku v 80. letech 18. stol., koncipovaný na romantické dějové osnově; V. B. T. v něm vytvořil několik výrazných postav sedláků, kteří svým vlasteneckým citěním a protipanským smýšlením představují společenskou sílu, z níž vzešlo národní obrození. Prózy B. T. jsou založeny na lidovém vypravěčství. Historickou látku čerpají z Palackého, Beckovského, Březana aj. nebo z krajových kronik a archívů, podstatným tvůrčím podnětem byly však i lidové pověsti a pohádky. V jejich duchu B. T. historické prameny dotvářel fantazií a stylizoval národní minulost do krajně emocionální polohy. Děj jeho příběhů je zpravidla lokálně omezen, odehrává se na Slánsku, Beřounsku nebo v okolí Roztok, tedy v místech, kde B. T. působil a která dobře poznal. Místo vlastního „velkého“ historického dění, utváření dějinných sil, jejich rozhodujících konfliktů a jejich protagonistů zachycuje B. T. odezvu těchto událostí v životě malých celků, vesnice, rodiny, případně i jednotlivce. Z lidových pověstí a pohádek proniká do jeho próz vedle vypravěčského stylu zejména pojetí osudovosti jako odvěkého zákona, symbolizovaného přírodním děním a přinášejícího třeba po staletích trest za viny spáchané kdysi předky.

Tento moment je — vedle tragických dějinných událostí samých — zdrojem silně elegického tónu podstatné části spisovatelových próz a jejich prudkých dějových zvratů. K tomu přistupuje i vliv dosavadní tradice české historické prózy založené na scottovské romantice, která vnáší do díla V. B. T. prvek nemotivovaných náhod a nevěrohodných dějových stylizací i tajemstvím zahalené postavy; teprve po smrti V. B. T. postupně překonávali tuto závislost jeho současníci A. Jirásek a Z. Winter.

PSEUDONYMY: B. Periklid (Lumír 1875), Václavovič (Světozor 1871). ■ PŘÍSPĚVKY in: Akad. listy (od 1878); Anděl strážný (od 1882); Blahověst (od 1873; 1879 Trnová koruna); Čech (od 1873); Domácí krb (od 1883); Humorist. listy (1880); Jarý věk (od 1883); Koleda (od 1878); Květy (od 1880; 1882 V podvečer pětিলisté růže); Lumír (od 1873); Národ a škola (od 1882); Nár. listy (od 1881); Obzor (od 1882); Osvěta (od 1879; t. r. Bludné duše); Pamětní list Karlín (1884); Pamětní list K. Sladkovskému (1884); Pečírkův národní kalendář (od 1881); kal. Poutník (1877); Ruch (od 1883); Sborník svatometodějský (1884); Světozor (od 1871; 1881 a 1883 Povídky karlštejnského havrana); Svity (pamětní list, 1883); kal. Svobodný občan (Slaný, 1873); Štěpnice (od 1883); Švanda dudák (od 1873); Vánoční album (1881); Velký mariánský kalendář (1884); Velký slovanský kalendář (1884); Vesna (1883); Zábavné listy (od 1883); Zlatá Praha (1884); — posmrtně: Kalendář Ústřední matice školské (1885). ■ KNIŽNĚ. *Belletrie*: Vodníkova nevěsta (P 1873); Pod skalami (P 1873); Bludaři (R 1873); Pan Plichta z Žirotína (P 1877); Očista (P 1877); Anežka Přemyslovna (R 1878); Z klidu a víru (PP 1878); V červánčích a lesku kalicha (PP 1879); Cestou křížovou (PP 1880); Z našich dějin (PP 1880); Pan Zikmund z Boršic (P 1880); Stadický král (R 1881); Trnová koruna, Pan Odolan Pětipeský (RR 1881); Na Štítném (P 1881); Z letopisů sázavských (P 1881); Levohradecká povídka (1882); Bludné duše (R 1882); Martin Puškar (R 1882); Zakletec (P 1882); Ze zapomenutých pamětí (PP 1883); Záhořský vladyka (P 1883); Královna Dagmar (R 1883); Stezkami našich dějin (PP 1884); Povídky karlštejnského havrana (1884); Pro bílou labuť švamborskou (P 1884); Kašpar Zdeněk Kaplíř ze Sulevic (P 1884); — posmrtně: Výměnkáři (P 1884); Povídky starověké z dějin vlasteneckých (pro ml., 1885); Obrázky z naší minulosti (PP 1885); Národní pohádky a pověsti (1886); Z rodné chaloupky (P a vzpomínky, 1887, usp. K. V. Rais); Svatováclavská koroúhve (P 1920); Proctví Metodějovo a Bratří svár a smír (PP 1938). — *Ostatní práce*: Pokáním ke spasení (postní kázání, 1880); Pravdou k životu 1—4 (kázání, 1882—85); — posmrtně: Po-

mněnky ve vínek nebeský. Dcerám českým (modlitební kniha, 1885). — *Výbory*: Povídky starého zbrojnoše (1894, usp. K. V. Rais); Havraním perem (1901, usp. K. V. Rais); Výbor z povídek (1911, usp. B. Jiránková); Z třebízské studánky 1–4 (1915–16, s použitím dosav. výborů usp. K. V. Rais); V. B. T. mládeži 1–2 (1915–17, usp. K. Vetter); Výbor z povídek a románů (Pacov 1918, usp. V. Marek); Výbor z nejlepších povídek (Ml. Boleslav 1919, usp. J. L. Švíkal); Třebízského čítanka (1920, usp. K. Wolf-Želichovský); Levohradské pomněnky 1–2 (1927 a 1928, usp. V. Bitnar); Za české právo (1935, z Univerzitních obrázků usp. F. Páta); Rodnému kraji (Kladno 1939, usp. J. Hladký); Divotvorné dudy a jiné povídky (1940, usp. P. Hykeš); Z dob slávy a utrpení (1946, usp. J. Makuš); Z pobělohorských elegií (1950, usp. M. Novotný); Z těžkých dob (1950, usp. P. Hykeš); Levohradecká povídka a jiné prózy (1957, usp. P. Hykeš); Z letopisů a kronik (1958, usp. K. Hron); Na slanských stínadlech (1969, usp. R. Skřeček); Pohádky (1971, usp. M. Řepková). — *Souborná vydání*: V. B. Třebízského Spisy sebrané (nakl. F. Šimáček, 1884–89, 16 sv., ed. J. Braun, 2. vyd. nakl. F. Šimáček, 1885–96; 3. vyd. nakl. F. Topič, 1893–1904, 4. vyd. nakl. F. Topič, 1900–08, 5. vyd. nakl. F. Topič, 1907–13); Zlaté knihy V. B. T. (1915–22, 7 sv., ed. F. S. Procházka); Nejmladší vydání spisů V. B. T. (nakl. B. Kočí, 1923, 16 sv., podle 1. vyd.); Historické romány a povídky (1929–30, 10 sv., ed. A. Dolenský). ■ KORESPONDENCE: T. Škrdl: Poměr V. B. T. k tomuto listu (T. Škrdlmu z 1884), *Vlast'* 1884/85; V. B. T.: Listy. Vzpomíná se... (různým adresátům z 1879–82; 1926, ed. J. Šach); O. Stehlík: Z korespondence V. Štulce (V. Štulcovi z 1879–83), *Vyšehrad* 1945/46. ■

BIBLIOGRAFIE: in K. V. Rais: V. B. T. (1885). ■ LITERATURA: K. V. Rais: V. B. T. (1885) + Čtení o K. Havlíčkovi a V. B. T. (1901); F. Strejček: V. B. T. (1925); V. Polívka: Život a dílo V. B. T. (1934); sb. V. B. T. — spisovatel českého lidu (1954); J. Šach, F. Stuchlý: Nedokončená pouť (1959); B. Hofmeisterová: Osm let s T. (1969). ■ H-a (H. Babička): ref. Anežka Přemyslovna, *Koleda* 1879; E. Krásnohorská: Román a povídka, *Osvěta* 1879 → Výbor z díla 2 (1956); J. Neruda: V. B. T., *Humorist. listy* 1880 → *Podobizny* 1 (1951); S. H. (Heller): ref. V červánčích a lesku kalicha, *Květy* 1880; ■ ref. Levohradecká povídka: -n- (J. V. Sládek), *Lumír* 1882; F. V. Vykoukal, *Květy* 1882; F. Schulz, *Osvěta* 1882; F. Chalupa, *Ruch* 1882 ■; V. Š. Silván (V. Schwab): V. B. T., *Lit. listy* 1883; ■ ref. *Bludné duše*: E. Miřiovský, *Lumír* 1883; F. Bílý, *Osvěta* 1883 ■; ■ ref. *Královna Dagmar*: A. F. Tichý (F. Dlouhý), *Lit. listy* 1884; F. Bílý, *Osvěta* 1884; F. V. Vykoukal, *Ruch* 1884; F. Chalupa, *Světlozor* 1884; E. Miřiovský, *Zlatá Praha* 1884 ■; ■ nekrology: J. V. Sládek, *Lumír* 1884; F. Bílý, *Osvěta* 1884; F. Šimáček, *Světlozor* 1884; J. Braun, *Květy* 1884; A. F. Tichý (F. Dlouhý), *Lit. listy* 1884; J. Sokol,

Jarý věk 1884; K. J. Pleskač, *Zábavné listy* 1884; Kol-
da Malínský (J. Lacina): O životě a působení V. B. T.,
Ruch 1884; A. Šnajdauf: V. B. T., *Kalendář Ústřední
matice školské* 1884; an.: V. B. T., *Zlatá Praha* 1884;
K. Chmelenský: V. B. T., *Vlast'* 1884/85 ■; ■ ref. Pod
doškovými střechami: J. O. (M. A. Šimáček), *Světlozor*
1884; B. Čermák, *NL* 7. 2. 1885 ■; J. Neruda: Fe-
jeton, *NL* 25. 9. 1887 → *Literatura* 3 (1966); J. Braun
in V. B. Třebízského Spisy sebrané 15 (1889); Hsa (J.
Klecanda ml.): *Mordovce* a T., *Máj* 1902; J. Vlček:
V. B. T., *Den* 1909 → *Kapitoly z dějin české literatury*
(1952); K. Rieger: *Reformace* v díle V. B. T., *Slo-
vanský obzor* 1910; E. Svoboda: O stycích M. Alše
s T. a S. Čechem, *Topičův sb.* 1925; J. Horák: V. B.
Třebízského Martin Puškar, *Sborník věnovaný Jaro-
slavu Bidlovi...* (1928) → *Z dějin literatur slovan-
ských* (1948); J. B. Čapek: *Případ zajímavé literární
podobnosti*, *Čin* 1930; M. Hýsek: V. B. T., *Lumír*
1934; Ant. Procházka: O některých příbuzných mo-
tívech u Čecha, T. a Jiráka, *Zvon* 1934; A. N. (No-
vák): *Půl století od smrti V. B. T.*, *LidN* 20. 6. 1934;
K. Vojan (J. Fučík): *Vlastenecký kněz*, *Haló noviny*
20. 6. 1934; O. Králík in V. B. T.: *V podvečer pětileté
růže* (1941); M. Novotný in V. B. T.: *Královna Dag-
mar* (1946); L. Holý: *Poznámka k dílu V. B. T.*, ze-
jména k *Pobělohorským elegiím*, *Slovesná věda*
1948/49; V. Tichý: V. B. T., in *Český kulturní Slavín*
(1948); F. Strejček in V. B. T.: *Levohradecká povídka*
(1948); R. Skřeček in V. B. T.: *Bludné duše* (1950); M.
Novotný in V. B. T.: *Z pobělohorských elegií* (1950)
+ in V. B. T.: *Královna Dagmar* (1952); B. Slavík in
V. B. T.: in *Z letopisů sázavských* (1953); B. Polan
in V. B. T.: *Levohradecká povídka a jiné prózy* (1957);
F. Benhart in V. B. T.: *Povídky karlístejnského havra-
na* (1958); K. Pavlišník: *Vyprávěči lidového podání*
v díle V. B. T., *Čs. etnografie* 1962; M. a A. Kaňáko-
vi: *Husita* v kolárku, in *Zářící odkaz* (1962); J. Beneš:
V. B. T., in *Ač zemřeli, ještě mluví* (1964); R. Skřeček
in V. B. T.: *Na slanských stínadlech* (1969); Z. Pešat
in V. B. T.: *Povídky karlístejnského havra* (1975).

zp

Božena Benešová

* 30. 11. 1873 *Nový Jičín*

† 8. 4. 1936 *Praha*

Autorka povídek a románů s psychologickým akcentem, básnířka a literární kritička. Její dílo roste z kritické analýzy maloměstské společnosti, líčí re-

voltu mladých lidí proti konvenci a klade otázku pozitivních hodnot lidského života; těžiště próz je v analýze charakterů a elementárních lidských vztahů.

Roz. Zapletalová (tak podepisovala své práce do 1905). Otec, advokát, pocházel z Hané, matka z Frenštátu p. R.; 1876–1908 žila B. v Napajedlech, kde vychodila 6 tříd obecné školy, pak (1884–87) absolvovala 3 třídy německé měšťanky v Olomouci. Vzdělání doplnily hodiny francouzštiny v napajedelském klášteře. 1896 se provdala za železničního úředníka Josefa Beneše (manželství 1912 rozvedeno), 1897 se jí narodil jediný syn Roman. Přestože žila v prostředí, které příliš nepřálo jejím intelektuálním a uměleckým ambicím, pokoušela se již v 90. letech literárně tvořit. První rukopisy básní jsou z 1890, od 1895 jsou dochovány zlomky próz a pokusů o drama. V létě 1902 se B. na Pustevnách u Frenštátu p. R. seznámila s R. Svobodovou a jejím prostřednictvím s F. X. Šaldou. Jejich vlivem začala systematictěji literárně pracovat a posléze i publikovat; vedle próz vznikla v té době řada básní, literárních kritik i překlad románu C. Mauclaira *Město světla*. S R. Svobodovou podnikla B. 1903 a 1907 cesty do Itálie. 1907–08 redigovala přílohu brněnského časopisu *Ženská revue Žena* v umění. Na naléhání R. Svobodové se 1908 přestěhovala do Prahy, na Moravu se pak pravidelně vracela v létě, kdy pobývala zejména v Uherském Hradišti (zde žily její sestry a matka). Po příchodu do Prahy úzce spolupracovala s časopisem *Novina* nejen jako jeho kmenová autorka, ale také jako redakční spolupracovnice. Až do smrti R. Svobodové se B. pohybovala v jejím kruhu, s ní a se Šaldou spolupracovala v České kultuře a v *Lípě*. Existenční starosti přiměly B. ve 20. letech k zaměstnání v redakci *Večera* (1924–25) i k pravidelné spolupráci s *Tribunou*, kam psala kritiky a fejetony (1926–27). Od 1926 vedla konverzační německé kroužky v YWCA a pracovala tam jako knihovnice a vedoucí letních táborů. Zde se seznámila s řadou mladých dívek z nejrůznějšího prostředí, z nichž vznikl kroužek „dívek Boženy Benešové“, který ji obklopoval až do její smrti. Ve 20. letech rovněž vzniklo přátelství B. B. k A. M. Tilschové, P. Buzkové, M. Pujmanové, H. Dvořákové, M. Stivínové. Od poloviny 20. let se hlásila srdeční choroba, již nakonec B. B.

podlehla; pohřbena byla na hřbitově v Praze-Bubenči.

Tvorba B. B. má autobiografické východisko. Autorka vyrůstala v prostředí maloměstské smetánky, na jejíž kastovnictví, úzkoprsou morálku a pokrytectví od začátku bolestně narážela. V jejích prvních literárních pokusech se proto objevují postavy mladých dívek revoltujících proti prostředí, v němž byly vychovávány; ať končí jejich vzpoury smířlivě či tragicky, vždy jsou obžalobou společnosti, v níž není místa pro velké city, poctivé a upřímné vztahy, pro plnohodnotný život (*Nedobytá vítězství*, *Kruté mládí*). Postupně se však přestávala B. se svými hrdinkami ztotožňovat a naznačovala dvojznačnost a zároveň grotesknost jejich postavení. Pozdější povídky proto končí ironickou pointou, která relativizuje rádobušelechtilé postoje a nastavuje hrdinům a hrdinkám zrcadlo satiry (*Myšky*). Zároveň s analýzou tohoto světa lidských „chroustů“ objevovala B. nové hrdiny: lidi dosud nezhlouštějně, schopné skutečného citu, lásky a oběti. Nacházela je zejména ve světě dětí a mladých lidí na přelomu dětství a mládí, kteří se ještě nezkonformovali s normami měšťácké společnosti, odmítají se smířit s jejím pořádkem a nejednou za to platí i životem, který pro ně nemá bez lásky a přátelství smysl (*Tři povídky*, *Oblouzení*). Tento životní postoj domyslela B. do širších souvislostí v dvoudílném románu *Člověk*. Příběhem umělce, který hledal smysl života v tvorbě a našel ho ve službě lidem, v obětavé a odpovědné lásce, polemizovala B. s dobově individualistickým pojetím umělecké tvorby jako svrchované hodnoty lidského života. V románové trilogii (*Úder*, *Podzemní plameny*, *Tragická duha*), jejímž námětem jsou osudy českého zázemí za první světové války, položila B. tuto otázku znova, a to nejen v rozměru morální odpovědnosti jedince za životy druhých, nýbrž i celé společnosti za osud národa. Ústřední postavou je mladá měšťanská dcerka, typologicky blízká hrdinkám *Krutého mládí*; její vývoj od osamělosti a revolty proti rodinné konvenci k nalezení místa v novém světě, který se rodí z válečných hrůz, je osou románu. Trilogie není historickým románem a nekončí 28. říjnem 1918, ale románem o hlubokém vnitřním přerodu lidí v dramatické době; vrcholí zachycením „ruského větru“, který přináší do Čech naději, že starý svět bude definitivně poražen a z váleč-

ného utrpení vyroste nový a lidštější svět. Je dincův zápas o nalezení místa ve světě se stal také základním námětem nejpopulárnějšího díla B., novely *Don Pablo, don Pedro a Věra Lukášová*. Příběhem děvčátka, které válka připravila o rodiče a vydala napospas lhostejnému světu a které přesto najde odvahu i vůli prosadit se, obhájit svůj vnitřní svět, dílo B. vyvrcholilo. S klasickou prostotou vyslovila zde své poselství, vložené předtím do jednoho z plánů cyklické románové skladby: bez lásky a přátelství nelze žít, člověk je však nedostává zadarmo, musí mít odvahu hledat je i za cenu bolesti a ztrát.

ŠIFRY: B. B., B. Bová. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Besedy Času* (1900–05); *Besedy lidu* (1917–18); *Čes. revue; Čes. kultura* (1912–14); *Eva* (1933–36); *Kmen* (1918–19); *Kritika* (1924); *Lid. noviny* (1922, 1936 až 37); *Lípa* (1917–20); *Listy* (1933–36); *Lumír* (1931–32); *Malý čtenář* (1906–07); *Metoděj* (1902); *Nár. obzor* (1906–08); *Nár. osvobození* (1925–33); *Nová svoboda* (1924–25); *Novina* (1908–11); *Panoráma* (1933–35); *Pokroková revue* (1905); *Rozpravy Aventina* (1925–26); *Rudé květy* (1903–04); *Sever a východ* (1925–30); *Tribuna* (1925–26); *Večery* (1911); *Venkov* (1924); *Volné směry* (1903–05); *Vydrovy besedy* (1922); *Zlatá Praha* (1902–09); *Zvěstování* (1920–24); *Zvon* (1903/04); *Ženská revue* (1906–08); *Ženský svět* (1908, 1915, 1918). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Verše věrné i proradné (BB b. d., 1909); *Nedobytá vítězství* (PP 1910); *Tři povídky* (1914, rozšif. vyd. 1927 s tit. *Chlapci*); *Myšky* (PP b. d., 1916); *Kruté mládí* (PP 1917; 1933 rozšif. o povídky *Nedobytých vítězství*); *Člověk* (R, 2 sv., 1919, 1920); *Tiché dívky* (PP 1922); *Oblouzení* (PP 1923); *Úder* (R 1926, 1. díl trilogie); *Podzemní plameny* (R 1929, 2. díl trilogie); *Není člověku dovoleno* (PP 1931); *Tragická duha* (R 1933, 3. díl trilogie); *Rouhači a oblouzení* (PP 1933, spojení knih *Oblouzení a Není člověku dovoleno*); — posmrtně: *Don Pablo, don Pedro a Věra Lukášová* (P 1936); *Divadelní hry* (1937, ed. P. Buzková; z nich Hořký přítpek prem. 1917); *Verše* (1938, ed. P. Buzková). — *Překlady*: C. Maclair: *Město světla* (1906); H. Mann: *Neznámý* (1932). — *Výbory*: *Chlapci a dívky* (1953, usp. J. Honzík); *Rouhači a oblouzení a jiné povídky* (1956, usp. J. Honzík); *Don Pablo, don Pedro a Věra Lukášová a jiné povídky* (1962, usp. D. Moldanová); *Povídky s koncem ne vždy dobrým* (1975, usp. D. Moldanová). — *Souborná vydání*: *Spisy B. B.* (Melantrich, 1933–39, 10 sv., ed. posmrtných sv. P. Buzková); *Dílo B. B.* (Čs. spisovatel, 1955–57, 5 sv., ed. J. Honzík). ■ REDIGOVALA *periodika*: *Ženská revue* (1907–08, příl. *Žena v umění*), *Lípa* (1920). ■ KORESPONDENCE: D. Moldanová: *Dopisy B. B. F. X. Šaldovi* (z 1905–35), *Lit. archív* 3–4 (1969) +

Vzájemná korespondence B. B. a K. M. Čapka-Choda (z 1913–21), in B. B. (1976). ■

LITERATURA: M. Pujmanová: B. B. (1935); D. Moldanová: B. B. (1976, s výborem). ■ F. X. Šalda: *ref. Verše věrné i proradné*, *Novina* 1908/09 → KP 7 (1953); -il (A. Novák): *Smutek poezie* (ref. *Verše věrné i proradné*), *LidN* 25. 9. 1909 + *Z nové prózy* (ref. *Nedobytá vítězství*), *LidN* 22. 4. 1910; K. Sezima: *Z nové české beletrie 7* (ref. *Nedobytá vítězství*), *Lumír* 1910/11; A. Novák: *Z nové české beletrie* (ref. *Verše věrné i proradné*, *Nedobytá vítězství*), *Přehled* 1913/14; jv. (J. Vodák): *Nové knihy ženské* (ref. *Myšky*), *LidN* 20. 4. 1916; K. Sezima: *Z původní novelistiky* (ref. *Nedobytá vítězství*, *Myšky*), *Lumír* 1916; A. Novák: *Dvě spisovatelky* (ref. *Kruté mládí*), *Venkov* 14. 3. 1917; jv. (J. Vodák): *Sloh a postavy B. B.*, *LidN* 20. 4. 1917; F. X. Šalda: *Kapitoly literární kritické 4*. *Krásná próza B. B.*, *Kmen* 1917/18 → KP 10 (1957); A. Novák: *Román mravního rozhodnutí* (ref. *Člověk*), *Venkov* 11. 11. 1919; J. Knap: *Růst člověka v díle B. B.*, *Cesta* 1919/20; K. Č. (Čapek): *ref. Člověk*, *LidN* 21. 5. 1921 → *Na břehu dnů* (1966); K. Sezima: *Stylisté a improvizátoři* (ref. *Tiché dívky*), *Lumír* 1923; M. Pujmanová-Hennerová: *Z dobré prózy* (ref. *Oblouzení*), *Tribuna* 13. 5. 1923 + *B. B. je padesát let*, *Tribuna* 25. 11. 1923; an. (J. Hora): *Umělecká jubilea*, *Večerní RP* 19. 11. 1923; J. O. Novotný: *Kruté mládí*, *Cesta* 1923/24; ■ *ref. Úder*: F. Götz: *Válečný román B. B.*, *NO* 31. 1. 1926; M. Pujmanová-Hennerová, *Tribuna* 14. 2. 1926; A. N. (Novák): *Moravský válečný román*, *LidN* 4. 4. 1926; J. B. Čapek: *Tři kritiky*, *Sever a východ* 1926; K. Sezima: *Okolo války a míru*, *Lumír* 1926/27 ■; -a (J. Hora): *Spisovatelé sezóny* (ref. *Myšky*), *LitN* 1927, č. 12; P. Fraenkl: *Studie o citovém oblouzení v Myškách B. B.*, *Sever a východ* 1927; J. B. Čapek: *Literární projev dvou ženských generací* (ref. *Chlapci*), *Sever a východ* 1928; A. N. (Novák): *Román válečné Prahy* (ref. *Podzemní plameny*), *LidN* 13. 4. 1929; A. M. Píša: *Tvůrčí magie* (ref. *Podzemní plameny*), *Sever a východ* 1929 → *Dvacátá léta* (1969) + *Dovršená stavba*, *Čin* 1932/33 → *Tricátá léta* (1971); A. N. (Novák): *Dovršení válečné trilogie románové* (ref. *Tragická duha*), *LidN* 28. 4. 1933; P. Fraenkl: *B. B. Nárýs tvůrčího profilu*, *LUK* 1933; J. Hora: *Válečná trilogie B. B.*, *Rozhledy* 1933, č. 8–9; P. Buzková: *B. B.*, *Naše doba* 1935/36; A. N. (Novák): *Ležela země přede mnou, vdova po duchu...*, *LidN* 20. 4. 1936 + *Poslední povídka B. B.* (ref. *Don Pablo, don Pedro a Věra Lukášová*), *LidN* 18. 10. 1936; B. Fučík: *Chvála přísnosti*, *LUK* 1936; F. X. Šalda: *B. B.*, *ŠZáp* 1935/36 → *Medailony* (1941); V. Z. (Závada): *Poslední kniha B. B.* (ref. *Don Pablo, don Pedro a Věra Lukášová*), *LUK* 1936; F. X. Šalda: *O lyrice B. B.*, in *Studie literárně historické a kritické* (1937); A. N. (Novák): *B. B. jako dramatická básnička*, *LidN* 9. 5. 1937; P. Buzková: *Poznámky*, in B. B.: *Divadelní hry* (1937); J. Träger: *Dramatický odkaz B. B.*, *LUK*

Benešová

1937; F. Götz: Básnický typ B. B., LitN 1937/38, č. 13; P. Buzková: Poznámky, in B. B.: Verše (1938); V. Traubová-Lišková: Lyrický odkaz B. B., LidN 20. 6. 1938 → Posmrtný odlietek z prací Věry Liškové (1945); A. M. P. (Píša): Píseň mládí (ref. Věra Lukášová, dramtizace E. F. Buriana), PL 1. 12. 1938; V. Lišková: Význam témat mládí a dětství u B. B., sb. Morava Arnu Novákovi (1941) → Posmrtný odlietek z prací V. Liškové (1945); F. Horečka: Frenštátské vlivy v díle B. B., NR 1946; B. Pilková: Individualismus a socialismus u B. B., Slovesná věda 1948/49; J. Honzík in B. B.: Chlapci a dívky (1953) + in B. B.: Tragická duha (1955) + in B. B.: Rouhači a oblouzení a jiné povídky (1956); J. Janů in B. B.: Don Pablo, don Pedro a Věra Lukášová (1956); E. Konrád: Nápadníci B. B., Lid. demokracie 5. 2. 1956 → Nač vzpomenu (1957); J. Honzík in B. B.: Člověk (1957); M. Blahynka: B. B. krásná odvaha, Kultura 1958, č. 48; J. Mourková: B. B. aktuální, LitN 1958, č. 48; J. Hrabáková: Dětský hrdina v díle B. B., Zlatý máj 1959; D. Moldanová, O. Svejkovská: Neznámé povídky a prozaická torza B. B., Sborník NM v Praze, ř. C, 1962; D. Moldanová in B. B.: Don Pablo, don Pedro a Věra Lukášová a jiné povídky (1962); Š. Vlašín in B. B.: Don Pablo, don Pedro a Věra Lukášová (1973); D. Moldanová in B. B.: Povídky s koncem ne vždy dobrým (1975).

dm

Matouš Benešovský

* kolem 1550 *Benešov* (u Prahy?)

† po 1590

Filolog, básník a překladatel.

Psal se též Benesovinus nebo užíval humanistického příjmení Philonomus. Byl synovcem Václava B. (1581–91 administrátor konzistoře podobojí), sám měl spíše blízko ke katolictví. Kdy a kde studoval, není známo. Zprvu se věnoval vychovatelství, 1577 se připomíná jako správce školy při Svatovítském chrámu. Současně byl kazatelem u Sv. Jakuba na Starém Městě a usiloval o získání proboštství univerzitní koleje Věch svatých (Andělské). Když se stal 1579 farářem v Kuřimi, měl spory s radou města Brna, jemuž náležel patronát kostela, a pro své vystupování byl na příkaz olomouc-

kého biskupa 1580 ve Vyškově uvězněn. Téhož roku se znovu marně ucházel o proboštství koleje Věch svatých, 1582 byl ustanoven opatem utrakvistického kláštera Na Slovanech. Z doby jeho opatství se dochovaly zprávy o sňatku, jež uzavřel, a o nákladném a pohoršlivém způsobu života, byl dokonce obviňován z vraždy. 1589 byl proto zbaven opatství a příštího roku vypovězen ze země. Jeho další osudy nejsou známy. Odpor veřejnosti ho provázel zřejmě i v době, kdy byl už ve vyhnanství. Tím je možno vysvětlit původ fámy, že byl v Prostějově popraven. Šíření této zprávy vedlo 1595 až k úřednímu šetření, jímž však zpráva nebyla potvrzena.

Ještě jako správce svatovítské školy vydal dílo o české mluvnici (*Grammatica Bohemica...*), které doprovodil časoměrným přebásněním 1.–8. žalmu; je pravděpodobně i autorem latinských distich v záhlaví díla. V téže době otiskl svůj překlad z prvokřesťanského písemnictví, listy antiochijského biskupa Ignatia. Působení v klášteře Na Slovanech, které mu umožnilo poznat slovansky psané spisy různé provenience, podnítilo zřejmě jeho filologický zájem tak, že přes překážky dané odlišností písma dospěl až ke srovnávacímu studiu slovanských jazyků. Omezoval se přitom síce na oblast slovníku, neušly mu však ani některé jevy z hláskosloví. Výsledek studia uložil v pojednání o české etymologii (*Knížka slov českých...*); výklad o původu jednotlivých slov doplňuje tu srovnáváním s příbuznými jazyky, zejména s ruštinou. Ze všech slovanských opatů emauzského kláštera získal si M. B. nepochybně nejhorší pověst, zároveň však byl jediný z nich, jehož literární činnost, pro niž nadto neměl předchůdců, odpovídala svým zaměřením původnímu poslání tohoto kláštera, a to na samém konci jeho slovanské éry.

KNIŽNĚ: *Grammatica Bohemica...* Gramatika česká... (1577); *Knížka slov českých vyložených*, odkud svůj počátek mají, jaký jejich jest původ (1587). — (*Překlad:*) *Epištoly svatého Ignatia...* (asi Praha, b. d., 1576). ■ EDICE: *Epištoly svatého Ignatia* (1786, ed. F. F. Procházka). — *Ukázky*: J. Jireček in *Veršované překlady žalmův* (1861). ■

BIBLIOGRAFIE: *Knihopis* č. 3 352–3 354, 7 165, 7 166. ■ LITERATURA: J. Jireček in *Veršované překlady žalmův* (1861); J. Král in *O prozódii české* (1923); J. Štraus: *Knížka českých etymologií* ve 16. stol., Čes. jazyk 1954; *Rukověť human. básnictví* 4 (1973, heslo Philonomus).

ep

J. J. Benešovský-Veselý

* 22. 5. 1854 Praha

† 21. 2. 1905 Praha

Publicista působící v Národních listech, autor fejetonů a žánrových povídek, překladatel evropské beletrie 2. poloviny 19. století.

Vl. jm. Jan V. Veselý; pseudonym vznikl spojením s jménem přítele Jaroslava Benešovského, který se údajně podílel na autorových prvotinách. — Pocházel z rodiny nižšího úředníka, záhy osiřel a matka si otevřela niřařský krámk. Vychodil nižší reálku v Praze, z existenčních důvodů musel zanechat studií a vyučil se ve známém galantním závodě bratří Tučků (zde se 1871 stal jeho kolegou a přítelem mladý I. Herrmann); už v této době začal B. psát první povídky a básně. Jako samouk získal vlastní píli vyšší vzdělání a znalost několika moderních jazyků. Stylistická pohotovost ho přivedla k žurnalistice: spolupracoval nejprve s redakcemi časopisů Český lev a Lidumil, ale již 1874 vstoupil do Národních listů, kde setrval přes 30 let až do smrti a kde vystřídal téměř všechny rubriky: 20 let redigoval Různé zprávy (v nedělním čísle je zahajoval obrázky z kulturního života), působil jako sněmovní zpravodaj (proslul zejména v době tzv. punktačního boje) a pohotový referent z politických schůzí, byl stálým příspěvatelem literární rubriky (sem psal po desetiletí zejména informativní noticky o české literatuře) a podílel se fejetony a povídkami i na beletristické příloze listu. Vedle žurnalistického povolání hodně překládal z francouzštiny, angličtiny, italštiny, ruštiny a polštiny, zejm. soudobou prózu a pro potřeby Nár. divadla i dramata (z francouzštiny a italštiny). V 80. letech řídil v Hynkově nakladatelství známou překladovou edici Česká bibliotéka rodinná. Od mládí trpěl srdeční chorobou, již po krátké nemoci předčasně podlehl. Pohřben byl na Vinohradském hřbitově.

J. J. B.-V. byl především žurnalista, uznávaný pro pohotovost zpráv, obratnost stylizace i výstižnou kresbu ovzduší. V duchu ideologie národní svobodomyšlné strany napsal i několik politických a popularizujících brožurek. Jeho beletristické práce — fejetony, črty a drobné povídky — byly určeny hlavně pro nedělní přílohu Národních listů: v 90. letech z nich vy-

dal svazek *Eva a jiné povídky*. S výjimkou poslední satirické prózy *Mecenáš*, která je vzpomínkou na sociální situaci českých literátů 70. let, sjednocuje sbírku téma lásky a citových vztahů. Ve skupině „vážných“ povídek o osudech postav z prostředí inteligence a umělců je konfrontována ničivá milostná vášeň s obětavým duchovním vztahem mezi mužem a ženou. Další B. povídky směřují k žánrovému popisu prostředí i figur a k sentimentálnímu líčení citového života prostých lidí. Po literární stránce jsou prózy B. V. běžnou dobovou četbou, určenou pro noviny a poplatnou řadě vývojově zastaralých klíšé (v psychologii postav, v kompozici děje a rozuzlení zápletek i v moralizujících pointách příběhů). Také jazykové a stylisticky jsou závislé na konvenčním žurnalistickém výrazu své doby. Přínosem byly B. překlady, uvádějící k nám vedle přechodně populárních děl i řadu významných autorů 2. poloviny a konce 19. století (A. Daudet, Goncourtové, E. Zola, A. France, Bret Harte, Mark Twain, R. Kipling); vývojově významný je první úplný český překlad Boccacciova Dekameronu (1897).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Benešovský, Jan J. Benešovský-Veselý, Juan Ejaroslav Falsacappa (Paleček); B. V., J. J. B.-V., J. V. B.-V. ■ PŘÍSPĚVKY in: Český lev (od 1873); Čes. svět (od 1904); Květy (od 1879); Lidumil (od 1873); Lumír (od 1875); Nár. listy (od 1874); Obrazy života (od 1872); Paleček (od 1877); Posel z Prahy (od 1873); Ruch (od 1880); Světozor (od 1877); Zlatá Praha (od 1884). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Eva a jiné povídky (1892). — *Překlady*: V. S. Karadžić — A. Niklić: Srbské národní pohádky (1877); O. Feuille: Historie Pařížanky (1881); E. About: Blíženci z hotelu Corneille (1882); P. Ferrari: Dvě dámy (1882); A. Daudet: Nabob (1882) + Numma Roumestan (1883) + Jack (1891) + Rosa a Ninetta (1898) + Podpora rodiny (1898) + Drobeček (1900) + Tartarin na Alpách (1905); G. P. Danilevskij: Z rodinných pamětí (1882) + Na svobodě (1884); T. B. Aldrich: Prudence Palfreyová (1882) + Královna ze Sáby (1887) + Marjorie Dawová a jiné povídky (1893) + Příhody malého nezbedy (1901); J. Verne: Le Chancellor. Deník cestujícího J. R. Kazallona (1883); M. de Vogüé: Lid a páni na Rusi (1886); E. Zola: Člověk bestie (1891); R. Kipling: Zhaslé světlo (1893); Mark Twain: Nápadník z Ameriky (1893); H. Murger: Ze života pařížských bohémů (1893); F. Bret Harte: Thankful Blossomova (1894) + Gressy (1898); H. Malot: Osudy nalezenice (1895); E. a J. Goncourtové: Sestra Filomena (1896); G. Boccaccio: Dekameron (3 sv., 1897, překl. veršů J. Vrchlický); F. Coppée: Viník (1898); R. de Flers: Il-

Benešovský-Veselý

seá, princezna tripoliská (1901); Lecomte du Nouy: *Láska jest hříchem mým* (1902) + *Láska či přátelství* (1903); F. de Nion: *Fasády* (1903); B. Prus: *Andělka* (1903); G. Ohnet: *Majitel hutí* (1904); A. France: *Zločin Sylvestra Bonnarda* (1904) + *Novely* (1905); L. de Tinseau: *Tajemník paní vévodkyně* (1905). — *Ostatní práce*: *Zločin 2. prosince* (polit. brožura, 1877); *Odboj Vatikánu* (polit. brožura, 1878); *Jan Hus* (brožura, 1882); *Velká povodeň v Čechách ve dnech 2. až 5. září 1890* (brožura, 1890). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: E. Brioux: *Červený talár* (1901); G. Dancourt, M. Vaucaire: *Má syna* (1903). ■ REDÍGOVAL *edicí*: Česká bibliotéka rodinná (1881–90). ■

LITERATURA: ■ ref. Eva a jiné povídky: J. Káraček, Lit. listy-1892/93; A. Procházka, Niva 1893 ■; ■ nekrology: an., NL 22. 2. 1905; I. Herrmann, NL 26. 2. 1905; F. V. Vykoukal, Osvěta 1905 ■; K. Hoyer: České překlady z Boccaccia, ČMF 1926/27.

ll

Karel Beniško

Působnost 1918 — asi 1931

Nakladatelství beletrie v Plzni.

Nakladatelství zahájilo činnost 1918. Vzniklo při tiskárně typografa a známého operního pěvce Karla Beniška (* 24. 10. 1874 Praha, † 8. 2. 1943 Praha), který po angažmá v Dortmundu (1899), v Záhřebu (1901–03), v Brně (1903–06), v Plzni, v Praze (na Vinohradech) a opět v Plzni opustil pěveckou dráhu a od 1914 se věnoval tiskárenskému a brzy nato i nakladatelskému podnikání. (Manželkou K. B. byla herečka Otýlie B., roz. Jelínková, 1882–1967.)

Nakladatelství mělo sloužit rozvoji a reprezentaci kultury jihozápadních Čech. Za redaktorské pomoci spisovatele J. Vrby zahájilo rozsáhlou ediční činnost, zaměřenou na vydávání publikací hodnotných obsahem i úpravou. Tyto záměry realizovalo nakladatelství měsíčníkem *Pramen* (1920–28) a řadou knižních sbírek, z nichž nejrozsáhlejší byla edice původních próz *Knihy československých spisovatelů*, redigovaná J. Vrbou (s pracemi J. Š.

Baara, M. Nohejla, A. M. Tilschové, E. Vachka, J. Vrby, F. Župana aj.). Torzem zůstala sbírka básnických knih *Bystřina* (zde vyšla i kniha básní J. Wolkra Host do domu) a knihovna pro mládež *Raná setba* (s pracemi J. F. Hrušky, E. Krásnohorské a J. Chudáčka). Mimo tyto ediční řady vydalo nakladatelství prózy M. B. Böhnla, J. F. Hrušky, básně M. Rutteho a A. Klášterského a několik knih pro děti. Poměrně rozsáhlý zájem byl věnován i dramatické tvorbě, kterou firma vydávala a tiskla, a to zejména pro Švejdův Divadelní sborník; vedle jmen domácích autorů (P. Fingal, V. Skoch, E. Sokol, L. Suchý, F. Téver) objevili se tu i autoři cizí (L. N. Andrejev, E. L. Morselli). V nakladatelství vycházely i překlady umělecké prózy (V. Blasco Ibáñez, W. S. Reymont, J. Richepin, W. Sieroszewski) a poučných spisů, zařazených do knihovny *Život*, kterou B. převzal od nakladatele K. Pelanta (v ní vyšly i práce A. Černého Lužická otázka a Slovanstvo za války). Celkovou činnost B. nakladatelství doplňuje několik knih věnovaných literatuře (J. Knap: *Alej srdcí*) a výtvarnému umění (reprezentativní vydání reprodukcí obrazů v souboru České malířské umění, s francouzským a anglickým textem), dva překlady českých autorů do angličtiny (V. Rakous) a němčiny (K. Klostermann), spisky historické, právnické, průvodce po Plzni, kalendáře aj. Tato rozsáhlá ediční činnost, která přesáhla původní regionální poslání nakladatelství, je soustředěna do let 1919–22. Šíře nakladatelského podnikání a malý zájem veřejnosti vedly však 1923 k finančnímu vyrovnání majitelů firmy K. B. a F. Kudrny. K další práci se B. spojil s knihkupcem V. Jeřábem; firma *Beniško a Jeřáb*, nakladatelství a knihkupectví, pokračovala, už bez účasti J. Vrby, ve vydávání *Pramene* (do 1928), ale její knižní produkce byla silně zredukována a nakladatelství ztratilo svůj dřívější význam.

KNIŽNICE: *Bystřina* (1919–22); *Knihy československých spisovatelů* (1919–23); *Raná setba* (1921); *Život* (1918–21). ■ SOUBORNÉ VYDÁNÍ: J. Vrba (jen 2 sv.). ■ Z OSTATNÍ PRODUKCE: M. B. Böhnel: *Vinohradští* (1919) + *Nemravní* (1920) + *Stud a jiné povídky* (1922) + *Chlapík* (1923); E. Sokol: *Námluvy* (1919); F. Tichý: *Knižka o Slovensku* (1919); J. F. Hruška: *Princ Jáhelvíc* (1920) + *Naši pod Čerchovem* (1921–31, 4 sv.); J. Knap: *Alej srdcí* (1920); J. Š. Baar: *Naše pohádky* (1921); *České malířské umění* (b. d.). ■ PERIODIKA: *Vzlet* (1917–19); *Pramen* (1920–28).

dh

Ladislav Benýšek

* 26. 12. 1860 Petrovice u Rakovníka

† 28. 1. 1941 Ruzyně (Praha-R.)

Autor výchovných povídek pro mládež v duchu katolické mravouky a rakouského vlastenectví.

Po dvoutřídce v Petrovicích studoval od 1871 na české vyšší reálce a na učitelském ústavu v Praze; po jeho absolvování (1879) působil v Praze jako mladší učitel na obecné škole u Sv. Haštala a od 1882 u Sv. Františka. Po učitelských zkouškách pro obecné školy (1881) a pro školy měšťanské (1882, obor čeština, zeměpis a dějepis) získal definitivu a v 90. letech se stal ředitelem měšťanské školy u Sv. Tomáše. Od počátku učitelské dráhy se věnoval pedagogickým problémům: pořádal v Pokroku rubriku Věstník školský, v Hlase národa působil jako školský referent. Psal pedagogické úvahy i literární referáty (Komenský, Paedagogium, Hlas národa).

Vedle ojedinělých veršů a jedné dětské divadelní hry (*Svatojánská pouť*) tvoří hlavní složku B. literárního díla drobné prózy a povídky pro mládež různého věku. Nejmenším školákům jsou určeny pohádky (*Sny*) a krátké, často bezdějové obrázky antropomorfixující zvířata i rostliny: poetizací přírodních dějů usilují přiblížit dětem život v přírodě a přinést poučení (*Na slunci i pod mraky, Nové kapitoly, Z povídkářova zátiší*). Většina B. díla, především různorodé příběhy ze soudobého života, je určena odrostlejší mládeži; pokud B. zašel tematicky do národní minulosti, vytýčil z ní až na nepatrné výjimky (povídka *Zajatec* z 12. stol., drobné prózy z doby husitství a národního obrození) jen zázračné děje ze života tradičních legendárních postav (Ludmila, Vojtěch, Anežka Přemyslovna, biskup Zdík). Pokus promítnout atmosféru legend i do soudobého života (*Svatá společnice* — o Panně Marii proměňující se v děvčátko hrající si s venkovskými dětmi) odkryl nejvýrazněji primitivismus autora zázračného pojetí legend. V rozsáhlejších povídkách ze soudobého života B. zpravidla líčil těžký život chudých nadaných dětí, jejich cestu za vzděláním a životním uplatněním i zápas dospělých lidí, postižených nemocí nebo jiným neštěstím, o uhájení existence; příběhy, poznamenané sentimentalitou, nalézají zpravidla východisko v milosrdenství

majetných dobrodinců, kteří často prošli v minulosti podobnými útrapami (*Lidumil, Muž z lidu, Práce zvířezila*). B. napsal i několik rozsáhlejších povídek s vlasteneckou tematikou, v nichž se odráží jeho konzervativní stanovisko k různým dobovým otázkám. Lásku k Praze (*Staropražané*) vyjadřuje např. odporem nejen k výstřelkům asanačního procesu na přelomu století, ale i k radikálům v revolučním roce 1848 a ke všem domnělým projevům cizáctví (včetně kopané). Nejružnější B. povídky prostupuje duch rakouského vlastenectví; projevuje se vírou v slavnou budoucnost rakouské armády (*Bouře a mír*) i přesvědčením, že je hřích nesouhlasit s daným pořádkem ve světě (*Petrovský pán*). Zapírání vlasti i porušování oddanosti k dobrodincům a představeným vede v B. prózách k životnímu i morálnímu ztroskotání postav (*Mezi Čechy domov můj!*). Názorovou nepřizpůsobivost B. bezprostředně spojuje se zápornými charakterovými vlastnostmi a naopak podřízení se dobovým vládnoucím názorům na sociální vztahy, vlastenectví nebo náboženství přináší vzápětí i nápravu charakteru hrdinů. Na některých místech prokázal B. smysl pro realitu venkovského i městského života a dovedl vystihnout jeho dramatické okamžiky; dějová osnova příběhů není však zpravidla kompozičně zvládnuta (odbočky, didaktické poznámky, poučná vysvětlení), autor plýtvá kategorickými morálními soudy (což z odstupů času působí až komicky), vytváří strojený knižní dialog (zvláště negativně se projevuje v dětské hovorové řeči), uplatňuje stereotypy v reakcích postav na určité neočekávané situace. Především však vnáší do díla svůj světonázorový zorný úhel, který staví jeho tvorbu do řady loajálně oficiální literatury pro mládež.

PŘÍSPĚVKY in: Besídka malých (od 1888); Budečská zahrada (od 1883); Hlas národa (od 1886); Jarý věk (od 1883); Komenský (od 1884); Květy mládeže (od 1896); alm. Kytice (pro ml., 1884—1905); Malý čtenář (od 1886); Nár. listy (od 1889); Naší mládeži (od 1883); Paedagogium (od 1885); Posel z Budče (od 1886); Šotek (příl. Palečka, od 1883); Vesna (od 1890); Vlastí (od 1890); Zábavné listy (od 1892); Zlaté mládí (od 1889). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Na slunci i pod mraky (PP 1888); Dva choří. Vinná réva (PP 1889); Nové kapitoly (PP 1889); Z povídkářova zátiší (PP 1890); Zajatec. Svatojánská pouť (P a D 1891, prem. 1889); Lidumil (P 1892); Návrat do vlasti. Svata společnice (PP 1893); Legenda o biskupu Zdikovi

Benýšek

(P 1893); České děvy (písně na nápěv F. Picka, 1893); Sny (PP 1894); Rouček a společník (P 1894); Macecha (P 1894); Muž z lidu (PP 1895); Práce zvítězila (P b. d., 1895); Příbuzní. Spokojenost v chudobě (PP b. d., 1896); Po boji vítězství! (P 1897); Něco nového (PP b. d., 1897); Mezi Čechy domov můj! (P 1897); Bouře a mír (P b. d., 1897); Všehochuť (PP b. d., 1898); Pan Hroznata. Ke hrobu Přemyslovny světičky (PP b. d., 1898); Z lesnatých končin (PP 1952); Pražské ovzduší (P 1902); Ochráncové plectva v Miličevsi (P b. d., 1902); Petrovský pán (P 1903); Za slávou pěveckou (P b. d., 1903); Stopou života (PP 1904); Světlo a stín (P b. d., 1907); Staropražané (P 1908). — *Ostatní práce*: Dodatky k vyučování jazykovému na školách měšťanských (1890); Řeči blahopřejné a příležitostné (1894); Byla učitelkou (život J. Pohlové, 1899). — *Výbor*: Šest povídek (z kn. Na slunci i pod mraky, 1893, usp. autor). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Kytice 9 (alm. pro ml., 1905). ■

LITERATURA: V. Kryšpín in *Obraz činnosti literární učitelstva československého za posledních sto let* (1885); ■ ref. Z povídkářova zátiší: -Ren, NL 27. 9. 1889; an., Čes. škola 1889 ■; F. Kramattová: ref. Dva choří. Vinná réva, Posel z Budče 1889; J. Rozvaha (J. Konierza): ref. Nové kapitoly, Lit. listy 1890; an.: L. B., Naše kniha 1931.

zp

Kamil Berdych

* 18. 11. 1885 *Nýřany*
† 3. 5. 1914 *Praha*

Básník samouk anarchistického zaměření a proletářského osudu; psal hořkou melodickou poezii, především lyrickou.

Vl. jm. Václav B., nemanželský syn muže z tzv. lepší společnosti, jímž pohrdal, vyrůstal v početné chudé rodině své matky. Po obecné škole v rodišti pracoval jako knihařský pomocník v Plzni, pak v nýřanských dolech a nakonec jako posunovač dekorací v Městském divadle na Vinohradech. Zemřel ve vinohradské nemocnici na tuberkulózu.

Zapomenutý druh Šrámkův, Tomanův, Neumannův, Dykův a Gellnerův; jeho poezie, z níž knižně vyšla jediná sbírka a z níž se kromě veršů v časopisech (z připravované sbírky *Blu-*

dička) a rukopisné epické *Dcery Jairovy* nezachovalo nic (pozůstalost byla po autorově smrti zničena), je kultivovaným básnickým obrazem autorova trpkého života i sociálních poměrů doby a dokládá B. nevšední talent. Autorův postoj se vyznačuje smutně ironickým protestem a revoltou, která si nedělá iluze o úspěchu. B. verš, vycházející ze zkušenosti zvukově bohatého verše Březinova, Sovova i mladších básníků, vyniká podmanivou hudebností i výrazovou přesností.

PŘÍSPĚVKY in: Bezvládí (1905); Chudšas; Komuna; Mladé proudy (red. K. Půlpán); Nová omladina (1906—07); Práce; Šibeničky (1906—07); Tribuna (1907—08); Zádruha (1913). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Z melodie bastarda (BB 1909). ■

LITERATURA: ■ ref. Z melodie bastarda: O. Šimek, Novina 1909/10; K. Híkl: Poslední česká epika a lyrika, Přehled 1910; an., PL 17. 4. 1910; -a-, Máj 1912 ■; K. Resler: Z básnických osudů, KM 1940; M. Mareš: K. B., LitN 1946, s. 104; K. Resler: K článku "K. B." z minulého čísla, LitN 1946, s. 155.

mb

Josef Berka

* 5. 3. 1909 *Borovy u Přeštic*

Lyrík rolnické práce a klatovské venkovské krajiny.

Narodil se v selské rodině, navštěvoval v Přešticích měšťanskou školu a dvouletou odbornou školu hospodářskou; stal se rolníkem v rodné obci.

B. verše a pouze časopisecky otiskované prózy vyjadřují životní pocity a jistoty zbožného a pracovitého rolníka, spíše chalupníka než sedláka. Vyznačuje je křesťanská pokora a odevzdanost do boží vůle i oddané sepětí s chudými kamenitými poličky a s prací pokolení. Tiché radosti a starosti hospodáře, soužití s ročními a denními proměnami přírody, koloběh polních prací, elegické nálady a nevybojné tužby, zejména touhu po klidu a míru pro pokojnou práci tlumočí B. ve verších a slokách značně kultivovaných, jímž se učil u J. Hory, F. Hrubína, L. Stehlíka a J. Čarka. I s ruralismem

souviselo B. dílo víceméně bezděčně a povrchově, sloužíc mu hlavně neintencionálně jako doklad o trvajícím tvořivosti selského lidu. Vznikalo však z přímé zkušenosti se zemědělskou prací a z obdivné lásky k rodnému kraji, v jehož zrno a kořen se autor stylizoval, aniž usiloval o zobrazení sociální reality soudobého venkova.

PŘÍSPĚVKY in: Cesta (od 1929); Český směr; Jih; Lumír (od 1931); Národní osvobození (od 1936); Rozhledy (od 1935); Řád (1937–40); Salón; Tak (1937–38); alm. Tvář k vesnici (1936); Venkov (od 1929). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Hořké krůpěje (BB 1931); Klekání (BB 1936); Pokorná země (BB 1937); Chléb v kamení (BB 1939). ■

LITERATURA: V. Prokůpek: Poezie selství, Venkov 23. 6. 1929; ■ ref. Klekání: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 1935/36; A. M. Píša, PL 31. 7. 1936; J. Strnad, Čin 1936 ■; ■ ref. Pokorná země: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 1937/38; A. M. Píša, PL 23. 7. 1938; J. V. Sedlák, Venkov 16. 1. 1938 ■; ■ ref. Chléb v kamení: B. Václavěk, LidN 26. 2. 1940; kp (K. Polák), Nár. práce 31. 3. 1940; J. Červinka, Řád 1940 ■; J. Šidák: Selští písmáci a poetové, LidN 7. 12. 1942; F. Buriánek in Literární Klatovy (1962).

mb

Oton Berkopec

* 6. 12. 1906 *Vinica* (Jugoslávie)

Literární historik, bibliograf, překladatel ze slovinštiny a srbocharvátštiny do češtiny, z češtiny a ruštiny do slovinštiny, kulturní publicista, osobnost náležející literární kultuře jak české, tak slovinské.

Reál. gymnázium studoval 1919–27 ve slovinském Novém Městě (Novo Mesto), slavistiku a dějiny jugoslávských národů nejprve na filoz. fakultě v Lublani (1927–28), později na UK v Praze (1928–31) s rozšířením oboru o české dějiny a českou filozofii, zde jako žák M. Murka, J. Horáka, V. A. Franceva a J. A. Ljackého (doktorát 1933 prací *Srbocharvátská lidová píseň v poezii A. S. Puškina*). 1929–46 působil jako bibliotekář Slovanské knihovny a referent pro jugoslávské literatury. Po nedlouhém působení ve funkci kulturního ataše

FLR Jugoslávie v Praze (1946–47) se vrátil k původnímu povolání, tentokrát jako bibliotekář Univ. knihovny v Praze (1947–58). Od 1958 až do svého odchodu z aktivní služby (1971) byl nejprve pracovníkem Slovanského ústavu ČSAV a vedoucím retrospektivní bibliografie slavik v českém tisku, po reorganizaci pracovišť ČSAV (1964) pracoval v téže funkci a na týchž úkolech v Ústavu jazyků a literatur. 1935–39 a 1945–51 působil též jako lektor slovinského jazyka a literatury na filoz. fakultě UK. Svou rozsáhlou činností kulturně organizační i přednáškovou se stal neaktivnějším pracovníkem v rozvoji československo-jugoslávských kulturních vztahů poválečného období. 1977 se vrátil do Lublaně.

Od studia slovinské literatury, na jejímž rozvoji se podílel jako básník a prozaik, přešel B. záhy ke studiu kulturních vztahů československo-jihoslovanských a k širší problematice mezislovanské; základní význam tu mají jeho knižní publikace z oboru bibliografie. Podobně zásadní je i jeho přínos překladatelský. Páteří jeho překladů do slovinštiny byli představitelé moderní meziválečné české prózy. Ve spolupráci s českými básníky překládal pak B. moderní slovinskou poezii do češtiny. Byl prvním z tlumočnicků slovinské poezie v Československu, který spolehlivě znal jak starší, tak i nejnovější básnickou produkci; vycházejí z přesvědčení, že básníky mohou překládat zase jen básníci, ustupoval vědomě do pozadí a omezoval se pouze na přípravu doslovných překladů. Od J. Hory, s nímž spolupracoval nejčastěji a na překladech nejvýznamnějších, pokračovala jeho překladatelská spolupráce v generačním sledu přes F. Halase, V. Závadu, J. Hiršala až po L. Kubištu a P. Koptu. Hlavní B. zásluha v oblasti překládání spočívá v tom, že pomohl pozvednout kvalitu překladů z jugoslávských jazyků do češtiny na podstatně vyšší úroveň.

ŠIFRY: -c, O. B., ob., O.B.-C. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. bibliografie (od 1963); Českosl.-jihoslovanská revue (od 1931); Knihovna (od 1945); Knižovník (od 1956); Kritický měsíčník (od 1939); Kytice (od 1946); Lit. měsíčník (od 1975); Lit. noviny (od 1953); Slavia (od 1936); Slavische Rundschau (od 1939); Slovanský přehled (od 1931). – V časopisech jugoslávských: Delo (od 1966); Dialogi (od 1965); Domači prijatelj (od 1928); Jezik in slovstvo (od 1965); Jutro (od 1931); Ljubljanski Zvon (od 1936); Mladika (od 1926); Naši razgledi (od 1956); Nova obzorja (od

Berkopec

1958): Novi čas (od 1928); Obzorja (od 1939); Prostor in čas (od 1969); Samorodnost (od 1930); Slavistična revija (od 1959); Slovenec (od 1930); Slovenski poročevalec (od 1945); Sodobnost (od 1973); Svobodna mladina (od 1928); Umetnost (od 1938); Život i rad (od 1929). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Pesmi (BB Zagreb, 1928); T. G. Masaryk a Jihoslované (bibliografie, 1938); Česká a slovenská literatura, divadlo, jazykozpyt a národopis v Jugoslávii od r. 1800 do 1935 (bibliografie, 1940); Jugoslávie. Soutis literatury o současné Jugoslávii a bibliografie překladů z let 1945—1956 (1956); France Prešeren v češki literaturi (Ljubljana 1964); Littératures yougoslaves en Tchécoslovaquie 1945—1964 (Praha 1965); M. J. Lermontov v české literatuře (bibliografie, 1965, s M. Mervartovou a J. Bečkou); Rešetarova knihovna ragusian. Výběrový soupis vzácných knih a rukopisů (1967); Michail Šolochov v české literatuře. Bibliografie do r. 1965 (1970). — *Překlady*. Z jugoslávských jazyků do češtiny: Bán Strahinič. Z jihoslovanských zpěvů hrdinských (1946, s F. Halasem); Zpěvy hrdinství a lásky (1954, s F. Halasem); I. Cankar: Pro blaho národa (1956); F. Bevk: Tonda (1958, s M. Mellanovou); Jugoslávské zpěvy. Sborník lidové epiky jižních Slovanů (1958, s F. Halasem a V. Závadou); E. Peroci: Domeček z kostek (1961) + Můj deštník je jako balón (1967) + Pohádky žijí ve velikém starém městě (1968) + Starý dům číslo 3 (1972); O. Župančič: Úsvity a bouře (1962, s jinými); P. P. Njegoš: Horský věnec (1963, s J. Hiršalem); V. Pečjak: Ondra a tři Martěankové (1963); M. Kršmanović: Knoflík z cirkusu (1966); N. Masniković: Míša a drak (1966); B. Zupančič: Chlapec a stožár (1967); S. Kosovel: V malém plášti slov (1974, s V. Závadou). — Z češtiny do slovinštiny: I. Olbracht: Hajduk Nikola Šuhaj (Ljubljana 1935, s B. Borkem); K. Čapek: Molčanje s T. G. Masarykom (Ljubljana 1936); K. Nový: Zviti lovec (Ljubljana 1963); J. Lada: Maček Mikeš (Ljubljana 1968); F. Langer: Košček zamorja. Filatelistične zgodbe (Maribor 1973). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: I. Šorli: Bludně ohně (1935); V. Škvarčin: Tuje dete (1935, z ruštiny do slovinštiny); V. Blažek: Tretja želja (1965, z češ. do slovinštiny). ■ REDIGOVAL: *časopisy*: Československo-jihoslovanská revue (1936—39), Ljubljanski Zvon (1938), Knihovna (1952—55); *sborníky*: R. Nikolajevová: V. Majakovskij v české literatuře (1970), B. Florianová: S. Jesenin v české literatuře (1974). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Hvězdy nad Triglavem (výbor z moderní slovinské poezie, 1940, rozšíř. vyd. 1946, s J. Horou); O. Župančič: Úsvity a bouře (1962); B. Jurca: Karlička a bílý koník (1968); Nové hvězdy nad Triglavem (1983, s V. Závadou). ■

BIBLIOGRAFIE: in Československé práce o jazyce, dějinách a kultuře slovanských národů od roku 1760. Biograficko-bibliografický slovník (1972); J. Pánek: Dr. O. B., življenje in delo. Bibliografija za leta 1926—1975 (Novo Mesto 1976). ■ LITERATU-

RA: J. Pánek: Dr. O. B. (Novo Mesto 1976, slovinsky a česky). ■ B. Borko: Dr. O. B. — lektor slovenskega jezika na Karlovi univerzi, Jutro 1935 (Maribor); I. Esih: Dr. O. B. u Zagrebu, Jutarnji list 1937 (Zagreb); B. Urbančič: Dr. O. B., Naši razgledi 1956 (Ljubljana); J. Belin: Belokranjec v Pragi, Tovariš 1965 (Ljubljana); B. Borko: Dr. O. B. — šestdesetletnik, Delo 1966 (Ljubljana); V. Závada: Kulturní vyslanec, LitN 1966, č. 50; J. Matušek: Šedesátiny dr. O. B., Jednota 1967 (Darovar); V. Kudělka: Šedesát let O. B., Slovanský přehled 1967; J. Strnadec: Životní jubileum O. B., Zpravodaj Státní knihovny 1967 + PhDr. O. B., Čes. bibliografie 1968; V. Závada: O. B. sedmdesátníkem, Lit. měsíčník 1976, č. 10; B. Urbančič: Sedmdesetletnica dr. O. B., Jezik in slovstvo 1976/77 (Ljubljana); K. Groh: Významné životní jubileum dr. O. B., Zpravodaj Stát. knihovny ČSR 1977.

vk

Vojtěch Šebastián Berlička viz Vojtěch Šebastián Scipio Berlička

Antonín Bernásek

* 26. 11. 1883 Praha
† 14. 11. 1966 Praha

Romanista, překladatel (zejména divadelních her) z francouzštiny, angličtiny, italštiny, němčiny a severských jazyků, autor několika původních komedií, jazykových příruček a učebnic.

Otec byl zlatnickým pomocníkem. A. B. po maturitě na gymnáziu v Žitné ulici (1901) vystudoval obor němčina-francouzština na filoz. fakultě pražské univerzity (abs. 1905) a zároveň absolvoval též právnickou fakultu. 1903 se stal supletem dvoutřídní gremiální obchodní školy na Václavském náměstí, 1909 profesorem Československé obchodní akademie v Resslově ulici, kde se soustředil na výuku francouzštiny. 1935—38 byl pedagogickým

správce ústavu. Zároveň spolupracoval jako redaktor s vydavatelstvím Přítel knihy, kde se podílel na vydávání Encyklopedie československé mládeže (1929–40). Za okupace byl 1941 penzionován a do 1945 pracoval v Ústavu odborného školství. 1946 byl jmenován ředitelem Československé obchodní akademie, 1949 odešel do důchodu. 1958–61 externě pracoval v Kabinetu pro moderní filologii ČSAV na francouzsko-českém slovníku. Před první světovou válkou podnikl delší cesty do Španělska, Švýcarska a Francie, ve 20. letech do Francie a Belgie. Dcerou A. B. je spisovatelka Alena Bernášková (nar. 1920).

B. literární dílo je určeno jeho stálým zájmem o divadlo a jeho odbornou romanistickou profesí. Už na počátku 20. let se stal stálým překladatelem běžného dobového repertoáru (M. Achard, M. Pagnol, A. Savoir aj.) pro potřeby pražských divadel (Národního, Stavovského, později Prozatímního, Vnohradského, Komorního, Vlasty Buriana). Soustavně překládal zejména z franštiny (zde vedle dramát i prózu), ale i z norské, dánské, holandské, americké, za okupace z italské a německé dramatiky. B. divadelní překlady byly většinou rozmnožovány jako agentážní texty (v divadelních agenturách Universum, Centrum, později Dilia). Styk s divadly přivedl B. i k napsání několika původních komedií konverzačního typu, většinou za spoluautorství herce B. Vrbského; svůj veseloherní účín těžily z lehkého parodování neobvyklých a zajímavých prostředí (variétní pařížské divadlo, malý dvůr fiktivního jihoamerického království), tradičních komediálně působivých zápletek (dvojnictví, záměna osob), vděčných a divadelní praxí ověřených rolí i ve své době atraktivních motivů (automobilové závody, radioamatérství aj.). Po léta psal divadelní referáty a je autorem příručky *Co má vědět návštěvník divadla*; uveřejňoval i studie o francouzských autorech (časopisecky). Vedle této činnosti byl B. (od 1914 až do své smrti) znám jako plodný autor jazykových slovníků, učebnic a rukovětí, zejména hodně užívaných příruček francouzštiny pro obchodní akademie; pro tento typ škol napsal (s J. Kaňkou a K. Polákem) i třídílnou učebnici české literatury.

PSEUDONYMY: A. Bernard, K. Veselský. ■ PŘÍSPĚVKY in: Cesta (1919); Čes. svět (1916); Havlíček (1924); Národ (od 1917, div. referáty); Naše doba (od

1923, div. referáty); Právo lidu (1920, překlady). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o divadle*: Co má vědět návštěvník divadla (příručka, 2 sv., 1921); A život jde dál (D 1926, pseud. A. Bernard, s B. Vrbským); Šofér (D 1926, i prem., pseud. A. Bernard, s B. Vrbským; hráno též s tit. Pošetilosti náhody a lásky); Maják (D 1928, i prem., pseud. A. Bernard, s B. Vrbským); Vše pro rádio (D 1928, pseud. A. Bernard); Mnoho štěstí v novém roce (D 1931, pseud. A. Bernard, s B. Vrbským); Jedna a jedna je jedna (D 1932, i prem., pseud. A. Bernard, s B. Vrbským). — *Překlady*: R. Dorgelès: Dřevěné kříže (1921); Molière: Lékařem proti své vůli (1924); F. de Miomandre: Dobrodružství Terezy Beauchamps (1926); C. Tillier: Strýc Benjamin (1927); M. Dekobra: Útěk lorda Seymoura (1929). — *Ostatní práce*: Přehled československého písemnictví v rámci světových literatur pro obchodní akademie (3 sv., 1933–35, s J. Kaňkou a K. Polákem); Čítanka pro obchodní akademie (4 sv., 1933–35, s J. Kaňkou) aj. ■ SCÉNICKY. *Překlady*: R. Rolland: Montespanová (1920); G. Heiberg: Tragédie lásky (1921); D. Amiel, A. Obey: Roztomilá paní Beudetová (1922); O. Mirbeau: Staré manželství (1922); H. Bataille: Žena majetkem (1922, hráno též s tit. O ženu) + Mama kolibřík (1925); F. Gadéra: Srdce trumfem (1923); J. Romain: Prostopášník pan de Trouhadec (1924); R. de Flers, F. Croisset: Nové panstvo (1925); P. Wolff, H. Duvernois: ... a potom láska (1925); F. de Curel: Divoška (1925); C. Vautel, A. de Lorde, P. Chaîne: Náš pan farář (1926); L. Verneuil, G. Beer: Z pekla štěstí (1926) + Světelné fontány (1935); V. Sardou: Na cizích luskách (1926) + Madame Sans Gêne (1931); E. Rey: Michelina (1928); H. R. Lenormand: Jed v krvi (1928); L. Verneuil: Stín pana Lambertiera (1929) + Milenec paní Vidalové (1930) + Ať žije král! (1936); P. Nivoix: Jenom žena (1929); M. Pagnol: Abeceda úspěchu (1929); P. Géraldy, R. Spitzer: Lovce srdcí (1929); S. Guitry: Pan Désiré (1930) + Bílý a černý; J. Faydeau: Poslední vzplanutí (1930); M. Achard: Dostaveníčko (1930) + Migo z Montparnassu (1934); A. Savoir: Kateřina Veliká (1930) + On (1930) + Umělecká dvojice (1932) + Lunevillská švadlenka (1934) + Velkokněžna a číšník (1934); F. de Croisset: Láska a film (1931); S. Gantillon: Maya (1932); M. Hennequin, P. Bilhaud: Cesta za štěstím (1932); O. Indig: Nevěsta z Torocka (1933); A. Mac Kellington, W. Morryl: Dáma na titulní stránce (1933); L. Marchand: Slípka na zdi (1933); E. Ligeti: Lev (1934); A. Birabeau: Žena tělem posedlá (1934); H. Bernstein: Naděje (1935); B. van Eysselsteijn: Přistání z nouze (1935); G. Jennings: Trampoty s rodinou (1936); T. Bernard: Silné pohlaví (1937); L. Lenz, R. A. Roberts: Manželství po kapkách (1937); J. Sarmant: Markýza de Pompadour (1937); M. Duran: Barbara (1938); L. Pirandello: Dnes večer improvizujeme (1938) + Nové šaty (1940); P. Vanderbergh: Hoši, dívky a psi (1939); A. Gehri: Šesté po-

Bernášek

schodí (1940); Ch. Rissmann: Nic mi neslibuj! (1940); G. Gutherz: Makartova kytice (1940); A. de Benedetti: Tricet vteřin lásky (1940); A. Braidahl: Vzbouření v ústavu šlechticů (1940); A. A. Zinn: Sedmá nejlepší (1941); A. de Stefani: Muži nejsou nevděční (1941); C. J. Braun: Prudká zatáčka (1941); J. Anouilh: Dostaveníčko v Senlis (1947); R. Ferdinand: Osmnáctiletí (b. d., Universum). ■ REDIGOVÁL *edici*: Nová knihovna světové literatury (1928–30). ■ USPOŘÁDAL: Tisíc anekdot a veselých drobností (1928, pseud. K. Veselský). ■

LITERATURA: an.: nekrolog, Práce 19. 11. 1966.

//

J. Jakubec: Slovesné práce ve Vídeňských novinách 1813 a v Krameriusových Vlastenských novinách 1815, LF 1916.

mo

Alexandr Berdorf

* 13. 4. 1889 *Nepomuk* u Plzně

† 9. 9. 1968 *Praha*

Autor próz regionálního charakteru, vlastivědný publicista, kulturní historik a topograf, básník.

Kliment Radoslav Bernbalk

* 14. 3. 1783 *Bystrá* u Humpolce

† 4. 2. 1827 *Jičín*

Autor písňových a elegických skladeb, anakreontské poezie, epigramů, drobných próz.

Úředně se podepisoval K. Bernbalg. Jediné dítě svých rodičů, otec Jan Jiří. Vystudoval gymnázium v Litomyšli (1795–99), snad v Praze filozofii a práva. 1812 se stal aktuárem kriminálního soudu v Jičíně. Oženil se 1819 s dcerou jičínského měšťana, 1826 se manželům narodila jediná dcera. B. zemřel na souchotiny, pohřben byl v Jičíně.

Za studií se seznámil s J. Jungmannem, později si s ním dopisoval, snad (soudě podle druhého jména a časopiseckého publikování) patřil do družiny Zieglerovy. Počet jeho časopisecky uveřejněných básní není velký; ve 20. letech již asi nepublikoval. Psal drobnější lyrické skladby v písňové formě a s elegickým obsahem, anakreontskou a idylickou poezii, epigramy, hádanky veršem, nápisy, krátké povídky a anekdoty. Z antických meter používal elegického disticha (přízvučně) a hexametru (přízvučně i časoměrně).

ŠIFRA: B**. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Hlasatel český (od 1806); Kniha zlatá aneb Nový zvěstovatel (1817); Prvotiny pěkných umění (od 1813); Vlastenské noviny (od 1815). ■

LITERATURA: F. Menčík: K. R. B., Koleda 1881;

Po studiích na hospodářské škole v Roudnici nad Labem (mat. 1907) působil zprvu jako hospodářský praktikant a adjunkt na několika panstvích (Lochkov u Prahy, Přestavky u Chrudimi, Zelená Hora), potom postupně jako berní praktikant v Benešově u Prahy (1909–12), úředník u kolkovního úřadu při finančním ředitelství v Praze (1913–15), u berního úřadu v Nasavrkách (1915–17), u válečné vyživovací služby ve Vlašimi (1917–18), opět u kolkovního úřadu v Praze a dále na jiných služebních místech finančního ředitelství až do 1942, kdy odešel předčasně do výslužby a žil v Nepomuku. 1946–47 pracoval ve Fondu národní obnovy a posléze na ministerstvu školství. Od 1949 žil na odpočinku v Praze. Spolupracoval s rozhlasem, především plzeňským.

Literární činnost A. B. je věnována rodnému Nepomuku. Povídky a romány těží většinou z vyprávění pamětníků, ať již zpracovávají místní pověsti, či historické náměty z národního obrození. Širšího ohlasu dosáhla románová kronika *V červánkách a jitru našeho znovuzrození*, jejíž popisná obsérnost je patetizována duchem vlastenectví a lásky k rodnému kraji. B. zbeletrizoval i zdramatizoval život Máchův a také jeho literárněhistorické práce osvětového charakteru jsou věnovány obrozenským spisovatelům.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Al. B. Pomucký, Alexander Nepomucký, Alexandr Berndorf-Nepomucký, Pomucký; (abdf). ■ **PRÍSPĚVKY** in: 28. říjen (od 1919); Lada; Nár. listy; Nár. politika; Nová Praha; Plzeňsko; Sborník Společnosti J. Vrchlického (od 1928); Slovenská krajina (Žilina); Světozor; Večer; Venkov; Zeměd. noviny; krajinské západočeské časopisy. ■ **KNIZNĚ. Beletrie a práce o literatuře:** V odlesku minulosti (PP 1926); Památce Tylově (studie, 1926); Za vlastní půdou (R 1928, 1. díl trilogie V červancích a jitru našeho znovuzrození); Za nevěstou a jiné povídky (1929); Na podhůřském statku (R 1930, 2. díl trilogie); Záhady zklamaného srdce (R 1930, 3. díl trilogie); Snímky lidí a věcí (PP 1932); Cestou života (PP 1932); Sny a vzpomínky (BB 1932); Smutky a úsměvy (PP 1932); Zázračná píseň (D 1933, se Z. Tučkem); Poslední písmák František Klenc z Nových Mitrovic a jeho vzpomínky na básníka Josefa Lindu (1933); V okovech lásky (R 1934); Básníková láska (D 1936, i prem., se Z. Tučkem); Památce básníka JUDr. Rudolfa Mayera (studie, 1937); Je smutný osud pěvcův (P 1937); Z našeho kraje (PP 1938); Myslivský říd. učitel Petr Vodička (1938); Pověsti rodné země (1939); Zapomenutý hrob v Oseku (P 1940); Když si náš dědeček babičku bral (P 1941); Podvečerní vyprávění (PP 1948). — *Ostatní práce:* Zelená Hora (2 sv., 1926, 1927); Nepomuk (2 sv., 1928); Klášter pod Zelenou Horou (1929); Zámek zelenohorský a jeho nejbližší okolí (1930); Obrazy z dějin Nepomuka (1931); Stručný turistický průvodce nepomuckým a plánickým krajem (1939); Zelená Hora u Nepomuka (1946, s F. A. Vondruškou).

■ **LITERATURA:** V. Brtník: ref. Nepomuk, Venkov 12. 7. 1928; V. Brtník: ref. V červancích a jitru našeho znovuzrození, Venkov 14. 6. 1929; vz. (V. Zelinka): ref. V červancích a jitru našeho znovuzrození, Zvon 1930/31; -pa- (F. S. Procházka): ref. Sny a vzpomínky, Zvon 1931/32; Btk (V. Brtník): ref. Poslední písmák, Venkov 26. 10. 1933; m. n. (M. Novotný): Na účet Máchovy památky (ref. Básníková láska), LidN 8. 3. 1936; -š- (F. S. Procházka): ref. Památce JUDr. Rudolfa Mayera, Zvon 1937/38; drb. (V. Brtník): ref. Pověsti rodné země, Zvon 1939/40.

pb

Beseda

1874—1875

Beletristický a kulturně vzdělávací časopis, zahajující souvislou řadu literárního časopisectví na Mora-

Podtitul: 1874 (roč. 1) Příloha k Našinci; 1875 (roč. 2) Listy zábavné a poučné. — *Redaktor:* 1874 (roč. 1) uváděn J. Černocho, skutečným redaktorem byl až do č. 18 (15. 9.) E. Miřiovský, na něhož měly být adresovány příspěvky; 1875 (roč. 2) F. Vymazal. — *Vydavatel:* 1874 (roč. 1) J. Černocho, Olomouc; 1875 (roč. 2) F. Vymazal, Brno, u č. 1—9 uváděn jako majetník a nakladatel J. S. Wurm-Čejkovský. — *Periodicita:* 2x v měsíci, od ledna do prosince 24 čísel.

B. vznikla po desetiletém vakuu, způsobeném zánikem prvního moravského beletristického a poučného časopisu Hvězda (1859—64), a představovala první signál nového literárního ruchu na Moravě. Založil ji olomoucký žurnalista J. Černocho jako čtrnáctidenní přílohu svého listu Našinec, vycházejícího třikrát týdně; v druhém ročníku přešla do Brna, vycházela jako samostatný časopis a byla určena již vzdělanějšímu čtenářstvu.

B. přinášela původní i přeloženou produkci básnickou a prozaickou, životopisy významných literárních a kulturních osobností, hlavně moravských a slovanských, přehledy o literatuře v Čechách, na Moravě i u slovanských národů, národopisné články, stručná doporučení kvalitních literárních noviněk a za Vymazalovy redakce i pravidelnou rubriku *Strážce jazyka*, věnovanou otázkám jazykové správnosti. *Listárna redakce* kriticky reagovala na literární pokusy mladých, jejichž zdařilejší práce však byly ochotně uveřejňovány. B. stála na stanovisku jednoty Čech a Moravy, přitom konstatovala kvantitativní i umělecké zaostávání literatury na Moravě ve srovnání se stavem v Čechách, měla na zřeteli i Slovensko. Příznačným rysem B. byl zájem o slovanské národy a jejich literatury; v překladech dominovala poezie polská. — Původní poezii, v níž byla pěstována jednak vlastenecká a historizující tvorba, jednak subjektivní lyrika většinou ohlasového typu, zde tiskli hlavně V. Kosmák, E. Miřiovský (též pod pseud. A. Krim a K. Horský), J. Nečas a V. Šťastný, do 1. roč. dále přispěli I. Blechta, J. V. Hrubý, E. B. Josefovský, H. V. Krch, R. Parma (pseud. R. Lubinský), G. Pflieger Moravský, J. Z. Veselý, F. M. Vrána, F. Vysloužil (pseud. J. Dubský), do 2. roč. J. Herben (pseud. J. Vávra), J. Kratochvíl, L. V. Rizner (pseud. L. V. Obrov), J. Rozsypal, O. Sádovský, E. J. Slavenský. Próze v 1. roč. udávaly ráz vlastenecké a historické novely na pokračování od V. Lužické a E. Miřiovského, dopl-

Beseda

ňované drobnými prózami E. Bufky (šifra Eduard B.), J. Havelského, B. Mühlsteinové, A. Steckera, pseud. Ludmila a Olomučan, pohádkami a pověstmi F. Bayera, V. Davida, J. Havelky a F. Stránecké; v 2. roč. byly vedle próz Kosmákových a pohádek J. N. Soukopa a J. Herbena (pseud. J. Vávra) tištěny hlavně překlady, na prvním místě na pokračování Turgeněvův Deník zbytečného člověka, dále pak slovenské (Daxnera, Dobšinského), polské, dolnolužické, ruské, ukrajinské a japonské pohádky a pověsti a drobné prózy T. Gautiera, R. Hamerlinga a R. Töpflera. Naučné příspěvky, hlavně o literatuře a národopise našem i slovanském, psali F. Bayer, B. Hakl, E. Kadeřávek, E. Miřiovský, L. V. Rízner (pseud. Ivan Obrov), J. Z. Veselý; v 2. roč. byla většina naučných článků anonymní, mnohé byly nepochybně z pera Vymazalova (též pod šifrou F. V.), vzpomínky na moravské obrození otiskoval K. Šmídek. Polskou poezii (K. Brodziński, A. Gorczyński, F. Karpiński, J. Kochanowski, Z. Krasieński, A. T. Lenartowicz, A. Malczewski, W. Pol, J. Słowacki, W. Syrokomla, K. Ujejski) překládali J. Nečas a J. Soukop, dále A. Bydžovský, F. Kvapil (pseud. Fr. Žherský), E. Miřiovský, O. Mokrý, M. Procházka, ruskou (drobnost z Puškina) F. Doucha, francouzskou a německou (A. Berquin, A. Chénier, A. Lamartine, J. P. Hebel, F. Schiller) O. Sadovský a J. Soukop; z ruské prózy překládali A. B. Hradecký (Turgeněva) a E. Jelínek, z dolnolužičtiny J. Soukal.

LITERATURA: E. V. Hynek: Několik poznámek o beletristickém časopisectví na Moravě, Lit. listy 1884, č. 21 a 22; M. Hýsek in Literární Morava (1911), s. 260.

pp

novin). V roč. 1 (č. 1–35) spolured. B. Rozehnal. — *Periodicita*: od 1. 1. 1851 1x týdně, 1852 jen 1 číslo. Č. 19 v roč. 1 zabaveno.

B. je jeden z prvních moravských zábavných časopisů. Byl určen především venkovskému čtenáři (programové prohlášení v č. 1). Je tištěn latinkou, kdežto Moravské národní noviny (až do 3. ročníku) švabachem.

B. přináší především čtení o cizích zemích, o přírodě a jejích zvláštních jevech, pověsti a články o minulosti české a polské, občasně ukázky z básnické tvorby (např. J. Král, B. M. Kulda, B. Rozehnal a A. Štrauch, většinou pod pseudonymy a šiframi), zprávy z kulturního a národního života, oznámení o nových knihách. Časté rubriky jsou *Obrazové z jiných dílů světa*, *Nové, dobré a užitečné knihy*, *Směs*, *Klásky* (aforismy, citáty apod.), *Literární a umělecké zprávy*. Občas jsou uveřejňovány i ilustrace. Příspěvky jsou většinou bez podpisu. Literární úroveň není vysoká, nejceněnější je otisk sedmi básní J. Krále, jež zachoval B. Rozehnal, když básník u něho 1849 žil.

LITERATURA: J. Kabelík: Rozvoj literatury české na Moravě a ve Slezsku 1848–1870, sb. Literatura česká devatenáctého století III/2 (1907); J. Kabelík: Moravské národní noviny a Besedník, Z dějin české literatury. Sb. ... J. Vlčkoví k šedesátinám (1920).

ks

Besedník (1)

1851–1852

Zábavný časopis.

Podtitul: Příloha k Moravským národním novinám (k ročníkům 3 a 4). — *Redaktor a vydavatel*: J. Ohéřal (redaktor a vydavatel Moravských národních

Besedník (2)

1861–1864

Sborník básnických a prozaických textů určených k recitaci.

Redaktoři a vydavatelé: 1. sv. J. Barák, H. Přerhof a J. R. Vilímek, 2. a 3. sv. E. Just, H. Přerhof a J. R. Vilímek. — *Nakladatel*: 1. a 2. sv. K. Jeřábková, Praha, 3. sv. E. Grégr, Praha. — *Periodicita*: B. vycházel sešitově (1. sv. 1861, 2. sv. 1862, 3. sv. 1864). — *Věnování*: 1. sv. Studentstvu českému, 2. sv. Junáckým Sokolům, 3. sv. Památce F. J. Rubeše a J. K. Tyla, původcům českých besed.

Pořadatelé si kladli za cíl vytvořit antologii vhodných literárních textů pro společenskou zábavu, které napomáhaly rozvíjení národního života již v obrození, a pro některé typizovatelné slavnostní události veřejné nebo soukromé. B. navazoval na dřívější práce tohoto druhu, jako byl především Macháčekův *Krasořečník aneb Sbírka k deklamací* (1823) a Pichlův *Společenský krasořečník český* (1852–53). Tvorbu deklamačního žánru shrnul v poměrně úplnosti a stal se základem pro antologie podobného charakteru v dalších desetiletích (např. *Úplný besedník*, vyd. 1877 J. Bittner a J. R. Vilímek, obsahuje 1 053 básní a výstupů).

B. obsahuje celkem 468 prací, které jsou charakterizovány jako proslovy, deklamacie vážné, besední čtení (prozaické), deklamacie žertovné a pro útlou mládež. Okruh autorů je velmi široký, nejvíce jsou zastoupeni: K. Adamec, F. Doucha, F. K. Drahoňovský, F. Hajniš, J. V. Jahn, E. Just, H. Přerhof, V. V. Trnobranský, J. E. Vocel; najdeme i jednotlivá čísla V. Č. Bendla, F. L. Čelakovského, K. J. Erbena, Š. Hněvkovského, V. Hálka, V. K. Klicpery, J. Kollára, J. P. Koubka, K. Kuzmányho, J. J. Langra, R. Mayera, B. Němcové, J. Nerudy, A. Puchmajera aj. Práce Rubešovy, obecně známé z jiných publikací, byly vědomě pominuty. Ve 2. sv. jsou zařazovány též překlady, které pak ve 3. sv. převládají.

LITERATURA: F. Strejček in *Humorem k zdraví a síle národa* (1936).

ks

Besedník (3)

1872–1873

Časopis věnovaný divadelnímu umění, zejména jeho drobnějším zábavným formám.

Podtitul: Časopis věnovaný divadlu, hudbě a společenské zábavě. — *Redaktor:* J. Mikuláš Boleslavský. — *Vydavatel:* E. F. Smiedlechner; *nakladatel:* Mikuláš a Knapp, Praha. — *Periodicita:* 1872/73 (roč. 1) dvakrát měsíčně, 1. 3. 1872–15. 2. 1873 24 čísel; 1873 (roč. 2) měsíčník, 1. 3.–1. 8. 6 čísel. Ukončeným pololetím B. bez udání důvodů přestal vycházet.

Osobou redaktora, nakladatele, podtitulem, programem, strukturou i vlastním obsahem B. bezprostředně navázal na předcházející Českou Thalii. V úvodním programovém prohlášení si obdobně kladl za cíl podporovat vlastenecké divadelní spolky, přinášet divadelní hry, sólové výstupy, verše vhodné k deklamací, písně a divadelní popěvky, dále články k estetice dramatu, rozборы her, referáty o činohře a opeře na českém zemském divadle i na ochotnických scénách; chtěl také seznamovat čtenáře s dramatickými spisovateli a hudebními skladateli. Podstatnou složku tvořila i zde rubrika *Zprávy a dopisy*, obsahující informace o činnosti českých ochotnických divadel.

I když se B. snažil rovnoměrně naplňovat všechny body svého programu, nedosáhl úrovně prvních ročníků České Thalie: zábranou byl i úzký okruh spolupracovníků (hlavním všestranným přispěvatelem časopisu se stal sám jeho vydavatel E. F. Smiedlechner sólovými výstupy, deklamacemi, proslovy, rozборы her, články k estetice divadla aj.). B. se často uchyloval i k přetiskům dříve publikovaných prací, zejména deklamací a veršů V. M. Bělohrobského (též pod pseud. Durst). Drobnější jevištní žánry, včetně deklamací a proslovů, zde tiskl R. Bílková, M. Červinka, V. Čížek, F. K. Čížovský, H. Grunert, F. Hamsa, S. Hradčanský, P. Jehlička, V. Z. Kácovský, F. B. Královédvorský, J. Mareš, Mírohorský (= E. S. Friedberg), E. Miřiovský, A. Nedoma, J. Preis Javorský, M. L. Pihert, R. Velišský. Ostatní body programu realizovali dnes neznámí autoři anonymně nebo pod různými šiframi (pokud ovšem nejde o příspěvky vydavatele).

zp

Besedy Času

1896–1914

Beletristický časopis spjatý programem i osobou redaktora s politickým orgánem realistického hnutí Čas.

Titul a podtitul: 1896–99 (roč. 1–4) Čas. Beletristická příloha k politickému týdeníku; 1900 (roč. 5)

Besedy Času

Besedy Času. Čtrnáctideník pro zábavu a poučení; 1901–14 (roč. 6–19) Besedy Času. — *Redaktor*: 1896–1900 a 1901/02 — 1914 (roč. 1–5 a 7–19) Jan Herben, přičemž od 1906 (roč. 11), č. 9 do konce uváděn Herben jako pořadatel a jako odpovědný redaktor a vydavatel C. Dušek; 1900/01 (roč. 6) Gamma (=G. Jaroš). — *Majitel a vydavatel*: 1896–1905 (roč. 1–10) J. Herben; 1906–14 (roč. 11–19) majitel Tiskařské a nakladatelské družstvo Pokrok. Vesměs Praha. — *Periodicita*: 1896–1900 (roč. 1–5) čtrnáctideník, od ledna do prosince 26 čísel, roč. 5 (1900), jen do září, 17 čísel; 1900/01 — 1914 (roč. 6–19) týdeník, přičemž 1900/01 (roč. 6) od září do září 51 čísel a 1901/02 (roč. 7) od října 1901 do prosince 1902 58 čísel, 1903–13 (roč. 8–18) pravidelně od ledna do prosince po 50–52 číslech, 1914 (roč. 19) od ledna do srpna 30 čísel. Po vypuknutí války byly BČ zastaveny.

BČ jako časopis věnovaný především domácí a cizí beletristické tvorbě měly od svého vzniku vyhraněný umělecký program. Osobou redaktorovou úzce spjaté s Časem, politickým orgánem hnutí, jež si kladlo za cíl všestrannou reformu českého veřejného života, zdůrazňovaly i tomu odpovídající pojetí umělecké tvorby, která by byla společensky zainteresovaná, spjatá se skutečností, ale zároveň i umělecky výrazná. BČ přijímaly za svůj manifest České moderny, ale přitom stály v opozici k výstředkům dekadentní literatury z kruhu kolem Moderní revue. Příznačné pro to je hned v 1. roč. redakční sdělení začínajícímu K. Tomanovi, že verše o nevěstkách odpuzují svým tématem, jinak však že je redakce zvědavá na další příspěvky. Tendencí BČ nejlépe odpovídali autoři ruského realismu, které bohatě přetiskovaly (A. P. Čechov, F. M. Dostojevskij, M. Gorkij, M. J. Saltykov-Ščedrin, L. N. Tolstoj aj.), i ostatní slovanští a v menší míře i západoevropští autoři (I. Franko, M. Konopnická, H. Sienkiewicz, I. Vazov; P. Altenberg, E. Barrett-Browningová, G. G. Byron, Ch. Dickens, J. W. Goethe, H. Heine, N. Lenau, G. Maupassant, P. B. Shelley). Postupem času proniká sem i novější a současná evropská tvorba (M. Maeterlinck, Ch. L. Philippe aj.), přesto však váha překladů zůstává stále na klasické literatuře. Z českých autorů pak BČ považovaly za svou především tvorbu J. S. Machara. Největším objevem se tu však stal V. Vašek, kryjící se pseudonymem Petr Bezruč, jemuž Herben nejprve ve 4. roč. (1899) otiskl čtyři básně, které ihned vyvolaly značný ohlas, ale i zákrok

rakouské cenzury pro urážku císařského domu. Přesto brzy poté následovaly další Bezručovy verše a 1903 jako vstup do 8. roč. vyšel jako samostatné Slezské číslo výbor z dosavadní Bezručovy tvorby. Bezruč i nadále zůstal BČ věrný a přispíval sem jak pod svým původním pseudonymem, tak i pod dalšími (Neznámý, Smil z Rolničky). Herbenova koncepce beletristického časopisu doznala patrnou proměnu v 6. roč. (1900/01) s převzetím redakce Gammou. V beletristické složce se změna projevila zesílenou orientací na severskou a anglosaskou literaturu, obzor časopisu se rozšířil i mimo rámec beletrie a umění směrem k filozofii a společenským vědám (příspěvky F. Drtiny, A. Krause, F. Krejčího, T. G. Masaryka; z cizích Th. Carlyla, Ch. Darwina, J. Ruskina, A. Schopenhauera aj.). Gamma také zavedl pravidelný *Dětský koutek* a reprodukce výtvarných uměleckých děl (*Obrazy*) s vysvětlujícím komentářem *Naše galerie*. S Herbenovým návratem k řízení časopisu se pak orientace časopisu pozvolna vracela k původní podobě. Natrvalo už však v něm zůstal *Dětský koutek* a po několik let i reprodukce *Obrazů* s komentářem (do 10. roč., 1905). — K literárněhistorické složce, která byla za Herbena v BČ vždy dost silná (korespondence, rukopisné nálezy i studie z české literatury), postupně přistupuje i složka historická a folkloristická se zvláštním zájmem o různá rukopisná svědectví z pamětí a vzpomínek, hlavně z pobělohorské doby a z doby novější. Pobělohorská doba se také stává předmětem četných odborných studií a bezděky přispívá i ona k důrazu, který BČ začaly v průběhu nového století klást na evangelictví a proti katolickému klerikalismu. Některá čísla tvořila samostatný celek. Vedle již zmíněného Bezručova Slezského čísla vzniklo číslo F. L. Čelakovského, J. F. Smetany, F. M. Klácela, dvakrát Husovo, dvakrát Macharovo (k 40. a 50. narozeninám), dále vyšla čísla věnovaná rukopisným bojům, T. G. Masarykovi, L. N. Tolstému, J. Herbenovi, Ch. Dickensovi, J. Úlehlovi, J. J. Rousseauovi, číslo sepsané ženami pro ženy aj.

Zaměření původní české poezie v BČ určovalo jak redaktorovo negativní stanovisko k tvorbě lumírovských epigonů, tak zdrženlivý postoj k symbolismu a dekadenci. Zatímco objevení se P. Bezruče znamenalo mimořádnou událost, vybočující zcela z rámce běžných časopiseckých příspěvků, prototypem toho, oč

BČ usilovaly, se staly především verše Macharovy. Důraz kladený na společensky a politicky vyhocenou tvorbu vedl v BČ k hojným epigramatickým a satirickým veršům i k uplatnění dělnické poezie (zejména V. L. Liberté = F. Cajthaml). Nevyvolal však širší rozpětí básnické tvorby, a tak mezi pravidelnými přispěvateli nenajdeme s výjimkou Bezruče a Machara výraznější básnickou osobnost; převahu má průměrná, epigonská poezie, nejčastěji macharovsky realistického ražení. K pravidelnějším přispěvatelům BČ postupně patřili: M. Bílá, R. Bojko, A. Brabec, Z. Broman (i překlady), L. Brtnický, L. Bubelová-Nováková, S. Cyliak, B. L. Černý, K. Červinka, K. B. Hájek, O. Hanuš, J. Holý, K. Horký, R. Illový, V. A. Jung, F. Khol, Kirilov (= L. Jarolímek), J. Klumpartová, L. Křikava (i pod pseud. B. Jordán), Leda (= E. Lederer), K. Lhoták, L. Lošťák, V. Martínek, K. Mašek, K. Nový, V. Oblak, G. R. Opočenský, Č. Ostravický, V. Padovská, J. Pelíšek, K. Pospíšil, A. Ráž, J. Rokyta, J. Rosenzweig-Moir, K. Scheinpflug, F. Skácelík, F. Soldan, P. Sula, K. H. Sýkora, A. Trýb, M. Votrubová-Haunerová, F. Zavřel, S. Zima, L. N. Zvěřina aj. Ojedinele sem také ze známějších autorů přispěli: J. Hašek, A. Macek, J. Mahen, J. Mach, M. Majerová, F. Šrámek, F. Tábořský, B. Zapletalová-Benešová aj. — Původní česká próza byla v BČ silně omezena relativně malým rozsahem jednotlivých čísel a stála ve stínu překladů, které vycházely často i na pokračování. A tak zatímco zde např. byl otištěn celý Gorkého Foma Gordějev a po několik ročníků vycházely zápisky bývalého sibiřského vyhnance L. Melšina (= P. F. Jakubovič) Ve světě vyvržených, česká próza s výjimkou částí Macharových Konfesí literáta se omezovala jen na drobnou povídku, črtu nebo reportážní záznam. I tak se tu však vystřídalo několik významných autorů: zprvu vedle J. Herbena a B. Herbenové zvláště J. K. Šlejhar, J. Sumín, B. Benešová, s pohádkami V. Říha (= V. Tille), H. Nosková (Malířová) a J. Karafiát, později Anna Maria (Tilšchová), I. Hálek, M. Majerová. Ke kmenovým autorům pak patřili H. Bezděk, M. Bílá, R. Bojko, A. Brabec, L. Brtnický, K. Červinka, J. Daneš, G. Jaroš (i pod pseud. Gamma), V. A. Jung, B. Kadeřábková, Kirilov (= L. Jarolímek), J. Klecanda (i pod pseud. J. Havlasa), J. Klumpartová, L. Křikava, A. Kučera, J. Laichter, Leda (= E. Lederer), V. Levora, G. R. Opočenský, J. Opočenský, K. Pospíšil,

A. Rataj, H. Růžičková, H. Rychtaříková, H. Sedláček, K. Scheinpflug, F. Skácelík, J. M. Slavičinský, P. Sula, J. Svoboda, A. Svobodová, M. Sychrovská, K. Welsová a ojedinele K. B. Jehuda (= K. Juda) aj. — Slabě byla v BČ zastoupena literární a umělecká kritika, nejspíše proto, že ji pěstoval samotný Čas. Výjimku tvoří 5. ročník (1900), v němž pravidelně díla české literatury recenzoval pod šifrou jv J. Voďák a kdy se tu rozvinula i kritika hudební.

zp

Besedy lidu

1892—1921

Obrázkový časopis s rozsáhlou beletristickou složkou, určený pro nejširší okruh čtenářů.

Podtitul: Laciný prostonárodní obrázkový časopis. — *Redaktor:* 1892—1908 (roč. 1—16) A. E. Mužík; 1908—15 (roč. 17—23) K. H. Vika; 1915—21 (roč. 24—29) J. Loukota. — *Vydavatel:* J. Otto, Praha. — *Periodicita:* 1892—94 (roč. 1—2) dvakrát v měsíci, od prosince do listopadu 24 čísel; 1894—1900 (roč. 3—8) čtrnáctideník, od listopadu do října 26 čísel; 1900—02 (roč. 9—10) týdeník, od října do října 52 čísel; 1902—21 (roč. 11—29) čtrnáctideník, od října do října 26 čísel. BL zanikly pro „nejvyšší neutěšené poměry výroby, zejména drahotu papíru a tisku“.

Besedy lidu představovaly zábavný obrázkový časopis, zaměřený na nejširší okruh hlavně lidových čtenářů. Jak vyplývá z programového nástinu v závěru 3. roč. (1894/95), jejich cílem bylo podat „čtení zdravé, ušlechtilé, myslí lidu lehce přístupné“ a vystříhat se všeho, „co by mravní, náboženský a každý ušlechtilý cit čtenáře uraziti mohlo“. BL tak zůstaly zcela stranou nových proudů v české literatuře 90. let a v menší míře i začátku století. Změny redaktorů neměly hlubší dosah pro podobu časopisu, jen nástup K. H. Viky přinesl výraznější oživení jeho beletristické části a poněkud pestřejší vnitřní členění. BL tvořily protějšek k Ottově Zlaté Praze, která se svou reprezentativní úpravou a především svou beletristickou složkou orientovala na vzdělanější, lite-

Besedy lidu

rárně vyspělejší čtenáře. Proti ní měly BL mnohem skromnější úpravu (byť zprvu přinášely i kolorované obrázky) a zvláště v jejich domácí beletristické části se po léta udržovala ostrá hranice mezi autorskou špičkou publikující ve Zlaté Praze a druhořadými autory, pro něž byly rezervovány stránky BL. Pokud se pak i zde tu a tam vyskytly příspěvky předních tehdejších spisovatelů (J. Arbes, S. Čech, A. Heyduk, A. Jirásek, V. Kosmák, L. Quis, L. Stroupežnický, Z. Winter), ze starších pak V. Hálek, K. Havlíček, J. K. Tyl, jednalo se až na nepatrné výjimky o přetisk ukázky z právě vycházejících knižních prací (většinou u Otty) nebo, jako u některých počátečních příspěvků J. Haška, z prací těsně předtím otištěných ve Světozoru, jež A. E. Mužík po nějaký čas řídil současně s BL. Teprve po čase se tento rozdíl začal poněkud vyrovnávat.

Z celkového zaměření BL vyplývá, že přednost v nich dostaly žánrově rozmanité prozaické práce (včetně románů na pokračování) před poezií, která počínaje 20. roč. (1911/12) se přestala vyskytovat. Většina básnických příspěvků pocházela od autorů, kteří nezanechali žádnou stopu v literatuře. Z nich i z významnějších autorů se v BL pravidelněji v určitých obdobích objevovaly verše B. Duška, F. B. Krále, M. Matouškové, A. E. Mužíka, H. Pilbauerové, V. Slovana, F. Šimona, J. Žemly a ojediněle též G. Dörfla, raného K. Hlaváčka. R. R. Hofmeistra, J. Holečka (překlad staré srbské epiky), R. Jesenské, K. Jonáše, A. Klášterského (též překlady), F. Kletečky, A. Macka, V. Martínka, A. Trýba a J. Vrchlického. Mnohem bohatší rejstřík vytvořili prozaici, z nichž častěji se zde můžeme setkat s P. Albierim (= J. Mucek), F. Bobkem, B. Bouškou, B. Brodským, O. Cmuntem, R. Čechovou, O. Černým, A. Dostálem, J. Drápkem, J. z Finberka (= J. V. Svoboda), A. Fischerovou, L. Hájkem Domažlickým, J. Haškem, J. Havlasou (= J. Klecanda ml., též pod vl. jm.), J. Havlíčkem, K. V. Havránkem, E. Hegnerem, L. Hejtmánkem, V. Hochmanem, I. Hořicou, J. Houžvicem, J. R. Hradeckým (= J. Roubíček), K. Chalupou, J. Jahodou, V. K. Jeřábkem, K. Kálalem, Č. Kalandrou, R. J. Kronbauerem, Z. M. Kudějem, B. Ludvíkem, M. Majerovou, A. E. Mužíkem, J. Náměstkem, A. Nečáskem, G. R. Opočenským, J. Ostenem, V. Panýrkem-Vaňkem, A. Pařízkem, K. Pelantem, K. Pichlem, V. Pittnerovou, M. Popelkovou-Biliánovou, J.

Rydvánem, V. Řezníčkem, F. X. Svobodou, K. Šípkem, J. Šírem, Č. Tondrem, K. Vikou, F. P. Vožickým (= F. Pigl, též pod vl. jm.), J. Vrbou, Q. M. Vyskočilem, K. Zahrádkou, O. Zunou, J. Žemlou aj. Ojediněle pak také s L. Arlethem (= J. Koblic), J. Š. Baarem, Ben Jehudou (= K. Juda), M. Calmou, F. J. Čečetkou, S. Čechem, K. Čermákem, V. Červinkou, F. Heritesem, E. Jelínkem, R. Jesenskou, Č. Kramolišem, L. Kubou, K. Legerem, E. z Lešehradu, A. Mackem, H. Malířovou, T. Meineckovou, V. a A. Mrštíky, G. Preissovou, A. Staškem (Když hlad a válka zuřily), P. Sulou, J. Štolbou, A. Teskovou, A. M. Tilschovou, E. Vachkem, Z. Wintrem. — Jestliže v domácí beletristické složce nedosáhly BL významu předních literárních časopisů, pak naopak cizí próza byla v časopise zastoupena širokým výběrem světových autorů. Zvláště v prvním desetiletí časopisu a pak znovu za nových redaktorů se podařilo kolem časopisu soustředit překladatele ze všech předních světových jazyků. Vedle nejpočetněji zastoupené literatury ruské (od A. S. Puškina až k L. N. Tolstému, A. P. Čechovovi a M. Gorkému) a francouzské (od H. de Balzaca a V. Huga až k E. Zolovi, G. Maupassantovi a A. Franceovi), vedle literatury angloamerické, španělské, italské a téměř všech literatur slovanských (též slovenské, zastoupené M. Kukučínem) objevují se tu i ukázky z arabského humoru, korejských pohádek, lidových zkazek lotyšských, čínských písní, jihoafrické novelistiky. — Nerozvinuta zůstala v BL stránka literárněkritická a recenzentská, omezující se zprvu jen na občasná doporučení nových knih z nakladatelství J. Otty a na jednotlivé oslavné jubilejní články; později K. H. Vika zavedl drobné informace v rubrice *Literatura a umění*. Teprve v posledních letech existence časopisu za J. Loukoty se tu a tam objevily odbornější literární články z pera F. Frýdeckého, J. Vodáka, V. Brtníka, F. Šimka aj.

zp

Besídka malých

1879—1913

Poučný, beletristický a zábavný časopis pro děti a mládež.

Podtitul: 1879—80 (roč. 1—2) Pramen poučení a zábavy pro mládež; 1881—90 (roč. 3—11) Pramen poučení i zábavy československé mládeže; 1890—92 (roč. 12—13) Časopis československé mládeže. Pramen poučení a zábavy; 1892—96 (roč. 14 až 17) Pramen poučení i zábavy české mládeže; 1901—13 (roč. 18—29) Pramen poučení i zábavy mládeže československé. (Mimoto procházel podtitul drobnými obměnami, přičemž docházelo i k nesrovnalostem mezi titulním listem a obálkou). — *Redaktor:* 1879—95 (roč. 1—16) J. Svoboda, přičemž 1890—92 (roč. 12—13) uveden jako hlavní spolupracovník a odp. redaktor F. Hoblík a 1888/89 (roč. 10) se Svobodou i V. Neubert; 1895/96 (roč. 17) J. Rokyta; 1901—06 (roč. 18—22) J. Rokyta a J. Svoboda jako hlavní spolupracovník; 1906—13 (roč. 23—29) výkonný red. J. Svoboda a odp. red. K. Reindl. — *Vydavatel:* 1879—83 (roč. 1—5) J. Svoboda, Jimramov a od září 1880 Hořátek u Nymburka; 1884—90 (roč. 6—11) V. Neubert, Praha; 1890—92 (roč. 12—13) F. Hoblík, Pardubice; 1892—95 (roč. 14—16) J. Svoboda, Hořátek u Nymburka; 1895/96 (roč. 17) J. Rokyta, Praha; 1901—13 (roč. 18—29) J. Rokyta, Praha, přičemž od č. 14 posledního roč. z tiráže mizí údaje o vydavateli. — *Periodicita:* 1879—94 (roč. 1—15) měsíčník, přičemž 1879—80 (roč. 1—2) od začátku do konce kalendářního roku s výjimkou srpna 11 čísel, 1881/82 (roč. 3) od listopadu 1881 do července 1882 8 čísel, 1882—90 (roč. 4—11) od září do července 11 čísel, 1890—94 (roč. 12—15) od září do června 10 čísel; 1894—96 (roč. 16—17) čtrnáctideník, od září do června 20 čísel; 1897—1900 BM nevycházela; 1901—06 (roč. 18—22) týdeník, od září do června 42—44 čísel, přičemž 1905/06 (roč. 22) jen 32 čísel; 1906—13 (roč. 23—29) čtrnáctideník, od září do června 22 čísel. Časopis přestal vycházet bez udání důvodů.

Ačkoliv BM v průběhu své takřka třicetileté existence několikrát změnila vydavatele, místo vycházení, periodicitu i formát, její výchozí orientace zůstala bez výraznějších zásahů. Určoval ji stále J. Svoboda, zprvu učitel v Jimramově, od září 1880 správce a od 1884 ředitel školy v Hořátku u Nymburka. V časopise vystupoval jako J. S. Mikulášský nebo J. S. M. Udržoval v něm v rovnováze literární složku (básně, povídky, bajky, obrázky z přírody), složku poučnou (dějepisná, zeměpisná a přírodovědná pojednání), k níž 1892—94 přispívaly

i kursy ruského čtení, a složku zábavnou (hádky, rébusy, hříčky, anekdoty, 1892—94 též notace písní, které se tu a tam objevovaly i dříve).

BM nebyla vymezena pro určitý školní věk: zatímco v literární části převažovala orientace na nejmladší vrstvu školních dětí (veršované říkanky, bajky, pohádky, povídky s vysloveně pedagogickým cílem), články poučné, zvláště cestopisné, počítaly s čtenáři věkově vyspělejšími. I když se mezi literárními přispěvateli vyskytovali i autoři, pro něž dětská literatura byla sice významnou, ale nikoliv jedinou a rozhodující oblastí tvorby (G. Dörfel, A. Heyduk, K. Chalupa, J. Kalus, E. Krásnohorská, J. Morávek, K. V. Rais aj.), základní autorský kolektiv tvořili spisovatelé učitelé, specialisté na tvorbu tohoto typu. V ní pak převažovaly přímé pedagogicko-didaktické zřetele (výchova k poctivosti, šetrnosti, skromnosti, pracovitosti, k soucitu s bídou a utrpením, ke zbožnosti, k lásce k vlasti, a to i k tzv. širší vlasti). S postupem času se i zde uplatnil určitý povolný vývoj (zvláště ve verších) úbytkem nejprimitivnějších forem přímé didaxe. Přesto se v tomto okruhu autorů umělecky tvůrčí zřetele uplatnily jen ojediněle, nejčastěji v drobnějších říkankách a hravě humorných verších (V. Beneš, F. Hyšman, J. Kožíšek, J. Milota). Hlavní kádr autorů se jen zvolna proměňoval, řada z nich zde vystupovala po celou dobu existence BM. Vedle již zmíněných sem soustavněji přispívali verši: B. Bouška, J. Černá, K. Černý, I. Geisslová, L. Grossmannová-Brodská, K. W. Hradečnický, A. L. Hrušovská, K. O. Hubálek Javorský, V. Hübner, A. Jenne, M. Kábrtová-Bukolská, A. M. Kadlčáková, J. Kozel, F. V. Krch, K. V. Kuttan, H. Marek, T. Mellanová, E. Musil Daňkovský, J. Nečas, F. Polášek, J. Skuhřavý, J. Soukal, V. Staněk, J. Vik, F. Voříšek, F. M. Vrána, J. Vřesnický, F. L. Zelinka, K. Žádník; ze slovenských autorů R. Uram pod pseud. Podtatranský a ojediněle L. Rizner. Próza, která často přecházela v poučné stati o přírodě, národních dějinách a cizích krajích, byla zastoupena hlavně G. Baťovou, B. Bouškou, J. Brožkem, J. Buldrou, B. Čermákem, K. Čermákem, J. Černou, K. Černým, E. Droblem, L. Grossmannovou-Brodskou, L. Hejtmánkem, K. W. Hradečnickým, J. K. Hrašem, F. Hrnčířem, K. O. Hubálkem Javorským, A. R. Husovou, B. Klimšovou, F. V. Kodymem, J. Kořenským, G. J. Laškem, J. Milotou, E. Musi-

Besídka malých

lem Daňkovským, S. Řehákem Kamenickým, H. Sedláčkem, J. Soukalem, V. Staňkem, A. Svobodou, V. Špačkem, A. B. Šťastným, J. Tykačem, F. M. Vránou, K. J. Zákouckým.

LITERATURA: F. R. Jirman: Stručné dějiny časopisu BM, Úhor 1914.

zp

Pražských novin (od 1828); Škola a život. ■ KNIŽNĚ. *Náboženská literatura*: Kniha modlicí pro dospělejší a vzdělanější, zvláště studující mládež (1845). ■ KORESPONDENCE: K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 3 (Vinařickému z 1854 a 1859; 1914, ed. V. O. Slavík). ■

LITERATURA: ■ nekrology: an., Květy 1871, s. 103; an., NL 22. 3. 1871 ■; A. Rybička: Dodatky a opravy... K biografii Jos. Schöna, ČČM 1880; an.: Stoleté památce Bezděkově, Hlas národa 28. 12. 1888; J. V. Šimák: Příspěvek k listáři J. K. Tyla (1 dopis adresovaný F. R. B.), ČNM 1931.

mo

František Rudolf Bezděka

* 29. 12. 1788 *Březnice*

† 19. 3. 1871 *Písek*

Regionální historik, autor původní a přeložené poezie a prózy.

Otec Antonín, řezník, matka Anna, roz. Hrachová. 1803 začal F. R. B. studovat gymnázium v Písku, od 1807 filozofii v Praze, od 1809 teologii (v Praze navštěvoval také J. Nejedlého přednášky u češtině), na podzim 1811 vstoupil do semináře v Českých Budějovicích (učil tam 1811 a 1812 češtině), 15. 8. 1812 byl vysvěcen na kněze. Byl kaplanem v Blatné, 1819 byl ustanoven katechetou a učitelem řečtiny na gymnáziu v Písku; učil též češtině, jeho žákem byl mj. J. P. Koubek. Do penze odešel B. v říjnu 1851, 1853 byl jmenován čestným občanem Písku, 1855 konzervátorem pro kraj Písecký.

V době svého kaplanování publikoval nemnoho básní: poezii náboženskou, společenskou, příležitostnou, překlady z Ch. F. Gellerta, Th. Körnera, F. Schillera. Ojedinele uveřejňoval beletristické příspěvky (hlavně překlady drobnějších próz) i později, kdy se již převážně věnoval zpracování dějin Písku. Materiál k nim publikoval časopisecky (zčásti s Josefem Schönem), jazykové výpisky z archívních dokumentů poskytl Jungmannovi pro Slovník, nedokončené *Paměti písecké* zůstaly v rukopise. Ž 1855 je jeho rukopisná autobiografie, psaná německy.

PŘÍSPĚVKY in: Čes. včela (od 1834); Horymír (Příbram); Posel z Prahy; Poutník od Otavy (od 1858); Prvotiny pěkných umění (1816–17); Rozličnosti

František Seraf. Bezděka

* 7. 4. 1798 *Březnice*

† 1. 11. 1864 *Praha*

Vydavatel bible a památek staré české literatury.

Od 1813 studoval na gymnáziu v Písku (podporován prof. A. Uhlem), od 1818 filozofii v Praze (vliv Bolzanův a Titzův), od 1821 teologii v Praze, 1822 vstoupil do semináře. Na kněze byl vysvěcen 10. 8. 1825, stal se kaplanem ve Zlonicích (u Slaného). Koncem 1828 dostal chrlení krve, odešel do penze, od 1833 bydlil ve Slaném. Od 1837 byl zaměstnán v univerzitní knihovně. Od 1850 byl členem KČSN, v 50. letech tam často přednášel. Pohřben byl na košířském hřbitově v Praze.

Zabýval se starou českou literaturou, hlavně její textovou kritikou, vydal bibli podle znění kralického (s úpravami), pod názvem Základové moudrosti a opatrnosti vydal překlad výňatků z antických autorů Řeči a naučení hlubokých mudrců, připisovaný J. Češkovi.

PŘÍSPĚVKY in: Lumír (1853). ■ KORESPONDENCE: K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 3 (Vinařickému z 1851; 1914, ed. V. O. Slavík). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Základové moudrosti a opatrnosti čili Pravidlo vezdejšího života... (1844, předml. P. J. Šafařík); Biblií svatě čili Pisma svatého Starého i Nového zákona božího díl... (1862–65). ■ LITERATURA: ■ ref. Základové moudrosti a opatrnosti: J. E. Vocel, ČČM 1844, s.

617; V. V. Tomek, *Květy* 1844, s. 348 a 356 ■; an: nekrolog, *Hlas* 2. a 5. 11. 1864; M. Nedvěďová in J. Češka: *Řeči a naučení hlubokých mudrců* (1982).

mo

Petr Bezpráv viz in Petr Bezruč

Petr Bezruč

* 15. 9. 1867 *Opava*

† 17. 2. 1958 *Olomouc*

Básník a prozaik, autor Slezských písní, sbírky, která monumentálními obrazy-symboly zobrazila sociální i národnostní útlak slezského lidu a vyjádřila jeho vzdor a protipanskou revoltu. V její básnické osnově se prudce střídá subjektivní výraz intimních vyznání s objektivizujícími autostylizacemi v postavu barda slezského lidu a mstitele jeho poroby. Zrodilo se tak dílo, které opírajíc se o nejnovější postupy moderní české poezie na přelomu století vyslovilo s neobyčejnou naléhavostí své sociální poslání.

VI. jm. Vladimír Vašek. Byl nejstarší ze šesti dětí (z nich Ladislav, 1871—1949, pod pseud. Vít Šedivec sepsal třídílné rodové paměti *Z kroniky rodu Bezručova*, 1937, 38, 48) Antonína Vaška, profesora klasické a slovanské filologie na německém opavském gymnáziu. Pro svůj radikální vlastenecký postoj byl otec 1873 nucen odejít z Opavy do Brna. Zde proslul svým odvážným spisem proti pravosti RKZ a Zlomku Evangelia sv. Jana (zdá se, že negativní ohlas tohoto vystoupení uspišil jeho smrt). Tam také 1873 začal B. chodit do první třídy cvičné školy při učitelském ústavu. Ani v Brně však rodina neztratila kontakt s rodným Slezskem: Háj u Opavy se stal místem pravidelných prázdninových pobytů dětí. Od 1877 pokračoval B. ve studiu na brněnském Slovanském gymnáziu (mat. 1885). Přestože

již návštěva gymnázia byla po smrti otce 1880 spojena s mnoha rodinnými obětmi, rozhodl se B. ke studiu klasické filologie na pražské filoz. fakultě. V Praze se zaujetím sledoval průběh rukopisných bojů v Athenaeu, v nichž právem shledával zadostiučinění pro svého otce. Odtud se zřejmě datuje B. odpor k pražské vlastenčící společnosti i jeho sympatie k realistům a jejich orgánu *Čas*, jehož redaktor J. Herben byl ostatně žákem B. otce na brněnském gymnáziu. K Praze však B. nepřilnul; stala se místem jeho tíživých krizí, které vyvrcholily v šestém semestru (1888) zanecháním studia a návratem do Brna. B. k tomu vedly stále se horšící sociální poměry rodiny, nedostatečná finanční podpora a snad i studijní potíže. Z celkové apatie ho v Brně vytrhovalo zaměstnání diurnisty stavebního úřadu při Zemském výboru i první literární pokusy v próze, které se zachovaly (*Studie z Café Lustig*, otištěné 1889 ve Švandovi dudákově pod pseud. Ratibor Suk). V dubnu 1889 dostal vyřízení žádosti o místo poštovního praktikanta, v květnu 1891 složil zkoušku z poštovních předpisů a v říjnu byl jmenován poštovním asistentem s působištem v Místku. Zde vedl mládenecký život, stýkal se jen s několika přáteli, prožil tu i dvě lásky, k ženě hostinského Marii Sagonové a k mladé, umělecky založené Dodě Bezručové, které — právě tak jako pozdější brněnská láska k Františce Tomkové — zanechaly trvalé stopy v jeho životě a našly přímý i nepřímý výraz v jeho básnickém díle. Především však z autopsie poznával život i přírodu těšínského Slezska a kraje pod Beskydami. V září 1893 Místek opustil, když byl na vlastní žádost přeložen k poštovnímu úřadu Brno-město. V Brně v polovině 1898 onemocněl prudce propuknuvší nervovou a plicní chorobou, která se s přestávkami vlekla až do podzimu 1902. B. se léčil střídavě v Kostelci na Hané a u bratra Ladislava v Ivančicích. V červnu 1902 byl přeložen na brněnskou nádražní poštu, ale teprve na podzim se vrátil natrvalo do služby. — Propuknutí nemoci 1898 je všeobecně uznáváno za významný mezník v B. životě. Tehdy totiž padly dosavadní zábrany a B. se odhodlal — snad i z obav z možné smrti — vystoupit na veřejnost jako básník. V průběhu let 1899 a 1900 zaslal šéfredктору Času J. Herbenovi pod pseud. Petr Bezruč většinu básní, jež vytvořily základ jeho pozdějších *Slezských písní*. Herben je také ihned za-

čal otiskovat v Beletristické příloze Času a pak v Besedách Času (od února 1899). Verše vyvolaly široký ohlas ve veřejnosti a také zájem o osobu neznámého autora. Indiskreci N. Mrštíka došlo k prozrazení pseudonymu, úzkostlivě tajeného i z existenčních důvodů. B. tehdy na několik měsíců přerušil korespondenci s Herbenem a teprve v únoru 1900 mu zaslal další sérii veršů. Pak se tempo B. tvorby podstatně zpomalilo a další verše vycházely též pod novými pseudonymy Neznámý a Smil z Rolničky. Ne všechny také B. pojal do Slezských písní. Na Herbenovo opětné naléhání konečně B. souhlasil se souhrnným vydáním svých básní. První číslo Besed Času 1903 vyšlo s podtitulem Slezské číslo a obsahovalo jen B. verše. Ještě téhož roku pak následovalo jejich knižní vydání. 1909 vycházejí pak s titulem Slezské písně (dále: SP). Ani to však nebyl definitivní soubor. K veršům tzv. jádra, jež vznikalo na konci 19. století, přibývaly v nových vydáních další básně vzniklé v obou předcházejících obdobích i verše nové. Posledním, největším rozšířením prošly SP 1928, a toto vydání se také od 1963 stalo (na základě závěrů vědecké konference o textu sbírky v Opavě) východiskem pro všechna další čtenářská vydání. Tato edice totiž obsahuje relativně úplný soubor veršů, v němž se ještě jen v malé míře projeví básníkovy pozdní jazykově puristické a jiné zásahy, které poté měly převážně jen mechanický charakter a které podstatně ovlivnily podobu SP v dalších vydáních. — Obavy z existenčních důsledků prozrazení autora SP se ukázaly jako oprávněné za první světové války. 1915 upadl B. v podezření z autorství dvou proruských a protirakouských básní podepsaných jeho iniciálami v pařížském časopise českých emigrantů L'Indépendance Tchèque (autorem veršů byl J. Grmela). V září byl B. zatčen, obviněn z velezrady a vězněn ve Vídni a v Brně. Díky skvěle vypracovanému odbornému posudku vídeňského soukromého učence J. Karáska, z něhož jasně vyplynulo, že obě inkriminované básně jsou podvrhy, bylo koncem února 1916 řízení pro nedostatek důkazů zastaveno a B. propuštěn z vězení. Na brněnskou poštu se však mohl vrátit až v převratových dnech 1918. Tehdy byl také jmenován jejím přednostou, ale básník se nové funkce hned vzdal. 1928 odešel do výslužby a žil v ústraní na různých místech v Brně, v Kostelci na Hané, v Brance u Opavy a na Ostravici

v Beskydech. 1939 přesídlil natrvalo do Kostelce. 1945 byl jmenován národním umělcem. Pohřben byl 21. 2. 1958 v Opavě.

Slezské písně představují B. celoživotní dílo; k jádru veršů z konce 19. století přibývaly v průběhu času další, jednak z tohoto období, jednak novějšího data, jež vznikaly již za odlišných subjektivních i objektivních podmínek. Sbíрка se tak stala svodem různorodých veršů: k revoltní společenské poezii jádra a k hořce intimním, zповědním básním se postupně přiřazovaly melancholické verše rezignující na nerovný zápas i na naplnění osobního štěstí, neosobní tragické balady se společenskou, ale i milostnou motivací, popěvková ohlasová lyrika i publicistické verše politické, reagující na popřevratové události, zejména na rozdělení Těšínska, právě tak jako publicistické verše regionálně patriotické, hájící falešnou tradici jazykového „moravectví“. Všechny tyto složky spojuje v jednotu jedinečného díla básníkovy mnohostranné sepětí s rodným krajem, s jeho životními poměry i s jeho zvláštním postavením uprostřed národního celku i uprostřed širších mocenskopolitických a společenských vztahů za rakousko-uherské monarchie a ojedinele i za vznikající republiky. Prvním znakem této jednoty je tedy vyhraněné krajově kmenové citění autora. Jeho domovem ve vlastním i symbolickém smyslu je opavské a těšínské Slezsko a kraj pod Beskydami; všechno ostatní je cizina, zdroj útlaku a poroby, nebo alespoň — pokud jde o ostatní české prostředí — nezájmu a lhostejnosti, a v nejlepším případě jen platonických projevů solidarity. Autor v několika básních v ostrých protikladech vyhraňuje tuto regionální osobitost, a to jak ve vztahu k hrdým sedlákům úrodné Hané, k jiskřivě veselému životu moravských Slováků a k chudobě Horácka s rozpadávajícími se panskými sídly, tak k rozvinutému národnímu životu Čechů při Vltavě s jejich vlasteneckými slavnostmi a zábavami. Na pozadí těchto kontrastů vyrůstá pak obraz rodného kraje, a zase obraz skutečný a zároveň i symbol, enkláva nejkřutějšího sociálního i národnostního útisku, v němž se setkávají nejvyšší představitelé moci rakouské monarchie s cizáckými majiteli hutí, dolů a továren, germanizující vládní úředníci s odnárodňujícími kněžími a učiteli. Útisk doléhá ze všech stran, bere na sebe nejrůznější formy, a důsledkem je bída, hlad a postupné odumírání

celého kmene. Trýznivý pocit hořkosti a roztrpčení se stává druhým jednotčícím prvkem různých složek SP. Je v něm jak vědomí mar-nosti jakéhokoliv osamělého odporu, tak neochota k pasivnímu smíření; nakonec toto roztrpčení vyústuje v zoufalý výbuch revolty, prudký a mstivý, bez hranic a zábran, jenž smete hutě i doly, pány i samotné mstitele. V tomto ať už revoltním, ať rezignujícím, ale v každém případě burcuujícím gestu, a jedině v něm, opouští básník formu svědeckých a konfesijních výpovědí a promítá se do svých autostylizací; v nich jednak jako subjekt splývá s kolektivitou svého lidu — jako bezejmenné my, jako horník a hutník zápasící o svou lidskou existenci a planoucí touhou po spravedlivé odplatě, jako beskydský horal i prostý orač tištěný bídou —, jednak se přetvořuje v mnohostranný symbol revolty jako démonem stožený všect, jenž mstí svůj lid, jako jeho první a poslední pěvec, tvůrce mýtu o jeho odporu proti bezpráví i krutém pádu a nakonec i jako příšerný fantóm, v jehož fyziognomii se zračí všechna příkoří uštědřená jeho lidu a jenž tu zůstane po staletí jako „Ahasver svědomí Čechů“ a již „zašlého národa bard“. Na rozdíl od autostylizací však pocit zatrpklivosti není spjat jen s revoltním aktem. Prostupe básnický subjekt v rozličných časových obdobích a je neméně autentický v básnickových verších milostně intimních, ve zpovědních vzpomínkách na mládí i v reflexích o poslání poezie, v tragických baladách i v nedůtklivých verších publicistických. A jen v řídkých osvobozujících chvílích vzniká B. poezie ohlasová, v níž ojediněle zasvítí i jiskra humoru; je příznačné, že nejjasněji tam, kde básník zabloudil na svých toulkách mimo svůj kraj (jižní Morava). Ve sbírce se sloučily tak protikladné postupy moderní české poezie, že básníkově dílo bylo dlouho považováno za osamocený, bludný balvan, za cosi, co všestranně vybočilo z rámce literatury. Svědecká dokumentárnost se smyslem pro životně reálný a regionálně příznačný detail se odráží od symbolistických vizí plných mýtotvorné síly, zhuštěná baladičnost využívající náznaku a eliptičnosti nalézá svůj protějšek v patosu obžalobných a vzdorných autostylizací a v útočných pamfletických výpadech, prostá melancholie konfesijních veršů kontrastuje s monumentálními paralelismy, hyperbolicky zvýrazňujícími obrazy poroby a vzdoru, vý-

sostná kultivovanost pracující běžně s reáliemi antického světa se střetává s drsně líčenou a ostře ohraničovanou regionalitou, stále znovu připomínanou i přemírou dialektismů, a konečně půdorys písně s jejím pravidelným rytmem a refrénovitostí má svůj opačný pól v drhnoucí kakofonii nepravidelných daktylských veršů a nezřídka i skřípajících lomených rýmů. Teprve postupně literární historie nalézala v této ojedinělosti souvislost s třemi hlavními básnickými proudy z přelomu století: se symbolismem, s macharovským realismem a s písňovými a pamfletickými útvary anarchistické generace básníků Šrámka a Gellnera. Jestliže však dosud se tyto proudy projevovaly ve vzájemné konfrontaci a zdůrazňované protikladnosti, pak ve SP došlo k jejich působivému sloučení v jeden celek. Střídavá dominantnost jednotlivých postupů ve sbírce pak výrazně přispívá k mnohostrannosti obrazu života podbeskydského lidu, k jeho básnické nevšednosti. Tak, jak se v průběhu času SP obohacovaly a rozrůstaly, procházely za více než půl století své existence i bohatým životem vnějším. Už rok po svém prvním vydání vyšly 1910 pro české krajany v USA v Chicagu a 1911 rozšířeny znovu. Ve svízelných dobách posilovaly doma i na zahraničních bojištích sociální cítění, jak o tom svědčí vydání pro české legionáře na Rusi 1918 nebo české výbory vydané za druhé světové války v Anglii. — Vedle četných překladů jednotlivých básní i menších celků do mnoha jazyků si zvláštní zmínku zaslouhuje německý výbor, který vyšel v době B. politické perzekuce za světové války 1916 v Lipsku v překladu R. Fuchse a s předmlouvou F. Werfla. Zatím se SP i doma staly jedním ze základů, o něž se opírá celá moderní česká poezie. Našly také řadu epigonů, jak o tom svědčí Sibiřské písně učitele a levicového legionáře na Rusi Františka Vladimíra Lonského (*29. 3. 1989 Kostelec nad Černými lesy, † 1. 12. 1979 Hradec Králové), které pod pseudonymem Petr Bezpráv vyšly 1919 cyklostylovaně ve Vladivostoku a 1921 s předmlouvou J. Kratochvíla v Praze; obsahují třicet básní ze života legionářů ocitajících se v kontroverzi s reakčním velením. — Mimo SP napsal B. velké množství veršů k nejrůznějším příležitostem, které zůstaly na okraji jeho díla, ale také verše sociální a životně účtující (*Stužkonoska modrá*), jež tvoří pandán k SP, verše kriticky reagující na poměry v novém státě i satiricky napadající

Bezruč

jeho nešvary. Dále verše ohlasové, humorné i několik intimních básní, z nichž nejvýznamnější je posmrtně vydaný cyklus *Labutinka*, jenž se váže k nenaplněné lásce k F. Tomkové. Různorodá je i B. próza, převážně povídková tvorba. Žánrová humorná kresba lidských typů (*Studie z Café Lustig*) v ní stojí vedle sociálněkritických a satirických črt a vzpomínkových próz. Sporné zůstává autorství sbírky *Báseň opus V.*, podepsané Pavlem Hrzánským, kterou v pozůstalosti S. Čecha objevil A. Boháč a o níž poprvé podal zprávu na B. Opavě 1982. Jméno P. Hrzánský pokládá Boháč za pseudonym V. Vaška a sbírku za jeho ranou práci (viz rubr. LITERATURA).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Alter ego, B. Čermák, B. Šarek, H. Černý, Kuba Stopěruník, Leo Charvát, Neznámý, Old (+ kresba ještěra), Petr Bezperák, Ratibor Suk, Smil z Rolničky;***, B***. ■ PŘÍSPĚVKY in: (verše ze Slezských písní včetně vyd. 1928): Beletristická příloha Času, Besedy Času (1899–1906); Beskydské besedy (Raškovice, 1916); Černá země (1925); Českosl. republika (1922); Českosl. deník (Olomouc, 1919); Čes. bibliofil (1910); Lid. noviny (1921 a 1927); Mor. slez. revue (1911); Mor. slez. deník (1927); Niva (1922); Ostravský deník (1903–04); Právo lidu (1903); – (ostatní příspěvky): Archa (1946); Besedy Času (1904); Beskydské besedy (Raškovice, 1916); Bezručův kraj (1918); Bezručův lid (Místek, 1939); Bezručův textilák (Místek, 1952); Bibliofil (1931); Botař (Holice, 1950); Břelavský kraj (1934); Červený květ (1957); Čes. slovo (od 1933); Českosl. armáda (1956); Českosl. demokracie (Ostrava, od 1946); Českosl. republika (1921); Českosl. deník (Olomouc, 1919); Čes. jih (Tábor, 1939); Čin (1947); Čtvrtky (od 1934); Dar (1948); Den (1941); sb. Dík a pozdrav J. Horovi k padesátce (1941); sb. Dík rozsevači české knihy (1952); Dikobraz (1957); Duch času (od 1929); Frýdecko-místecký kraj (1931); Haló noviny (1937); Haná (1940); Hlas (Jaroměř-Ostrava, od 1945); Hlasy z Hané (1941); kal. Horník (1958); Horymír (1941); Hořický obzor (od 1935); Host do domu (od 1954); Hostimil (1946); Hraničářská stráž (1934); sb. Hrozenkovské Javorníky (1931); Kalendář železničářů pro rok 1942; Katalog B. výstavy v Prostějově (1937); Katalog jubilejní výstavy J. Uprky v Praze (1931–32); Katalog jubilejní výstavy mor. slez. Pobeskydí (1926); Katalog výstavy P. B., věstec svého lidu (1952); Katalog výstavy života a díla P. B. v Olomouci (1952); Katolické noviny (1949); alm. Klas (1947); Kolo (1937); Kostnické jiskry (1942); Kultura (1957); Kulturní život (1956); Lázeňský zpravodaj (Luhačovice, 1939); Legie (1937); Legionářská stráž (1937); Lid. demokracie (od 1948); Lid. kultura (1945); Lid. obroda (Brno, od 1948); Lid. noviny (od

1898 a od 1951); Lit. noviny (1954); Lit. rozhledy (1928); Máj (1899); Masarykovou stopou (Hodonín, 1947); Merendní listy (1946); Mladá fronta (1947); Mor. orlice (od 1933); Mor. noviny (Brno, od 1927); Mor. slez. deník (od 1927); Mor. jih (Břeclav-Znojmo, 1947); Mor. večerník (Olomouc, 1938); Mor. východ (Frenštát p. R., od 1935); Morgenzeitung (1937); Nár. listy (od 1925); Nár. noviny (Ostrava-Praha, 1938); Nár. obroda (Brno, 1947); Nár. osvobození (od 1947); Nár. politika (od 1928); Nár. práce (od 1927); Naše kniha (1928); Naše Valašsko (1929); Naše zájmy (Boskovice, 1937); Nasz Ślązak (1932); Niva (od 1914); Nová politika (Brno-Olomouc, od 1948); Nová svoboda (Ostrava, od 1953); Nové slovo (Ostrava, 1947); Noviny frýdecké výstavy (1935); Noviny těšínské (1900); Nový den (Plzeň, 1947); Nový lid (Brno, od 1927); Nový reklamní list (1928); Nový život (od 1953); Nymburské listy (1937); Obrana lidu (od 1947); Obzor (1937); Opavský týdeník (1910); Ostravice (od 1893); Ostravský úderník (1948); Ostravský večerník (1935); Osvobozená země (1947); Osvobozený našinec (Olomouc, 1947); sb. Padesát poutí (1956); Palcát (Tábor, 1947); Pavilon města Místku na výstavě B. kraje ve Frýdku (1935); Pedagogický průvodce (1945); Pěšina (1934); sb. P. Bezručovi Místek (1947); Pionýrské noviny (1957); Polední deník (Ostrava, 1934); Poštovní úředník (od 1935); Pozemní stavby (1953); Pozor (Olomouc-Ostrava, od 1903); Požární ochrana (1955); Práce (od 1946); Právo lidu (od 1934); Program oslav 85. narozenin P. B. ve Znojmě (1952); Radiožurnál (1932); Rok lidovýchovné práce v širším Ostravsku (1937–38); Rovnost (od 1946); sb. Rozsevač české knihy (Kroměříž, 1947); Rudé právo (od 1948); Ruch (1925–27); Selské listy (1939); Sever a východ (1927); Slez. sborník (1947); sb. Slovácko Macharovi (1914); Slovo národa (od 1947); Snaha (1934); Sokol Praha II (1937); Sokolské noviny (Ostrava, 1935); Spoj (1954); Stráž lidu (Olomouc, 1947); Studentský časopis (1934); sb. Svatopluku Čechovi (1946); Svět práce (1950); Světozor (1927); Svoboda (Brno, od 1933); Svobodná republika (Opava-Ostrava, od 1930); Svob. noviny (od 1946); Svob. slovo (od 1947); Svobodný směr (Plzeň, 1947); Švanda dudák (1889 a 1924); Týdeník z Českomor. vysočiny (Pelhřimov, 1941); Univerzita Karlova (1957); sb. Valaši bardu Beskyd (1948); sb. Valentin Držkovic 1888–1948 (1948); Vatra (1937); Večer (1934); Večerní Praha (1955); Vedoucí pionýrů (1958); Věstník Matice opavské (1934); Videňský deník (1933); Vlasta (1958); Vlastivěd. věstník moravský (1945); Volné slovo (Olomouc, od 1945); Všem (Brno, 1928); Výtvarné umění (1953); kal. Zář (1947); Zeměděl. noviny (1953); Zprávy KVM Olomouc (1956); Zprávy NV pro okres a město Prostějov (1945); Zprávy Podpůrného svazu býv. čes. důstojníků (1941); Zprávy společnosti P. B. (1946); Zvon (1940); Žďár (1941); Železničář (1957). ■ KNIŽNĚ. Vydání SP:

Slezské číslo (BB 1903, usp. J. Herben, 31 básní); Slezské písně (BB 1909, 45 básní, mj. všechny verše SČ); Slezské písně. Dodatky (1909, 6 básní); Slezské písně (2. vyd. 1911, 56 básní; 3. vyd. 1911, 58 básní; 4. vyd. 1919, 61 básní; 5. vyd. 1920, 61 básní; 6. vyd. 1920, 64 básní; 7. vyd. 1927, 68 básní, 8. vyd. červenec 1928, 79 básní; 9. vyd. prosinec 1928, 79 básní). — *Ostatní beletrie*: Moravská zem a moravská řeč. Republika před sv. Petrem (P 1923); Stužkonoska modrá (B 1930); Z listů P. B. Janu Herbenovi (BB 1930, usp. M. Herbenová); Černá hodinka s P. B. (PP 1931); Jižní Morava v písních P. B. (1933, usp. A. Kučík); Studie z Café Lustig (PP 1934); Novoroční gratulace 1924—1935 (BB 1935, usp. F. Trnková); Epitafy a panychida (BB 1936, usp. A. Süssová, s něm. překl. R. Fuchse); Paralipomena 1 (BB 1937, usp. P. Toman ml.); Verše (1937, usp. G. Erhart, zde i verše z Novoročních gratulací 1924—1935); Lolo a druhoové (P 1937); Paralipomena 2 (BB 1938, usp. P. Toman ml.); Křivý úsměv ještěřský (PP 1942, usp. F. V. Pokorný); Novoroční pozdravy P. B. z let 1936—1948 (BB 1947, usp. J. Glivický a V. Souček); Mladátko (P 1948); Je nás šest (PP 1950, zde i Mladátko a Republika před sv. Petrem); Povídky ze života (1957, usp. D. Šajtar, zde všechny dřívě uváděné prózy); Verše starého ještěra (1957, usp. D. Šajtar, zde i některé verše z Paralipomen 1 a 2); Neznámé verše P. B. (1957, usp. J. Dvořák); mimoto četné bibliofil. a j. tisky — viz rubr. BIBLIOGRAFIE; — posmrtně: Přátelům a nepřátelům (BB 1958, usp. J. Dvořák, O. Králík, V. Ficek; nejobsáhlejší soubor B. veršů mimo SP); Labutinka (BB 1961, usp. O. Králík). — *Textologické edice*: Rukopisy P. B. z let 1899 až 1900 (faksimile rkp., 1950, ed. O. Králík); Slezské písně podle rukopisů (1963, ed. O. Králík a V. Ficek); Slezské písně P. B. Historický vývoj textu (1967, ed. O. Králík, V. Ficek, L. Pallas); Jen jedenkrát (edice SP podle zásilek J. Herbenovi, i vzáj. koresp., 1980, ed. V. Macura). — *Ostatní práce*: Jistebský či jistebnický (polemika, 1936); Poznámky moravského čtenáře k Pravidlům českého pravopisu z r. 1941 (polemika, 1942). — *Výbory*: Výbor básní P. B. (1940, usp. Kroužek Slezanů, Kdesi v Anglii); O P. B. a výbor ze Slezských písní (Londýn 1942, usp. R. Fuchs); Zpěvy o zemi slunečné (1947, usp. V. Stratil); Písně 1899—1900 (1953, usp. O. Králík); Balady (1956, usp. M. Jurák); Básně z Hané (1956, usp. M. Jurák); Básně (1964, usp. M. Červenka a B. Štorek); Verše milostné (1967, usp. J. Rumler); mimoto bibliofil. a j. drobné soubory básní — viz rubr. BIBLIOGRAFIE. ■ **KO-RESPONDENCE**: V. Martinek: Druhá tvář P. B. Z korespondence P. B. S. Klírovi (z 1920—26), Rozpravy Aventina 1927; J. M. Augusta: Z dopisů P. B. J. M. Augustovi (z 1919—28), Naše kniha 1928; A. Kučík: Historie jubilejního vydání Slezských písní (A. Kučíkovi z 1933—38), in P. B. 1937 (1938); D. Šajtar: P. B. a slezská mládež (akad. spolku Odras 1899—1900), Listy PPB 1954; Listy P. B. V. Flajš-

hansovi (z 1936—49, ed. M. Vieweghová-Zdráhlová, 1957); I nejvíce znavená řeka jednou do moře dospěje přece... (S. Augustovi z 1943—51, usp. S. Augusta, b. d., 1958); P. B. píše nakladatelství (SNKLHU z 1953—57; 1959); L. Páleníček: Bezruč Švabinskému (z 1952—57), Lid. demokracie 27. 9. 1959; P. Rákos: Dva dopisy P. B. prof. R. Szalatnaimu (z 1938), Slavia 1959; L. Knězek: P. B. - Janko Jeseňský (z 1940), SLit 1959; D. Šajtar: Vzájemná korespondence P. B. s H. Kvapilovou a J. Kvapilem (z 1899—1947), Čas. Slez. muzea 1960; P. Pešta, V. Válek: Z korespondence P. B. s A. Závodským (z 1947—57), SPFF Brno 1960; Bezruč—Machar (vzáj. koresp. z 1900—42, též kondolence vdově z 19. 3. 1942, ed. J. Dvořák, 1961); P. Reiman: Dopisy P. B. R. Fuchsovi (z 1922—38), in Literární podobizny (1961); A. Závodský: Z korespondence P. B. s M. Šebelou (z 1955—56), SPFF Brno 1962; J. Polák: Co mně psal P. B. (z 1946—56), Listy PPB 1962; P. B. píše příteli z mládí (J. Kunzovi z 1881—1932, ed. J. Urbanec, 1963); Padesát dopisů P. B. našemu krajanu J. Marchovi (z 1941—54, ed. J. Skutil, 1963); F. Směja: Setkání s P. B. (F. Smějovi z 1930—39), Listy PPB 1963; J. Urzidil: Bezruč — Johannesu Urzidilovi (z 1926—37), Perspektivy, New York 1963; Adresát J. Mahen (vzáj. koresp. z 1931—37, ed. J. Hek a Š. Vlašín, 1964); J. Sadílek: Korespondence P. B. F. Tomkové (list ze zač. století a faksimile veršů), ČLit 1964; A. Závodský: Dopisy P. B. Z. Bárovi (z 1933—48), SPFF Brno 1964; Milý Tučňáku (K. Rackovi z 1911—52, ed. J. Skutil, 1964); B. listy příteli T. Strejciusovi a jeho rodině (z 1908—46, ed. J. Skutil, 1965); P. B. Julii Chovancové (z 1945—52, ed. J. Skutil, 1965); L. Kuncíř a J. Urbanec: B. a Mrštíkovi (V. Mrštíkovi z 1907 a vzáj. koresp. s A. Mrštíkem z 1912—22), Literárněvědný sborník PPB 1966; Jak nám psal P. B. (SPN z 1946—57, ed. B. Balajka, 1966); Prameny a dokumenty k B. životu a dílu (rod. Losíkově z 1918—52 a dalším 8 adresátům z 1938—54, usp. J. Skutil, 1966); Š. Vlašín a J. Hek (Hájek): Korespondence P. B. a M. Hýska z let 1926—32, Sborník NM 1967; Z korespondence o Slezských písních. Bezruč—Duša—Klír—Konůpek (též vzáj. koresp. P. B.—F. Duša z 1928—45, ed. A. Sivek, 1967); Slezské písně v korespondenci 1898—1918 (s J. Herbenem z 1899—1927, s H. Kvapilovou, J. Kvapilem, J. R. Vilímekem, Akad. spolkem Odra, J. S. Macharem, A. Mackem, M. Gabrilíkovou, Hlasy z Hané, J. Kabelíkem, A. Pírkem, F. Trnkovou-Pírkovou, L. Losíkem, V. Martínkem, L. Janáčkem, V. Preissigem z 1907—38, F. X. Šaldou, T. G. Masarykem, J. Stránským J. Máchalem, M. Jiránkem, B. Foustkou, K. Wolffem, L. Vaškem, O. Vaškem, A. Vaškem, H. Vaškovou, O. Vaškovou, V. Mrštíkem, A. Mrštíkem, V. Šlechtou, J. Kunzem, G. Valchařem, A. Páralem, D. Bezručovou-Demlovou a F. Tomkovou; ed. J. Dvořák, 1967); Jižní Morava a P. B. 1867—1967 (5 adresátům z 1936—57, usp. J. Skutil,

Bezruč

1967); A. Sivek: Vteřiny s ním (A. Sivkovi z 1955—56), Červený květ 1967; A. Sivek: Z korespondence P. B. (s Klubem čs. turistů z 1924—47), Těšinsko 1967; J. Procházka: P. B. Maticí místecké a jejímu gymnáziu (z 1945—53), Těšinsko 1967; L. N. Zvěřina: Setkání s básníkem (L. N. Zvěřinovi z 1916—17), LitN 1967; M. Strouhal: Neznámý poutník (J. Koudelákovi, G. Frištenskému, E. Stoklasovi, V. Stratilovi a dalším 11 adresátům z 1919—57; 1968); P. B. A. F. Stehlíkovi (z 1952—57, ed. V. Grolich, 1968); P. B. — V. Martínek (z 1912—57, ed. A. Závodský, 1969); J. Urbanec: Vzájemná korespondence V. Vaška a D. Bezručové-Demlové (z 1906—53), in Mladá léta P. B. 1867—1903 (1969); -Zik- (J. Zelík): Dva dopisy P. B. (A. E. Vaškovi z 1944 a J. Skotákovi z 1954), Vlastivěd. zprávy z Adamova a okolí 1971; P. Pešta, Š. Vlašín: Spisovatelé F. Trávníčkovi (vzáj. koresp. z 1936—49), Sborník NM 1972; J. Skutil: P. B. a L. Janáček K. Elgartu Sokolovi (z 1925—29) + P. B. O. Vičarovi (z 1910—57), obojí Vlastivědná ročenka Okr. archivu v Blansku 1974; P. Marek: Ke stykům J. Vaci s P. B. (z 1940—48), Listy PPB 1974; J. Skutil: P. B. nakladateli F. V. Pokornému (z 1913—41) + Literární materiál k P. B. a J. Wanklovi (F. V. Pokornému z 1942—54), obojí Vlastivědná ročenka Okr. archivu v Blansku 1975; J. Dvořák: Z korespondence L. Štolla P. B. (L. Štollovi z 1950—55), ČLit 1977; P. B. a textiláci (redakci čas. Bezručův textilák z 1951—55, Frýdek-Místek 1977); B. Štorek: Listy P. B. J. Herbenovi (z 1898—1930), Čas. Mor. muzea v Brně 1978; J. Hek a Š. Vlašín: Vzácný pane profesore... (M. Hýskovi z 1933-40), S. Bartůšková: Společný zájem: příroda (J. Tomečkovi z 1945—48), P. Marek: Dopisy do kraje pod Jedovou (S. Krejčímu z 1940—48), P. Marek: P. B. a Prostějov (J. Glivickému z 1938—50), vše in Frygickou čapku mám (1978); mimoto řada jednotliv. dopisů a citací v novinách, časopisech a přelžit. tiscích. ■

BIBLIOGRAFIE: V. Ficek, A. Kučik: Bibliografie P. B. 1. Dílo (1953), 2. Literatura o životě a díle (1958); V. F. (Ficek): Bezručiana k dvojímu výročí, SLSb 1969. ■ **LITERATURA:** G. R. Opočenský: P. B. (1908) + P. B. Sociální struna básní B. (b. d., 1909); V. Martínek: Básnické dílo P. B. (b. d., 1909); J. Vondráček: Poezie P. B. (1913); V. Martínek: P. B. (1917, 2. vyd. 1924 obs. též oddíl veršů nepojatých do SP); sb. Slezský letáček (1917); A. Adamus: Po stopách Slezských písní P. B. (1927); Ad. Veselý: P. B., básník a člověk (1927); J. V. Sedlák: P. B. (1931); A. Cronia: P. B. (Řím 1932); M. Hýsek: Tři kapitoly o P. B. (1934); K. Rektorisová: B. verš (1935); F. Frýdecký: Pseudobezruč (1935) + Dílo P. B. (1936); H. Bulín: P. B. velezrádce (1936); sb. Kniha vzpomínky na P. B. a jeho dílo (1937, usp. V. Šmidt); Z. Bár: O P. B. (1937); R. Fuchs: P. B. — básník proti své vůli (1937); F. Sekanina: P. B. (1937, 2. vyd. 1947 s tit. Pohádka o B., jeho rodu, osobnosti a díle); K. Rektorisová: B.

básnická řeč (1937); J. Nováček: P. B. a čeští bibliofilové (1937, s cit. dop. P. B. V. Preissigovi); A. C. Nor: P. B. (1937); V. Šedivec: Z kroniky rodu Bezručova 1. (1937), 2. (1938), 3. (Zrod SP, 1948); I. Herben: Zrození básníkovo (1937) + Zrození básníka (1938, s cit. z dop. P. B. J. Herbenovi); sb. Bezručův hlas (1940, red. J. Kratochvíl, D. M. Pavlíček a J. Šíma); Z. Bár: O P. B. (1945); J. Hrabák: P. B. a jeho doba (1947); K. Rektorisová: Národní umělec P. B. (1947); Pět studií o P. B. (1947, usp. O. Králík a K. Horálek, studie J. L. Fischer, J. Š. Kvapil, O. Králík, K. Horálek, J. Bělíč); J. Janů: P. B. (1947); Ad. Veselý: P. B. (1947); F. Trávníček: Lidská tvář P. B. (1947); M. Rusinský: Bard první z Beskyd (1947) + Porobeného národa bard (1947); A. Kučik: Po stopách předků P. B. (1947); F. Horečka: Ohnivý květ (1947); A. Závodský: P. B. (1947) + Studie o P. B. (1947); L. N. Zvěřina: P. B. (1947); V. Zmeškal: P. B. a Lužice (1947, zde též koresp. M. Nowakovi, J. Pátovi a V. Zmeškalo-vi); J. Koudelák: P. B. na Hané (1947); L. Losíková: P. B. na Hané (1947); J. L. Krejčí: Opuštěný dům (1947); Bezručův sborník (1947, red. K. Černo-horský a B. Sobotík); P. Bezručovi Slezský sborník (1947, usp. B. Sobotík s V. Fickem a A. Turkem); Vzpomínky na P. B. (1947, usp. slimák [kresba] hanácký a spol.); E. E. Kisch: Den s P. B. (1949); F. Buriánek: P. B. (1952); Slezský sborník P. Bezručovi (1953, usp. D. Šajtar); D. Šajtar: Prameny Slezských písní (1954); A. Sivek: B. Stuzkonoska modrá (1954); F. Buriánek: Bezruč, Toman, Gellner, Šrámek (1955) + P. B. (1957); O. Králík: Kapitoly o Slezských písních (1957); sb. Památník P. B. (1957, usp. D. Šajtar); B. Pračka, O. Králík, J. Dvořák: B. proces 1915—1918 (1962, 2. přeprac. vyd. 1964); O. Králík: Text Slezských písní (1963); J. Vochala: Místecký pobyt V. Vaška 1891—1893 a jeho přerod v P. B. (1963); Konference o textu Slezských písní v Opavě 10. a 11. září 1963 (1964); Bezručiana 1967 (1967, usp. V. Justl a J. Opelík); A. Závodský: Zora básníkova života (1967); sb. P. B. 1867—1967 (1967); L. Dlouhý: B. Kyjov (1968); J. Urbanec: Mladá léta P. B. Život a dílo 1867—1903 (1969); J. Štindlová a kol.: Konkordanční a frekvenční index k Slezským písním P. B. (1969); V. Ficek: Antonín Vašek a P. B. (1969); J. Slavický: P. B. a ženy (1969); sb. Znali jsme P. B. (1970, usp. B. Marek); sb. Vzpomínky na P. B. (1974); A. Závodský: V blízkosti básníka (1977, kniha rozpracovává některé autorovy studie, jež proto neuvádíme); J. Polák: P. B. (1977); O. Králík, V. Ficek: Kapitoly o P. B. (1978); sb. Frygickou čapku mám (1978, usp. P. Marek); J. Dvořák: Bezručovské studie (1982); mimoto četné bibliofil. a přelžit. tisky, pamětní listy, katalogy výstav aj. — viz rubr. **BIBLIOGRAFIE.** ■ bp. (V. Prasek): Slezské inteligenci domorodé, Opavský týdeník 17. 6. 1899; -aa- (A. Ota-hal): P. B., Opavský týdeník 8. 7. 1899; A. Kubis: Písně P. B., Noviny těšinské 15. 7., 5. 8., 12. 8. 1899; Éda (A. E. Vašek): P. B., Opavský týdeník 1. a 14. 3.

- 1903; Prokop z Bohutína (O. Wagner): Slezsko v písní P. B., Slez. věstník 1903; an.: Poezie P. B., Čas 1903; Š. (F. Šrámek): Slezské číslo, Stráž lidu 27. 3. 1903; J. Mahen: Slezské číslo, Moderní život 1903; J. Karásek: P. B., in Impresionisté a ironikové (1903); E. Sokol: Z nové poezie, Rozhledy 1903; V. Dyk: Nová česká poezie, Moderní revue 1903; A. Novák: Slezské číslo. Verše P. B., Čes. revue 1903; V. Dyk: Sociální poezie, Přehled 1904; K. Wenig: Daktylský rytmus v básních B., LF 1905; E. Sokol: Cestou od pólu k pólu, MSIR 1907; F. X. Šalda: Literární centralizace, Novina 1908 → KP 7 (1953); V. Dyk: Fejeton o bardech, Lumír 1909; M. Jiránek: Slezské písně, Volné směry 1910; A. Drtil: Osobnost pěvce Slezských písní, Rozhled 1910; V. Martínek: P. B., Novina 1910; Ant. Veselý: Bard, Čes. revue 1911; V. Martínek: In margine nového vydání Slezských písní, Novina 1912 + P. B. padesátníkem, Ostravský deník 15. 9. 1917 + B. básně, Mor. slez. sborník 1917; V. Dyk: P. B., Čs. demokracie 14. 9. 1917; A. Novák: P. B., Národ 1917; L. N. Zvěřina: P. B., Kmen 1917 + P. B. 50 let, Topičův sborník 1917; J. Kunz in Za černožlutou oponou (6. kap. o věznění P. B. za války, 1921); Z (J. Zubatý): Posudky a zprávy, NŘ 1924; J. Fučík: P. B. šedesátníkem, Kmen 1927; J. Hora: Šedesát let P. B., Lit. rozhledy 1927 → Poezie a život (1959) + P. B. a jeho sociální poezie, RP 15. 9. 1927; A. Novák: P. B., LidN 15. 9. 1927; Č. (K. Čapek): P. B., LidN 15. 9. 1927 → Ratolest a vavří (1947); J. Vodák: Bard první z Beskyd co promluvil, Čes. slovo 15. 9. 1927; F. Götz: P. B., NO 15. 8. 1927; L. N. Zvěřina: P. B., Kmen 1927; J. M. Augusta: P. B., Lumír 1927; K. Polák: B. a Heine, ČMF 1929; Ant. Procházka: Havlíčkovy a jiné ohlasy v poezii P. B., ČMM 1929; J. Kunz in Kus českého života (1929); F. X. Šalda: ref. Stučkonoska modrá, ŠZáp 1930/31; F. Götz: K pětadesátinám P. B., NO 15. 9. 1932; J. V. Sedlák: Epiteton u P. B., NŘ 1933; K. Čapek: Hamanova samota, LidN 17. 2. 1934; F. X. Šalda: O básnické autostylizaci, zvláště u B., SaS 1935 → Studie literárně historické a kritické (1937); J. Mukařovský: Roztříštěný B. verš, SaS 1935; J. Herben in Kniha vzpomínek (1935); E. Hofman: P. B. und die Antike, Zeitschrift für slavische Philologie 1936; J. Páta: B. báseň Kdo na moje místo ve slovanských překladech, ČMF 1937; F. M. Hradil: P. B. a česká hudební tvořivost, SISb 1937; J. Hora: P. B., tvůrce sociálního a kmenového mýtu, Hovory o knihách 1937; J. Vodák: Věštec z poroby vyrostlý, Čes. slovo 15. 9. 1937; A. Novák: B. a české básnictví, LidN 15. 9. 1937; F. Trávníček: B. básnická mluva, LidN 15. 9. 1937; bv (B. Václavěk): O P. B., Mor. večerník 12. 9. 1937 → Literární studie a podobizny (1962); A. M. Píša: P. B. se dožívá sedmdesáti let, PL 15. 9. 1937; J. Rybák: Sedmdesátka P. B., RP 1937 → Doba a umění (1961); V. Martínek: Národní význam P. B., Mor. slez. deník 15. 9. 1937 + P. B., SISb 1937; V. Mázlová: Příspěvek ke zvukovému rozboru B. poezie, NŘ 1947; K. Rektorisová: Básník a jeho mateřština, NŘ 1947; J. Závada: Rytmičká zákonitost Slezských písní, Kytice 1947; gr. (A. Grund): O P. B., LF 1947; E. Stoklas: Poznámky bezručovské, SISb 1947; Jar. Svoboda: Ohlas B. díla ve výtvarném umění, SISb 1947; K. Polák: Masaryk a B., PL 14. 9. 1947; A. M. Píša: Poznámky, PL 14. 9. 1947; O. Králík: Chronologie a text Slezských písní, SaS 1948 + K historii Slezských písní, SISb 1948; A. Závodský: K psychologii B. tvorby, LF 1948; D. Šajtar: B. u Šaldy, SISb 1950; V. Martínek: Živý B., SISb 1952; Jar. Svoboda: B. a umělecká kultura jeho doby, SISb 1952; A. Závodský: Realismus Bezručovy poezie, SISb 1952; D. Šajtar: B. poezie posledních let, SISb 1952; M. Pišút: Triumf P. B., Katalog výstavy P. B., věstec svého lidu (1952); K. Resler: P. B. a E. A. Poe, SISb 1952; O. Králík: Ještě jednou k historii Slezských písní, SISb 1953; J. Procházka: Dva pěvci svého zpod Beskydu lidu, Valašsko 1953 + L. Janáček a P. B., Valašsko 1954; O. Králík: Tvůrčí proces u K. H. Máchy a P. B., SISb 1954; D. Šajtar: B. působení na proletářskou literaturu, SISb 1954 + Ohlas B. díla před první světovou válkou, SISb 1955 + Příspěvek k poznání lidovosti B. poezie, Radostná země 1955; J. Marchiori: Barevná adjektiva v básnickém díle P. B., SISb 1955; O. Králík: Problémy bádání o Slezských písních, SISb 1957; M. Ivanov: Prózy P. B., in P. B.: Povídky ze života (1957); J. Pleskot: P. B. a moravské Slovácko, SISb 1957; A. P. Solovjova: P. B. i jeho Slezskije pesni, sb. Literatura slavjanských narodov (Moskva 1957); D. Šajtar: B. prózy, SISb 1957 + Ohlas B. díla, in Pět studií ve znamení P. B. (1958); M. Ivanov: O P. B., in Historie skoro detektivní (1961); O. Králík: B. Labutinka, in P. B.: Labutinka (1961) + K funkci vlastního jména v tvorbě P. B., AUC Praha, Philologica, 1962; V. Závada: Poezie P. B., in P. B.: Básně (1964); J. Opelík: Kompozice Slezských písní, SISb 1964; F. Vodička: Identita Slezských písní, ČLit 1965; J. Dolanský: Ševčenko a P. B., in Sborník ševčenkovský (1965); J. Polák: Slezské písně jako dílo syntézy, Listy PPB 1965 + Moravská a brněnská inspirace Slezských písní, Čas. Slez. muzea 1966; M. Červenka, B. Štorek: Slezské písně jako problém textologický a ediční, Literárněvědný sborník PPB (1966); O. Králík: Trápení se Smilem z Rolničky, SISb 1966 + Příspěvek k historii textu Slezských písní, SISb 1966 + P. B., F. X. Šalda. Dvě jubilea, Červený květ 1967 + Slezské písně a jejich vývoj, in O. Králík, V. Ficek, L. Pallas: Slezské písně P. B. Historický vývoj textu (1967); S. Utěšený: Lašský nářeční slovník ve Slezských písních, NŘ 1967; F. Buriánek: Poznané a nepoznané tajemství B. díla, Impuls 1967 → O české literatuře našeho věku (1972); E. Stehlíková: Pohled z jiného úhlu (o vlivu antiky na B.), Impuls 1967; ■ diskuse: O. Králík: Erotická inspirace Slezských písní (polemika s J. Opelíkem in Bezručiana 1967), Plamen 1967 + Lásky a básně, Plamen 1968 + Nešťastná láska P. B., Čer-

Bezruč

vený květ 1968; J. Opelík: Milenky jsou na obtíž, Plamen 1968; F. Buriánek: Nová bezručiana aneb Erotika v poezii, Impuls 1968; A. Závodský: Fakta proti kombinacím, Impuls 1968; k tomu: O. Králík: Milostná tragédie B. na pokračování + Místo polemiky pár otázek prof. Závodskému; A. Závodský: Tanec mezi vejci aneb fakta se vyvracejí těžko, vše Červený květ 1969 ■; F. Buriánek: Osamělý buřič, in Generace buřičů (1968) + K pražské kapitole B. života, sb. Univerzita Karlova k 100. výročí narození P. B. (1968); J. Hrabák: O charakter B. daktylu, Slavia 1968; J. Skutil: Onymie B. Slezských písní, Čas. Slez. muzea 1968; J. Urbanec: Bezručovské bádání do básnickovy smrti, Čas. Slez. muzea 1968; O. Králík: Kanonický text Slezských písní, SISb 1968; ■ k tomu: M. Červenka a B. Štorek: O soudobý text Slezských písní, ČLit 1969; O. Králík: Kdo zatemňuje situaci kolem textu Slezských písní?, SISb 1969 ■; J. Polák: P. B. a Ivan Krasko, Listy PPB 1968 + Pojetí lidu, boje a revoluce ve Slezských písních, SPFF Brno 1969 + P. B. a literární směry, Čas. Slez. muzea 1969; L. Novák: Maryčka Ježíšková — Sagonová — Sedláčková v životě P. B., Listy PPB 1969 + P. B. poznán na Opavsku už o prázdninách roku 1899, Těšínsko 1969 + Doda Bezručová a V. Vašek = P. B., Těšínsko 1969; J. Urbanec: Literatura dvacátých let u B., Čas. Slez. muzea 1970; A. P. Solovjova: Ruské překlady B. Slezských písní, Listy PPB 1970; V. Macura: K typologii autostylizací v Slezských písních, ČLit 1972; ■ diskuse ke sbírce Pavla Hrzánského Básně opus V.: A. Závodský: Malé úvahy k tématu P. B., Listy PPB 1972; M. Rusinský: Co bylo před B.; O. Králík: Neznámá tvorba P. B.? + Ještě poznámka k P. Hrzánskému; J. Svoboda: Bude objeven „mladý P. B.“?; A. Boháč: Pavel Hrzanský, Vladimír Vašek, P. B.?; A. Závodský: Psal je Vladimír Vašek?; F. Buriánek: Poznat Pavla Hrzánského a nezapomenout na P. B., vše in Ostravský kult. zpravodaj 1972 a 1973; A. Boháč: Světlo do záhady P. B.?, Svět práce 1973; -r-: Kdo byl P. Hrzanský, Svob. slovo 23. 3. 1973; L. Pallas: Neznámé básně P. B.?, Těšínsko 1974; A. Boháč: P. Hrzanský, A. Vašek, P. B., in P. Hrzanský: Básně opus V. (1984) ■; O. Králík: Život P. B., Ostravský kult. zpravodaj 1973; J. Svoboda: Jeden B.?, in Tvorba a region (1974); J. Dolanský: P. B. a polská literatura, Slavia 1974; V. Macura: Společenský moment B. intimní poezie, ČLit 1975; F. Všeticka: Kompozice B. Bernarda Žára, SaS 1975; A. P. Solovjova: Poetika Slezských pesen P. B., sb. Litératura slavjanskich i balkanskich narodov konca 19—načala 20 vv. (Moskva 1976); V. Ficek: Z rodových tradic P. B., in Z rodného kraje (1977); B. Marek: P. B. — Vladimír Vašek v poštovních službách, Těšínsko 1978; F. Kopečný: Kdo prozradil identitu pseudonymu P. B.?, Štafeta 1979, č. 4; F. Všeticka: Kompozice B. balady Maryčka Magdonova, Čas. Slez. muzea 1979; F. Buriánek: B. Slezské písně, in Z moderní české literatury (1980); J. Urbanec: K B. znalosti polské literatury, Slavia 1980 + P. B. a Branka, Vlastivěd. listy Severomor. kraje 1983.

zp

František Bíbl

* 13. 11. 1880 *Pardubice*
† 26. 6. 1932 *Praha*

Básník, překladatel z angličtiny a francouzštiny.

Vystudoval gymnázium ve Dvoře Králové n. Labem (mat. 1899) a právnickou fakultu v Praze (abs. 1905); v období 1907—16 absolvoval ještě obory dějepis a zeměpis na filoz. fakultě, 1914 složil státní zkoušku z účetnictví. 1905—09 působil jako učitel v Studijním ústavu dr. E. Grégra, potom se živil jako soukromý učitel řeči a překladatel. Od 1912 byl zaměstnán v Zemské statistické kanceláři, později ve Státním úřadu statistickém v různých funkcích, nakonec jako vrchní odborový rada; po válce se účastnil reparačních jednání v Paříži a Budapešti. Blízký přítel J. Hořejšího. Pohřben byl v Novém Strašci u Kladna, rodišti své ženy (ženat od 1929).

B. je dekadentní lyrik, který vyzrál k hlaváčkovské melodičnosti. Překládal zejména velké anglické romantické básníky a francouzské symbolisty. Psal též články z oboru metapsychologie.

PSEUDONYMY: B. J. Hart, Hermor Lilia, Jan Hart. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času; Čes. svět (1929); Čin (1930); Host (1928); Kmen (1929); Lit. noviny; Lit. rozhledy; Lit. svět (1928); Moderní revue; Moderní život (1903); Most (1921); Topičův sborník; Tribuna (1926); Tvar; Země (1922). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (vesměs pseud. Hermor Lilia): Řádky (BB 1917); Večery (BB 1924); Mysterion (BB 1927); Stíny (BB 1931). — *Překlady*: G. de Maupassant: Povídky o ženách (1910, s J. Vrchlickým; pseud. J. Hart); E. Zola: Lidská bestie (1911); P. Louÿs: Leda. Byblis (1912, pseud. J. Hart); H. de Balzac: Lesk a bída kurzán (1912); J. Keats: Večer svatě Anežky (1912, pseud. Jan Hart) + Předvečer svatě Anežky (1923) + Básně (1928); G. G. Byron: Giaur (1912, pseud.

Jan Hart); T. Gautier: Noha mumie. Dýmka opia (1918, J. Hart); E. A. Poe: Zlatý chrobák (1918) + Ohnivý kůň (1919); Ozvěny (výbor z franc., angl. a něm. poezie, 1927, s jinými); A. Samain: Zahrada infantčina (1927); H. de Rénier: Scény v soumraku (1929). — *Ostatní práce*: Československá republika v číslech. Statistický přehled obyvatelstva (1926). *Výbor*: Verše tajného básníka (1982, pseud. Hermor Lilia; ed. I. Slavík). ■

LITERATURA: ■ ref. Mysterion: K. H. (Hikl), Naše doba 1926/27, s. 568; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 1927/28 ■; K. Staněk: ref. překl. J. Keats: Básně, Čes. osv. 1929/30; B. N.: ref. Stíny, Čin 1930/31; ■ nekrology: djk, LidN 28. 6. 1932; p. (A. M. Příša), PL 28. 6. 1932 ■; I. Slavík: Výročí F. B., Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1980, č. 3 + in Verše tajného básníka (1982).

ah

ka k matce i k rodnému kraji stala se osou vzpomínek na dětství (*Za groš kudla*). V pozůstalosti se zachovalo několik dokončených beletristických rukopisů.

PŘÍSPĚVKY in: Lid. demokracie; Řád (od 1941). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Vít a plášť (PP 1943); Jde za námi věrolomník (R 1946); Za groš kudla (P pro ml., 1947). ■

LITERATURA: F. Křelina in F. B.: Vít a plášť (1943); ■ ref. Jde za námi věrolomník: K. Růžička, KM 1946; R. Č. (Černý), Akord 1946/47; Li (J. Lipovský), Mor. slez. osv. 1946/47; Brk (F. Buriánek), Zeměd. noviny 20. 8. 1946 ■; ■ ref. Za groš kudla: F. Tenčík, Blok 1947/48; JO (J. Ošmera), Mor. slez. osv. 1947/48 ■.

sb

Bible Melantrichova, svatováclavská aj. viz in Kralická bible

Bič

1890—1893

Pokrokový dělnický satirický a kritický časopis.

Podtitul: Obrázkový list pro zábavu, satiru, sociální vědu a politiku. — *Redaktoři*: 1890 (roč. 1) F. Schaller; 1891 (roč. 2, č. 1—6) odp. red. K. Dědic; 1891 (roč. 2, č. 7—23) F. Kacovský; 1892 (roč. 3, č. 1—9) J. Krapka; 1892 (roč. 3, č. 10—11) F. Vrána; 1892—93 (roč. 3, č. 12—17, roč. 4, č. 1—4) J. Gabriel; 1893 (roč. 4, č. 5—11) V. David; 1893 (roč. 4, č. 12, po konfiskaci opravené jako č. 13—14) Ad. Procházka. — *Vydavatelé*: 1890 (roč. 1, č. 1—9) E. Kreibich; 1890—92 (roč. 1, č. 10 — roč. 3, č. 11) F. Kacovský; 1892 (roč. 3, č. 12—13) J. Bartoš; 1892—93 (roč. 3, č. 14 — roč. 4, č. 3) F. Vrána (v roč. 3 u č. 14 navíc spoluvydavatel P. Vrba); 1893 (roč. 4, č. 5—14) J. Bartoš. Vesměs Praha, jen 1893 (roč. 4) poslední dvě čísla (13 a 14) České Budějovice. Po celou dobu vycházení se B. tiskl u J. B. Pichla v Praze. — *Periodicita*: 1890—93 (roč. 1—4) dvakrát v měsíci; čtené konfiskace a finanční potíže způsobily nepravidelné vycházení i to, že některá čísla vůbec nevyšla, takže B. 1890 (roč. 1) vykazoval 13 čísel od května (č. 1 vyšlo 10. 5.) do prosince; 1891 (roč. 2) 23 čísel; 1892 (roč. 3) 17 čísel a 1893 (roč. 4) 14 čísel, vždy od ledna do prosince. Poté byl B. pro finanční potíže zastaven.

B. začal vycházet v době masového rozmachu

František Bíbus

* 24. 1. 1903 *Ústí nad Orlicí*

† 11. 8. 1966 *Pardubice*

Autor psychologických próz a zádumčivých vzpomínek.

Pocházel z rodiny továrního dělníka. Studoval na klasickém gymnáziu v Hradci Král. (mat. 1923) a 1923—27 na právnické fakultě UK v Praze. Byl zaměstnán jako právník na Ředitelství pošt a telegrafů v Bratislavě a od 1932 v téže instituci v Pardubicích. Po náhlé smrti byl pohřben v Ústí n. Orlicí.

Povídkový cyklus *Vít a plášť* nejpodstatněji absorboval z české moderní katolické literatury spiritualistickou metaforiku a symbolismus, vizionářství, akcent na pokoru a etické principy lidského konání. Také hrdina románu *Jde za námi věrolomník* nalézá východisko v mravním imperativu při řešení konfliktu mezi láskou a zodpovědností k rodině. Úcta a lás-

dělnického hnutí a sociální demokracie. Podle redakčního prohlášení měl plnit potřebu stálého politického obrazkového satirického listu, jenž by hájil zájmy dělnictva a jeho politického hnutí a působil na široké kruhy pracujících. B. navázal na bojovou dělnickou satiru, jež se počala uplatňovat v dělnickém hnutí od 70. let (Sršeň, Budoucnost, Dělnické listy, Pochodeň aj.), a vedle Sborníku a Rašple, jež vydával v Brně Fr. Komprda, a plzeňských časopisů Žumbera a Satan se stal hlavním představitelem dělnické satiry 90. let. Obsah časopisu obrazel aktuální sociální situaci dělnictva a politické úkoly a otázky pokrokového politického hnutí. Odkrýval životní bídu a vykořisťování dělnictva, pranýřoval fabrikanty, buržoazii a měšťáckou politiku a tisk, útočil na státní politiku, na soudnictví a militarismus, obracel se proti církevnímu klerikalismu, zesměšňoval plané vlastenčení, bojoval za sociální a občanská práva dělnictva.

Příspěvky mají většinou konkrétní a adresnou povahu, promítají se v nich bezprostřední názory a nálady dělnictva a místní poměry. V B. převažují drobné formy veršované i prozaické — epigramy a příležitostné verše, dialogické scénky, aforismy, „opravená přísloví“, parodie a kontrafakturní telegramy, seznamy, hesel, otčenáše, desatera, smluv, hádanek atp., i malé příběhy. Často se vyskytují i satirické útoky, jinotajně přenesené do poměrů afrických, čínských apod. Vedle humorné satiry přinášel Bič i kriticky laděné povídky a básně sociálního obsahu, agitační a oslavné básně, občas i sociální a politické úvahy a rozmanité zprávy z ciziny. — Většina příspěvků se objevovala pod šiframi a pseudonymy. Časopis se snažil získat dopisovatele a přispěvatele přímo z řad dělnictva. Mezi autory B. se nejčastěji objevovala jména Ch. J. Lva, J. Diviše, V. Davida (též jako překladatele), J. Krapky Náchodského, F. Cajthamla-Liberté, J. Voborského, F. Bičovského, J. M. Zbirovského. Vycházely zde i překlady z cizí literatury (Tolstoj, Saltykov-Ščedrin, Zola, Béranger aj.). Pevnou součástí byly i kreslené karikatury; mezi přispěvatele patřil i M. Aleš. Pro svůj obsah byl B. často stíhán konfiskacemi a neustále zápolil s finančními obtížemi.

LITERATURA: J. Petrmichl in sb. Bičem a rašplí (1959).

Konstantin Biebl

* 26. 2. 1898 *Slavětín* u Loun

† 12. 11. 1951 *Praha*

Básník a prozaik; v obou literárních druzích se projevilo jako snový, citově zaujatý lyrik sugestivní obraznosti, jež tvořila dominantu ve všech stadiích jeho vývoje — v raném období proletářské poezie a poetismu, v surrealistické epizodě 30. let i v politicky vyhraněném díle po druhé světové válce.

Otec K. B. byl zubním lékařem; za první světové války působil jako vojenský lékař na haličské frontě v Chelmu a 1916 tam spáchal v době rekonvalescence z tyfu sebevraždu. Po jeho smrti matka složila dentistické zkoušky a vedla dále ordinaci. Strýcem K. B. byl básník a právník A. Ráz, který pravidelně trávil své dovolené ve Slavětíně a lidsky i umělecky značně ovlivnil B. vývoj. Do školy začal B. chodit ve Slavětíně, od 1909 studoval na reálce v Lounech; v 5. třídě propadl z češtiny (1914), opakoval ji na reálce v Praze. 1916 nastoupil vojenskou službu a maturitu 1917 skládal jako jednoroční dobrovolník, který měl již za sebou zkušenost z frontového zázemí v Haliči (Sambor). V témže roce po několikanedělním fingovaném léčení doma odešel na balkánskou frontu; byl zajat komity, příslušníky černohorského lidového protirakouského odboje, ze zajetí uprchl, léčil se v nemocnici v Sarajevu, odkud se vrátil domů po skončení války (1918), ohrožen tuberkulózou. 1921 složil doplňovací maturitní zkoušku z latiny na pražském klasickém gymnáziu Na příkopě a začal studovat medicínu na lékařské fakultě UK. Navázal četná literární přátelství: vedle starých vztahů se spolužákem z lounské reálky Karlem Konrádem zejména s J. Wolkrem. 1922 vstoupil do KSC, byl členem Literární skupiny (1921–24), z níž přešel do Děvětsilu, který mu byl bližší uměleckými snahami i komunistickou orientací. S Wolkrem pobyl 1922 měsíc na léčení v Dalmácii (Baška); zde se seznámil s J. Mikšovskou, rovněž nemocnou tuberkulózou (její smrt pak podnítila B. ke sbírce *Zloděj z Bagdadu*). 1925 navštívil Francii, 1931 se oženil s Marií Bulovovou (nar. 1909; pod jménem M. Bieblová vydala 1974 básnickou sbírku *Pianissimo*), podnikl s ní svatební

cestu do dnešního Alžírsku a Tunisu, 1932 a 1937 navštívil znovu Dalmácii. Nejvýznamnější pro jeho dílo byla cesta na Cejlon, Sumatru a Jávu (1926–27), která inspirovala sbírku *S lodí, jež dováží čaj a kávu* i četné reportáže a zanechala stopu téměř ve všech básnickových knížkách. V 30. letech žil B. v Lounech, kde pomáhal matce v ordinaci jako zubní technik, a v Praze; od 1931 poslouchal po několik semestrů přednášky na filoz. fakultě, 1932 se zúčastnil zájezdu spisovatelů na Mostecko a podílel se na společných akcích k podpoře hornické stávk. 1934 podepsal prohlášení ustavující se surrealistické skupiny. Za druhé světové války žil v Praze i na venkově (Běloves, Libnič); živil se mj. spoluprací s filmem. Po osvobození byl zaměstnán na ministerstvu informací, byl také členem Filmové rady. Od práce ho vzdalovala bolestivá nemoc (pankreatitis); za léčení v Karlových Varech (1949) ve velikém tvůrčím vzepětí vytvořil množství veršů, plánovaných původně do čtyř knížek, z nichž po kritickém zvážení zůstal jen oddíl v jediné B. poválečné sbírce *Bez obav*. Deprese, které pramenily hlavně z nemoci, ho přivedly nakonec k sebevraždě; pohřben byl do rodinné hrobky ve Slavětíně.

První B. sbírka (*Písně souchotináře*) zůstala v rukopise a jednotlivé verše z ní rozsety po studentských časopisech, v druhé (*Cesta k lidem*) připojil B. 13 vybraných básní k veršům strýce A. Ráže. Stejně jako v dalších raných sbírkách (*Věrný hlas*, *Zlom*) z období proletářské poezie je tu B. ovlivněn Wolkrem. Ohlasy přímých válečných zážitků obestřené jemnou melancholií spojuje s dobově typickou senzualistickou reakcí na válku: projevuje se básnickou spontánností a rozdychtěným smyslovým vnímáním, antropomorfováním okolní svět. Polidšťování a zdůvěrňování věcí vtiskuje každému B. tématu, intimní lyrice i sociální poezii s revolučním vyzněním, poetický ráz. Ve *Zlomu* k tomu přistupuje i pokus (v duchu dobových názorů o větších možnostech epiky při vytváření revoluční poezie) přetvořit sociální žánr v rozvinutý příběh, který se však u B. opět skládá z jednotlivých navzájem ostře ohraničených scén. V následujících lyrických sbírkách, opouštějících už základnu proletářské poezie, se hlavním rysem B. veršů stává střídme užívaný, o to však emotivně intenzivnější, záměrně primitivně konstruovaný básnický obraz (metafora, hyperbola), jenž se čas-

to osamostatňuje a zvláště v anekdoticky laděných verších plní i funkci pointy. Zároveň dochází k plnému uvolnění fantazie, vtipu a básnické hry s významovou i zvukovou stránkou slova. Tyto rysy se zprvu uplatnily v odtragičované nenií za zemřelou milou *Zloděj z Bagdadu*, kde B. prostřednictvím naivně dětského vidění vyjádřil nevíru v existenci smrti, později pak prostupují celou takřka neměnnou tematickou rozlohu jeho poezie, soustředěnou k prožitku války, sociálním motivům a intimním vztahům (*Zlatými řetězy*). Návštěva ostrovů dnešní Indonézie a Srí Lanky způsobila, že poetistická záliba v exotičnosti dostala ve sbírce *S lodí, jež dováží čaj a kávu* reálné rozměry a naopak exotickým krajem básnickovy touhy se stal domov. Proměnu dosavadní tvorby i vyvrcholení B. poetistického období přináší apollinairovská skladba *Nový Ikaros*, podstatně uvolňující tematickou, kompoziční i stylovou osnovu básně: bez přechodů se v ní střídají tragické polohy s anekdotičností poetistického vidění, vyjevování subjektivních stavů se snovými vidinami, minulost s přítomností, eruptivní asociativní obraznost s prozaizujícími partiemi, lyrické prvky s epickými motivy. Z toku básnickova podvědomí se útržkovitě vynořují zážitky ze světové války i z cesty na Jávu, prostředí dětství a mládí, básníkův intimní svět i jeho sociální zkušenost; polytematičnost, obepínající celý B. přítomný i minulý život, je vysloven pocit melancholie a smutku, tíhy a pomíjivosti života, poznamenaného natrvalo válkou. Přechod od poetismu k surrealismu, provázený výrazným publikačním omezením a dokonce i několikaletým odmlčením, zesílil snový ráz B. poezie, uvolnil kompozici básní a vedl k uplatnění podvědomých pochodů, při nichž dochází k fantaskním proměnám věcí a k prolínání různých tematických rovin (*Nebe, peklo, ráj*). Zároveň se tu však v náznacích a ojedinele i přímo ohlašuje reakce na tragické události vedoucí k Mnichovu a k okupaci (*Zrcadlo noci*). Tuto tematiku pak B. plně rozvinul v poslední své sbírce *Bez obav*, zahrnující verše z velmi plodného období 1940–50; tato časová rozloha se také odrazila v tematické osnově sbírky. Po reminiscencích na sociální poměry za první republiky a na básníkův pobyt na Jávě následují protinacistické verše z okupace a panychidy za padlé v boji s fašismem, motivy z výstavby socialistické společnosti provázejí básnické manifesty

namířené proti vulgarizaci principů poezie, náladové verše z lázeňské léčby sousedí s verši na obranu míru a proti imperialismu. Hutná obrazná pojmenování, schopnost vytvářet prostřednictvím obrazného pojmenování ostré napětí různorodých rovin, humor, jenž zpravidla přechází v ironii i v pamflet, vedly k vytvoření aktivní a mnohostranné politické poezie, která na začátku 50. let představovala — zejména tím, že nepopírala zkušenosti z avantgardní meziválečné tvorby, — jeden z nejvýznamnějších básnických projevů, namířené proti tehdejší schematické teorii i básnické praxi (tak také chápali B. poezii tehdy začínající básníci, kteří se ve svých raných dílech spontánně hlásili k básníkovu příkladu). B. dílo doplňují náčrtly veršů z pozůstalosti, svědčící zvláště o statečném vzorování náporu těžké nemoci, lyrická próza *Plancius*, několik vzpomínkových črt, úvah o poezii i politických projevů a surrealistická báseň v próze, balada *Černá věž*, zpracovaná jako filmové libreto.

PSEUDONYMY: Jiří Dörfler, K. Bava (Trn), Konstanty (Sršatec), K. Slavětínský (Cíl). ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Almanach lounského studentstva (1921); sb. Ani labuť ani Lúna (1936); Antologie protifašistických umělců (1936); Cíl (Louny, od 1919); Domov a svět (od 1927; reportáže z cesty na Jávu); alm. Fronta (1927); Host (od 1921); Hovory Sfinx (1929); Index (od 1933); Kmen (od 1926); Kwart (od 1945); Lid. noviny (od 1927; reportáže z cesty na Jávu, od 1933 též verše); Listy pro umění a kritiku (1933); Lit. noviny (od 1930); Lit. rozhledy (od 1928); Lumír (od 1923); Nár. osvobození (od 1924; 1925 fejetony z Francie); Nový život (od 1949); Panoráma (1951); Plán (1929); Pramen (od 1924); Pravda (Plzeň, od 1924); Průboj (od 1921); Q (1926); ReD (od 1927); Rozpravy Aventina (od 1926); Rudé právo (od 1923); Sborník Literární skupiny (1923); Sever a východ (od 1925); Sršatec (od 1923); Studentská revue (od 1921); sb. Surrealismus (1936); sb. Surrealismus v únoru (1936); Svob. noviny (od 1945); Tribuna (od 1922); Trn (od 1924); Tvorba (od 1927); Volné směry (1940); Zvěrokruh (1930). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie.* Cesta k lidem (BB 1923, s A. Rážem); Věrný hlas (BB 1924, rozšíř. vyd. 1925); Zlom (BB 1925, rozšíř. vyd. 1928); Zloděj z Bagdadu (BB 1925); Zlatými řetězy (BB 1926); Modré stíny (BB 1926); S lodí, jež dováží čaj a kávu (BB 1927, zde též verše z Modrých stínů); Nový Ikaros (B 1929); Nebe, peklo, ráj (BB 1930, rozšíř. vyd. 1931); Plancius (P 1931); Zrcadlo noci (BB 1939); Bez obav (BB 1951); — posmrtně: Cesta na Jávu (PP 1958). — *Výbory:* K zemi nás víže láska, hněv, hoře (1954, usp. Z. K. Slabý); Na druhé straně světa (1968, usp. J. Taufer); Manifesty (1973); Dej mi svůj prstý-

nek (1976, z milostné lyriky, usp. J. Žáček); Básně (1979, usp. Z. Pešat). — *Souborné vydání:* Dílo K. B. (Čs. spisovatel, 1951—54, 5 sv., ed. Z. Slabý za red. spolupráce V. Nezvala, J. Taura a K. Konráda; obs. i verše nepojaté do sbírek, verše z pozůstalosti a prózy). ■ **KORESPONDENCE:** Dopis K. B. redakci Nového života (z 1950), NŽ 1951; Listy dvou básníků (s J. Wolkrem z 1921—23 a Z. Wolkrovou z 1924—32, ed. J. Kühndel a Z. Wolkrová, 1953); Z. K. Slabý: Přátelské dopisy K. B. (K. Konrádovi z 1949—51), NŽ 1956; Neznámé dopisy K. B. (V. Švarcovi, K. Konrádovi a J. Kloboučnickovi z 1951), LitN 1956; Z. Kalista: Z korespondence K. B. (Z. Kalistovi z 1921—24), ČLit 1961; Z. K. Slabý: Básník s očima podivína (úryvky z dop. B. Broukovi, H. Kvapilové, H. Bieblové, J. Jandovi a M. Bieblové z 1942—44), Listy Klubu přátel poezie 1967; M. Vinařová: Dopisy K. B. K. Janskému (z 1927—30), Lit. archiv 1978. ■ **REDIGOVAL publikaci:** Leták syntetismu (1925, s K. Hradcem a F. Kropáčkem); *edici:* Růžová zahrada (1930—31). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** In memoriam J. Wolkra (1924); A. Ráž: Básně (výbor, 1930). ■

LITERATURA: sb. Za K. B. (1952); K. Konrád: O K. B. (1952) → Epištoly a vavříny (1954); H. Bieblová: Můj syn K. B. (1955); O. Bartoš: Lounsko v díle K. Konráda a K. B. (1960). ■ ■ ref. Cesta k lidem: J. Hora, RP 21. 11. 1923 → Poezie a život (1959); A. M. Píša: Nový sešit veršů, Socialista 1923; B. Vlček, Cesta 1923/24; J. Krecar, Moderní revue 1923, sv. 39, s. 99 ■; ■ ref. Věrný hlas: F. Götz: Host 1924 + Z české žně lyrické, Kritika 1924; A. M. Píša, Pramen 1924; A. Novák, Lumír 1924; B. Vlček, Cesta 1924/25; F. Götz: Mladí básníci, NO 26., 27., 29. 3., 4. a 6. 4. 1924 ■; ■ ref. Zlom: A. M. Píša, Pramen 1925 → Směry a cíle (1927); F. Götz, NO 22. 1. 1925; E. Urx, Mladé Slovensko 1925 → V prvních řadách (1962); A. Novák, LidN 29. 3. 1925; P. Fraenkl, Host 1925; J. V. Sedlák, Kritika 1925 ■; ■ ref. Zloděj z Bagdadu: F. X. Šalda, Tvorba 1925 → KP 13 (1963); A. M. Píša, Pramen 1925 → Směry a cíle (1927); F. Götz, NO 7. 5. 1925; A. N. (Novák), LidN 28. 6. 1925; A. C. Nor: O kult slova, Sever a východ 1925; P. Fraenkl, Host 1925; E. Urx, Mladé Slovensko 1926 → V prvních řadách (1962) ■; ■ ref. Zlatými řetězy: F. X. Šalda, Tvorba 1926 → KP 13 (1963); F. Götz, NO 6. 6. 1926; J. Hora, RP 13. 6. 1926; A. M. Píša, Host 1926 → Směry a cíle (1927) + PL 15. 8. 1926 → Dvacátá léta (1969); E. A. Saudek: Nový symbolismus, Kmen 1926; P. Fraenkl, Čin 1926 ■; F. Götz in Jasníc se horizont (1926); F. X. Šalda in O nejmladší poezii české (1928) → Studie z české literatury (1961); B. Václavek in Od umění k tvorbě (1928); ■ ref. S lodí, jež dováží čaj a kávu: J. Hora, LitN 1928 → Poezie a život (1959) + Kmen 1928; A. M. Píša, Host 1928 + PL 8. 3. 1928, obojí → Dvacátá léta (1969); B. Václavek: Zkušenost generace, ReD 1928; F. Götz, Lit. svět 1928, č. 10 + NO 4. 3.

1928; P. Fraenkl, Naše doba 1928 + Rozpravy Aventina 1928 ■; ■ ref. Zlom, 2. přeprac. vyd.: B. Václavek, Index 1929, č. 5; J. Fučík, RP 26. 1. 1929; J. Hora, LitN 1929 → Poezie a život (1959) ■; ■ ref. Nový Ikaros: F. X. Šalda, ŠZáp 1928/29; B. Václavek, RP 7. 6. 1929; -a (J. Hora), LitN 1929 → Poezie a život (1959); F. Götz, Rozpravy Aventina 1929 → Básnický dnešek (1931); A. M. Píša, Host 1929 + PL 26. 5. 1929, obojí → Dvacátá léta (1969); A. Novák, LidN 25. 5. 1929; P. Fraenkl, Naše doba 1929 ■; M. Rutte in Doba a hlasy (1930); ■ ref. Nebe, peklo, ráj: B. Václavek, Index 1931; A. M. Píša, PL 5. 4. 1931; A. Novák, LidN 14. 6. 1931; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 1931/32 ■; B. Václavek: Dva kovkopové poezie (ref. Zrcadlo noci), LidN 22. 4. 1940; V. Nezval: Dopis K. B. k pedesátinám, Tvorba 1948; F. Götz: K. B., RP 29. 2. 1948; M. Sedloň: Cesta K. B. k bojovnému humanismu (ref. Bez obav), Tvorba 1951; ■ nekrology: J. Rybák, RP 14. 11. 1951 + Básník K. B., RP 18. 11. 1951; cl (G. Francel), Lid. demokracie 14. 11. 1951; V. Závada, LidN 15. 11. 1951; V. Běhounek, Práce 18. 11. 1951; an., NŽ 1951, č. 12; Z. Smejkal, Rovnost 18. 11. 1951; M. Pujmanová, Tvorba 1951; M. Sedloň, Svět v obrazech 1951, č. 48; Z. K. Slabý, Květy 1951, č. 48 ■; V. Dostál: O české poezii v roce 1951, NŽ 1951 + Boj K. B. o dnešní socialistickou poezii, LitN 1952, č. 16; Z. K. Slabý: Nebojte se satiry, NŽ 1952 + Tři příspěvky k poznání K. B., NŽ 1953 + in K. B.: K zemi nás víže láska, hněv, hoře (1953); K. Konrád in Listy dvou básníků (1953), též in Perokresby (1953); V. Nezval in K. B.: Dílo 5 (1954); Z. K. Slabý in K. B.: Dílo 5 (1954); J. Taufer: Básník věrného srdce a věrného hlasu, NŽ 1955; Z. K. Slabý: Úryvky z vlastního životopisu K. B., NŽ 1958 + in K. B.: Cesta na Jávu (1958); M. Tomčík: K. B., Kulturní život 1959, č. 32; K. Konrád: Za věrným hlasem, Kultura 1961 → Nevzpomínky (1963) + in K. B.: S lodí, jež dováží čaj a kávu (1961); J. Opelík: K. B., Plamen 1961; Z. K. Slabý: Černé hodinky, sb. Východní Čechy (1961); J. Sixta: Ideový a umělecký vývoj K. B., sb. Tři studie o moderní české literatuře (1962); Z. K. Slabý: Štírlý prach mládí... Zlatý máj 1963 + K. B., Kult. polit. kalendář 1963 + K. B. a Jáva (s úryvky z koresp.), Magazín Co vás zajímá 1966; Z. Pešat: Apollinairovo Pásmo a dvě fáze české polytematické poezie (o Novém Ikarovi), sb. Struktura a smysl literárního díla (1966); J. Taufer in K. B.: Na druhé straně světa (1968) → Úděly a díla (1973) + Básník hlasu věrného, Lit. měsíčník 1973; M. Blahynka: Únorové výročí, ČLit 1973 + Ikaros české poezie, RP 26. 2. 1973 + Básník Února, Tvorba 1973 + „Nebojím se tě, smrti“, Lit. měsíčník 1976; B. Matoušová: Chlapec K. B., Lid. demokracie 18. 3. 1978; Z. Pešat in K. B.: Básně (1979); R. Mrázek: Javánské motivy v životě a díle K. B., Nový Orient 1979.

zp

Magda Bílá

* 21. 5. 1879 *Nová Paka*
† 30. 8. 1958 *Nová Paka*

Autorka přírodní a reflexivní lyriky, prozaička píšící též pro děti, publicistka.

VI. jm. Vlasta Vainová, roz. Ebenhochová. Dětství strávila v Nové Pace, kde byl její otec advokátem. Vyšší dívčí školu absolvovala v Praze, soukromé malířské kursy na odborných školách v Jaroměři a v Trutnově. Provádala se za okresního hejtmana V. Vainu. 1921–28 žila v Semilech, později působila jako sociální pracovnice v Lázních Bělouhradě a ve Vrchlabí. Jako členka Kruhu výtvarných umělkyně se zúčastňovala jeho výstav obrazy krajín s krkonošskými a podkrkonošskými motivy.

Jako básnička psala B. přírodní lyriku, inspirovanou svérázem rodného kraje, a lyriku reflektující situaci národa za první světové války, postavení ženy v soudobé společnosti a dobovou sociální problematiku. Autorčiny krátké prózy, povídky pro děti a později povídky z maloměstského prostředí vycházely převážně časopisecky. Do časopisů přispívala B. též sociálně kulturními články o ženské otázce a časovými úvahami.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Lucie, S. Hoch; v. v. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (od 1905); Cesta (od 1918); Květy (od 1906); Novina (od 1908); Nár. osvobození (od 1924); Srdce; Země (od 1919); Zvon (od 1906); Ženský obzor (od 1911); Ženský svět (od 1915). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Životem (BB 1923); Verše (BB 1932, odd.: 1. Nokturna a písně, psáno 1905 až 31, 2. Listy z deníku, psáno 1903–32); Dětské motivy a verše sociální (BB 1932); Cestou životem (BB 1933, psáno 1897–1928); Z mobilizace 1914. Ze zápisků ženy 1914–1918 (P 1935). ■

LITERATURA: V. Hrbek (Z. Kalista): Hrst staré lyriky (ref. Verše, Dětské motivy a Cestou životem), Lumír 1933/34; L. Lukáš in Literární místopis Semilská (1948).

pš

Bílejovský

Bohuslav Bílejovský

* kolem 1480 *Malín* (Kutná Hora — M.)

† 8. 4. 1555 *Praha*

Církevní historik a polemik.

Dosáhl kněžství asi v Itálii, byl kaplanem v Mělníku a v Čáslavi, potom kazatelem v Kutné Hoře, 1532 je doložen jako farář v Praze u Sv. Lazara a 1534 u Sv. Michala. 1534 byl zvolen členem utrakvistické konzistoře, 1535 vyslán za duchovního správce do Tábora, aby působil proti luterskému vlivu kněze M. Hánka. 1539—41 vystřídal několik pražských far, nakonec působil u Sv. Kříže. Sklonek života strávil na havelské faře u svého přítele P. Bydžovského-Smetany.

Jako bojovný a nesnášenlivý přívrženec konzervativního utrakvismu shrnul 1532 ve spise *Kronika česká* argumenty a tradice z náboženských dějin, svědčící ve prospěch jeho náboženskopolitické strany a poukazující na původnost přijímání podobojí v křesťanstvu. Tři různorodé části knihy, vzniklé s časovými odstupy, ukazují, že *Kronika* nevznikla jako systematická historiografická práce, nýbrž snažila se úhrnně formulovat stanovisko konzervativního utrakvismu v polemice se všemi formami náboženského radikalismu. Dílo vydal na svůj náklad lékař a profesor pražské univerzity J. Chocenský, rovněž stoupenec konzervativního utrakvismu.

KNÍŽNĚ: *Kronika česká*, způsob víry křesťanské pod obojí způsobů... i také pod jednu v sobě obsahuje, opět Valdenských náboženství, též i jiných sektářův u víře zpletených obyčeje ukazuje, vše pořádně (Norimberk 1537). ■ **EDICE:** *Kronika církevní*... (1816, ed. J. Skalický, tj. J. V. P. Dittrich). ■

LITERATURA: J. Kalousek: O historii kalicha v dobách předhusitských, Výr. zpráva reál. gymnázia v Praze 1881; F. Dvorský: Dodatky a opravy k biografii starších spisovatelů českých, ČČM 1884; Z. Nejedlý in *Prameny k synodám strany pražské a tábořské* (1900); J. V. Šimák: Dva příspěvky k dějinám českého dějepisectví, 1. B. Bílejovského *Kronika česká*, ČČH 1932; K. Krofta: Slovo o knězi B. B., in *Listy z církevních dějin českých* (1936); E. Wagnerová: Zapomenutý kronikář, *Teolog. revue* 1977.

jk

Jakub Bílek

* 1516 *Mladá Boleslav*

† 27. 11. 1581 *Napajedla*

Bratrský kněz, autor vzpomínek.

Vzdělání získal v rodišti u J. Augusty, jehož oddaným žákem a pomocníkem zůstal pro vždy. 1544 se stal v Ml. Boleslavi knězem jednoty bratrské. Byl spolu s Augustou 1548 zatčen u Litomyšle a vězněn na Křivoklátě. Po propuštění 1561 odstoupil od jednoty, aby mohl zůstat Augustovi nablízku v zaměstnání na Křivoklátě. Po Augustově propuštění 1564 ho následoval, smířil se s jednotou a působil jako správce bratrských sborů na různých místech Moravy, naposledy v Napajedlích.

Léta společného věznění vypsál v jímavých, historicky cenných memoárech, jejichž první část byla snad zredigována J. Blahoslavem jako historiografem jednoty; Blahoslavova redakční účast zavdala podnět k dlouhým sporům o autorství celého díla.

RUKOPISNĚ: *Historia pravdivá o některých zvláštních věcech a divných skutcích v světě*, obzvláště pak při jednotě bratrské stalých (1. část 1554, 2. část 1579). ■ **EDICE:** *Život Jana Augusty*, staršího a správce jednoty bratrské v Čechách. Sepsal Jan Blahoslav (1837, ed. J. Franta Šumavský); *Život Jana Augusty* (1880, ed. L. B. Kašpar); *Jan Augusta v letech samoty* (1942, ed. F. Bednář). ■

LITERATURA: J. Goll: *Br. Jana Blahoslava spisy historické*, ČČM 1877; F. Chudoba: *Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozené*, *Sborník Blahoslavův* (Přerov 1923); F. M. Bartoš: *Br. Jakub B., vězeň křivoklátský*, *Kalich* 1923 → *Bojovníci a mučedníci* (1939) + *Nové rukopisy Života Augustova a otázka, od koho pochází*, *Reformační sborník* 5, 1934; K. Krofta: J. B., *Život Jana Augusty*, in *O bratrském dějepisectví* (1946).

jk

Popelka **Biliánová*** 27. 1. 1862 *Králův Dvůr* u Berouna† 3. 7. 1941 *Praha*

Autorka próz čerpajících především z pražského prostředí, dramaticka, publicistka a osvětová pracovníce v ženském hnutí.

Vl. jm. Marie Biliánová, roz. Popelková; podepisovala se i Mařenka Popelkova, Popelka M. Biliánová, resp. Bilianová. Pocházela z kupecké rodiny. Dvoutřídní obecnou školu vychodila v Počaplicích u Berouna; dalšího vzdělání dosáhla v Praze, kam se přestěhovala v 15 letech a kde působila také jako vychovatelka. Po provdání za úředníka pražské obce Arnošta Biliána realizovala jeho myšlenku o potřebnosti aktivní práce ve prospěch národnostních menšin (ve spolupráci s Ústřední maticí školskou) zřízením květinového a obětinového závodu. Mnohostranná sociálně výchovná působnost B. byla však spojena zejm. s ženským hnutím na přelomu století. Od dobových feministických snah lišila se B. úsilím o komplexní a zájmově široce pojaté řešení ženiny sociálně kulturní angažovanosti na všech věkových úrovních. Program její družiny skautek (1912 vznikla z její iniciativy a za jejího vedení první dívčí skautská osada v Chotouni) se stal pracovním základem Dívčího ústředí, které založila (byla i jeho první předsedkyní) při Svazu ženských spolků českých; jeho úkolem bylo organizovat péči o dívčí dorost v zájmových kroužcích nejrůznějšího typu. Pro dívčí táčky, besídky atd. napsala B. řadu aktovek i dětských kolových her, zabývala se etnografickým a folklórním průzkumem, pořádala archeologické vycházky, hospodyňské přednášky aj.

Ve své beletristické tvorbě čerpá B. ze dvou typologických tematických okruhů: z tradice historické prózy a z tradice lidového čtení. Folklórní zájem vedl B. k zapisování pražských a zejm. vyšehradských pověstí podle ústního lidového podání a inspiroval ji i k tvorbě pověstí původních. Do tradice lidové četby vstoupila pak B. drobnými i rozsáhlejšími prozaickými pracemi, vyznačujícími se bohatou důvěrnou znalostí předměstského, maloměstského i venkovského prostředí, fabulační invencí a poezií naivity a sentimentality. B. používá žánrových charakteristik, v podání

se opírá o detail významný lokálně i historicky, i když sama zůstává v rovině privátních osudů. Po stránce jazykové rozvíjí B. jazyk, který v české próze zdomácnila tradice nerudovsko-herrmannovská, v dialozích pak citlivě postihuje jazykové specifikum daného prostředí. Autorčinu popularitu u lidového čtenáře dále zvyšovaly úspěšné dramatizace některých jejích základních prací (*Do panského stavu*, *Pod selský krov*, *Paní Katinka z Vaječného trhu*), pořízené F. Cimlerem.

PSEUDONYMY: Jan Bílý, Jan Černý, Vyšehradská. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Archa*; *Besedy lidu*; *Česká osvěta*; *Český lid* (od 1904); *Český svět*; *Dámské besedy*; *Hlas národa*; *Hlídka*; *Kalendář a seznam spolků českých vojenských vysloužilců na obyčejný rok 1890*; *Kalendář paní a dívek českých*; *Kalendář Ústřední matice školské* (od 1888); *Květy* (od 1900); *Lada*; *Lit. listy*; *Mladost radost*. *Šibřinky Sokola pražského* (1901); *Národ*; *Nár. listy*; *Nár. politika*; *sb. Praha ve dne v noci* (b. d., 1904); *Švanda dudák* (od 1900); *Zábavné listy*; *Zprávy Sokola na Vyšehradě* (1924); *Ženské listy* (od 1898); *Ženský svět*. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie: Z našich zkazek* (1891, podp. M. Popelková); *Všem ke štěstí* (P 1901, podp. Marie Bilianová); *Při osmi dětech* (P 1903, podp. Marie Bilianová); *Z tajů pražských pověstí* (2 sv., 1904—05, s K. Chalupou); *Do panského stavu* (P b. d., 1907; rozšíř. vyd. 2 sv., b. d., 1916; nově upr. vyd. 6 sv., 1920, podp. Marie Bilianová); *Vyšehradský vodník* (D pro ml., b. d., 1915, podp. Marie Bilianová); *Z letního bytu* (D pro ml., b. d., 1915; psáno 1910); *Kocour v penzionátě* (D pro ml., b. d., 1915, podp. Marie Bilianová); *Barborka* (D pro ml., b. d., 1915); *Pod selský krov* (P, 4 sv., 1921—22); *Mánina s Bábinou* (P 1922, podp. Marie Bilianová); *Po cestičkách k oltáři* (PP 1922, podp. Marie Bilianová); *Paní Katinka z Vaječného trhu* (P 1924); *Ze zápisů domácího šotka* (PP 1928); *Šotkova žeň* (PP 1929). — *Ostatní práce*: *Dětské hry kolové* (b. d., 1904, podp. Marie Bilianová); *Hra s panenkou* (b. d., 1905); *O dívčím skautingu* (b. d., 1914, podp. Marie Bilianová). ■

LITERATURA: E. z P. (z Purkyňů): ref. O dívčím skautingu, *Ženský svět* 1914; an.: ref. *Do panského stavu*, *Hlídka* 1920; M.: ref. *Paní Katinka z Vaječného trhu*, *Archa* 1924; F. Hampl in *Dobrodružství Jaroslava Seiferta a jiné vzpomínky...* (1969); K. Krejčí in *Podivuhodné příběhy ze staré Prahy* (1971) + in *Růže z pražských trhů* (1981).

mch

Bohumír Hynek Josef Bilovský* 1659 *Hlučín*† 7. 12. 1725 *Velké Slatěnice* (Slatinice) u Olomouce

Katolický kněz, autor českých kázání a česky i latinsky psaných spisů o životech svatých.

Psal se též Bohumír Ignác Byřovský. Poměrně pozdě vstoupil do jezuitského řádu a jako magistr konviktu sv. Bartoloměje v Praze přijal 1689 kněžské svěcení. S řádem se však ostře rozešel (vystoupil 1695) a pak působil jako světský kněz; byl oblíbeným kazatelem. 1695 se stal děkanem v Písku, ale pro neshody s měšťany a patrně i pro nepřízeň vyššího kléru stranícího jezuitům se musel tohoto místa vzdát. 1701 se vrátil na Moravu, byl administrátorem ve Vrahovicích, 1702–1708 farářem v Letovicích a posléze ve Velkých Slatěnicích.

Osudy B., plně prudkých změn, ukazují stejně jako jeho tvorba, zvláště kazatelská, že šlo o osobu prudkou, útočnou, impulzivně jednajícím a náchylnou k patosu. V počátcích své literární dráhy psal B. česká a latinská hagiografická díla, mj. tři spisy o Janu Sarkandroví (z toho česká legenda, *Církevní cherubín...*, je psána veršem). Kazatelské dílo B., v němž je těžiště jeho slovesné tvorby, vyrůstalo a zčásti se prolínalo s dílem hagiografickým; první homiletický spis B., cyklický soubor šesti kázání k oslavě sv. Liboria (1713), má ještě hagiografický základ. Kázání B. jsou shrnuta do několika knih, které vyšly hlavně 1720–24. Pro B. kazatele je příznačná nebojácnost, sociální citění, projevující se odsudky hloupých a nevzdělaných boháčů i soucitem s prostým člověkem, a vlastenecké smýšlení, které vede až k jakési náboženské toleranci (ve srovnání s jinými soudobými díly). B. dovedl názorně vykládat i zaměřit svůj výklad aktuálně, aniž ochudil uměleckou stránku svého projevu. Je také autorem několika veršovaných latinských spisů; české veršované vložky se vyskytují i v některých jeho kázáních.

KNIŽNĚ: Nový cherubín léta 1491 od Boha všemohúcího stvořený... to jest Svatý Ignatius z Lojoly... (Písek 1695); První a nový farář s. Josef... anebo Kázání o s. Josefu... (1696); Ecclesiasticus Cherub, Církevní cherubín anebo... Jan Sarkander... (Brno 1703); Stella nova... seu Joannes Sarcander

(Olomouc 1703); Náboženská putování k svatým Cyrilovi a Strachotovi... (Olomouc 1709); Vexillum salutis anebo Praporec spasení... (Olomouc 1709); Zodiacus Sarcandri de Skoczowa... (Olomouc 1712); Siclus (a) sanctuarii anebo Šestka duchovní svatému Liborioví... na ofěru položená, to jest Šestero ne tak kázání, jako šestero lidu křesťanského cvičení... (Olomouc 1713); Societas Jesu Salvatoris, to jest Veleslavné arcibratrstvo aneb tovaryšstvo nejsvětějšího obrazu Vykupitele světa... (Olomouc 1719); Cantator cygnus... to jest Hlas duchovní labutě... (Olomouc 1720); Hlas duchovní labutě... to jest Kázání nedělní i sváteční... (Brno 1721); Doctrina Christiana... Křesťanské cvičení dušem k spasení, potěšení a naučení... (Olomouc 1721); Pia quadragesima... to jest První postní rozvažování... Passio Domini nostri... Druhé rozvažování postní... (Opava 1721); Coelum vivum et firmamentum dogmatum Christi... Nebe svatosvaté anebo Kázání sváteční... (Opava 1724). ■ **EDICE:** Víno ze svatby v Káni a potřebnost roucha svadebního (Stará Říše 1932, ed. J. Vašica, 2 kázání ze souboru Doctrina Christiana, 1 kázání ze souboru Cantator Cygnus); Církevní cherubín... Jan Sarkander (Olomouc 1933, ed. J. Vašica); (ukázky:) in Z Kalista: České baroko (1941, ukázka poezie z kn. Církevní cherubín, ukázka kázání z kn. Cantator cygnus); in M. Kopecký: Staří slezští kazatelé (Ostrava 1970, ukázky ze souborů Cantator cygnus, Doctrina christiana, Pia quadragesima a Coelum vivum). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 1134-1144; in Z. Kalista: České baroko (1941); in M. Kopecký: Staří slezští kazatelé (Ostrava 1970). ■ **LITERATURA:** J. Jireček: Rukověť 1 (1875); K. Kadlec: B. H. B., Sborník Historického kroužku 1921; V. Martínek: Hlučínský kazatel, Věstník Matice opavské 1922; F. X. Šalda: O literárním baroku cizím i domácím, ŠZáp 1935/36 → Studie literárně historické a kritické (1937); J. Vašica: K novým přetiskům z B., Řád 1933 → České literární baroko (1938); Z. Kalista in České baroko (1941); M. Kopecký: K české barokní homiletice, sb. O barokní kultuře (Brno 1968) + in Staří slezští kazatelé (Ostrava 1970).

zdt

František Bílý

* 8. 11. 1854 Brno

† 17. 10. 1920 Praha

Literární kritik a historik, editor, pedagog, kulturní organizátor a osvětový pracovník, jazykovědec vyšší ze školy F. Bartoše.

Byl synem provazníka. Na obecné škole nasákl německým duchem, na brněnském německém gymnáziu (od 1866) se vlivem venkovských spolužáků (zejm. celoživotního přítele L. Čecha) národně uvědomil, 1870 přestoupil na Slovanské gymnázium: jeho třídní prof. a později přítel F. Bartoš zapůsobil na celou jeho životní dráhu. B. se účastnil studentského literárního ruchu, rukopisných časopisů *Poučný zábavník* (1870–71) a *Lípa* (1872–73) i akcí po moravském venkově (probuzenské výlety, divadelní představení aj.). Po maturitě (1874) odešel do Prahy na filoz. fakultu; studoval zprvu klasickou filologii, po roce vlivem J. Gebauera, jehož pomocníkem se stal na doporučení F. Bartoše, přestoupil na češtinu a němčinu. 1877 se stal suplentem na 1. české reálce v Ječné ul., 1878 složil zkoušky z češtiny a němčiny pro vyšší reálky, 1879 byl jmenován profesorem na reálném gymnáziu v Přerově (zde se 1881 oženil; ovdověl 1913). 1888–98 učil na 1. české reálce v Praze, 1898 se stal ředitelem reálky na Žižkově a 1910 zemským školním inspektorem. Svými výklady o českém jazyce a literatuře silně působil na žáky, podněcoval je v literárních zájmech (např. M. A. Šimáčka, F. X. Svobodu, J. Ladeckého, J. Kabelíka, J. Blokšu aj.). Rozsáhlá je jeho činnost veřejná, kulturně organizační a spolková. Po příchodu na studia do Prahy se zúčastnil založení literárního klubu Moravské besedy (v něm bylo centrum generace, která vystoupila almanachy *Zora* a pro niž se ustálilo označení *Mladá Morava*). 1875 založil při *Jednotě českých filologů* sekci pro pěstění jazyka českého a zvláště historie obrozenecké literatury, která se stala základem pro zřízení slovenského semináře na univerzitě; ve spolku *Slavia* se 1877 stal předsedou filozofické sekce. Od té doby byl rovněž činný v *Umělecké besedě*, kde byl 1902–14 předsedou literárního odboru, od 1908 též náměstkem starosty a 1915–20 starostou. V Přerově založil 1881 literární odbor *Čtenářského spolku* aj. Po návratu do Prahy

se stal jednatelem *Ústředního spolku českých profesorů* a založil jeho *Věstník*, byl předsedou literárního odboru *Československé jednoty*, *Pedagogického muzea Komenského*, literárního odboru *Národopisné výstavy československé 1895*, studentského podpůrného spolku *Radhošť*, protektorem *Moravskoslezské besedy*, členem výboru *Maticy české aj.* Od 1904 byl rovněž členem české zemské školní rady. Podílel se na vypracování osnov pro jazyk český na českých středních školách. Za svou vědeckou práci byl zvolen mimořádným členem *KČSN* (1896) a 1890 dopisujícím, 1913 mimořádným členem *ČAVU*. Na přelomu století podnikl s F. Bartošem cesty do Itálie, Paříže, Švýcarska, Švédska, Haliče, sám též do Německa, Holandska, Belgie aj., 1917 vedl dětskou výpravu do Švýcarska. Po převratu byl z profesorských kruhů obviněn za některé loajální projevy, pronesené v úřední funkci za války. (Na sklonku života se mu dostalo jisté satisfakce.) V listopadu 1918 musel odejít z inspektorského úřadu a krátce působil ve slovenském oddělení ministerstva školství. Zemřel ve vinohradské nemocnici, pohřben byl na Olšanech.

F. B. navázal po vzoru F. Bartoše na tradici obrozeneckého romantismu; projevila se v jeho přístupu k českému jazyku, k umělé i lidové slovesnosti i v jistém konzervatismu, který mu však nebránil v přijímání některých nových poznatků a metod. V jeho literární činnosti zprvu převažovala publicistika a kritika, v četných článcích a fejetonech psaných pro moravské noviny a časopisy informoval o národním a kulturním životě v Praze (v Čechách zase šířil znalosti o Moravě) s cílem posílit jednotu obou zemí i moravské češství. Jako kritik představoval s L. Čechem mladší vrstvu tzv. moravské kritiky: v jejím duchu kladl důraz na českost a slovenskost literárních děl, ušlechtilost a mravně výchovný význam ideje a na správnost jazyka, vlivem Durdíkovým věnoval větší pozornost také umělecké formě. Vyzdvihoval zejm. S. Čecha, mezi prvními ocenil i realistické autory (A. Jiráska, I. Herrmanna, L. Stroupežnického aj.). Od konce 80. let se soustřeďoval především na literární historii a školskou literární výchovu (básnické výbory a edice významných literárních děl doprovázené instruktivními úvody, např. *Komenského Labyrint*, *Čelakovského Růže stolistá*, dva výbory z *Vrchlického* i *Průkopnická antologie*

poezie od obrození Patery knihy plodů básnic-
kých). Uspořádal také příručku literárních roz-
borů *Příspěvky k praktické poetice*, ulpívající
převážně na parafrázi obsahu. S L. Če-
chem zmodernizoval Bartošovu a Kosinovu
Malou slovesnost, která vytvářela literární po-
vědomí několika generací studentů (L. Čech je
autorem většiny teoretických partií, zatímco B.
se věnoval výběru ukázek a jejich slohové
úpravě). Badatelský zájem B. se soustřeďoval
především k osobnosti F. L. Čelakovského,
k zamýšlené velké monografii však nedospěl;
pořídil kritickou edici Korespondence a zápis-
ky F. L. Čelakovského, která je důležitým prae-
menem pro poznání básnickova názorového
vývoje i jeho doby, a ve 4. svazku Čelakovské-
ho Sebraných spisů (1880) otiskl jeho životopis.
Pro různé publikace encyklopedického
charakteru, domácí i zahraniční, zpracoval ně-
kolikrát přehled naší novodobé literatury (pro
Ottův slovník naučný) a literárního života na
Moravě. B. stál v čele dvou významných edi-
čních podniků Moravskoslezské besedy: Lido-
vé čítanky moravské, podávající v řadě statí
obraz kulturní minulosti i přítomnosti Moravy,
a obdobné Slovenské čítanky, jejímž cílem by-
lo budít v českých zemích porozumění pro slo-
venské záležitosti a vést k myšlenkovému sblí-
žení Čechů a Slováků. — Celoživotní péče B.
o čistotu jazyka, projevující se i účastí na řadě
příruček jazykové správnosti, zvláště pak na
úředních Pravidlech českého pravopisu, vyvr-
cholila za první světové války podílem na za-
ložení a redigování revue *Naše řeč*, pro niž
psal rozbor jazyka knih i současných novin.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Amicus Plato, Fr. Drob-
ný, Nezabudov, Pravdomil Trpký, Ypsilon; B., Bý.,
Fr. Bý, J. K. (Lit. listy 1887), x, ý, -ý, ?. ■ **PŘÍSPĚV-
KY** in: Akademické listy (od 1878); Almanach ČA-
VU (1914); Athenaeum (od 1889); Beseda učitelská
(od 1880); sb. Božena Němcová 1820—1862 (1912);
Čas (od 1889); Čas. Beletristická příloha k politické-
mu týdeníku (1899); ČČM (od 1878); Časopis Matice
mor. (1882—97); Časopis turistů (od 1918); Hlídka li-
terární, pokr. Hlídka (1886—95); alm. Chudým dě-
tem (1892); sb. Jan Kollár 1773—1852 (1893); Jubi-
lejný almanach českého učitelstva na Moravě a ve
Slezsku na svatometodějský rok 1885; Koleda
(1877—80); Komenský (od 1880); Květy (od 1899);
sb. Lidová čítanka moravská (1907); Listy filologic-
ké a pedagogické (od 1875); Lit. listy (1884—92); Lu-
cerna (1878); sb. Luhačovský památník (1910); Lu-
mír (od 1913); alm. Morava svým Maticím (1895);

kal. Moravan (od 1887); Mor. orlice (od 1875; zvl. do
1884); Nár. listy (od 1895); Národopisná výstava čes-
koslovenská v Praze (1895, katalog a průvodce); sb.
Národopisná výstava československá v Praze 1895
(1896—97); Naše řeč (1917—20; 1919—20 Z mých
vzpomínek na J. Gebaueru); Obzor (od 1887); Obzor
(Přerov, 1920); Ochrana mládeže (od 1912); Osvěta
(od 1881; 1881—87 pravidelné lit. přehledy, 1906
stať F. Bartoš); Památník na oslavu padesátiletého
panovnického jubilea Františka Josefa I. (1898); Pa-
mátník na oslavu stých narozenin F. Palackého
(1898, stať Palacký a spisovný jazyk český); sb. Pra-
ga csehország kir. fővárosa (Budapešť 1896); Právo
lidu (od 1915); Prémie Umělecké besedy na rok
1908; Program reálného gymnázia v Přerově (od
1880); Rozhledy literární (od 1886); Rozpravy filolo-
gické věnované J. Gebauerovi (1898); Ruch (od
1913); Slavnostní list posvěcený památce F. L. Čela-
kovského (Strakonice 1892); Slovan (1875); sb. Slo-
venská čítanka (1911); sb. Slovensko (1900); Světo-
zor (od 1880); Škola a život (od 1878); Školská revue
(od 1913); Union (od 1914); Věstník bibliografický
(od 1872); Věstník ČAVU (od 1893); Věstník Ústřed-
ního spolku čes. profesorů v Praze (1894—1907; mj.
téměř všechny nepodepsané referáty a drobné zprá-
vy); Věstník ÚSJU na Moravě (od 1912); Výroční
zpráva vyšší realky v Žižkově (1904); sb. Vzpomínky
na paměť třicetileté činnosti Umělecké besedy
(1894); sb. Z dějin české literatury (1920); Zlatá Pra-
ha (od 1885); alm. Zora (1878 a 1885); čas. Zora
(1882); Zpráva Umělecké besedy (1913); Ženské no-
viny (1920). ■ **KNIŽNĚ. Práce o literatuře:** Rejstřík
k 1. a 2. vyd. Života Josefa Jungmanna od V. Zelené-
ho (1881); Od kolébky našeho obrození (1904); No-
vé jaro literární na Moravě (b. d., 1907); Malá poeti-
ka (1911, s L. Čechem); Jan Amos Komenský (b. d.,
1911); Vincenc Prasek (b. d., 1914); Jan Kabelík
(1914); Příspěvky k praktické poetice (1915). — *Jazy-
kové příručky:* Pravopisný ukazatel (1886, s J.
Wenclem a J. Rothem); Brus jazyka českého (1894,
s F. Š. Kottem aj.); Pravidla hledící k českému pra-
vopisu a tvarosloví s abecedním seznamem slov
a tvarů (1902, s J. Gebauerem aj.; přehlednuté a do-
plněné vyd. s tit. Pravidla českého pravopisu s abe-
cedním seznamem slov a tvarů 1913, s E. Smetánkou
aj.). — *Školní učebnice:* Úvod do jazyka německého
rozborem a nápodobou (1892 pro 1. tř. škol střed-
ních, s J. Rothem, 1892 pro 2. tř. škol středních, s J.
Rothem); Německá čítanka a mluvnická cvičebnice
pro tercii a kvartu škol středních (1895); Malá slo-
vesnost (1895, s L. Čechem, přeprac. učebnice, pův.
od F. Bartoše a J. E. Kosiny, F. Bartoš uváděn jako
spoluautor do 1905); Německá mluvnice pro střední
školy a učitelské ústavy (úprava knihy J. Rotha,
1920). ■ **REDIGOVAL periodika:** Věstník Ústřední-
ho spolku českých profesorů v Praze (1893—95 s H.
Soldátem, 1895—1906 sám, 1906—07 za přispění M.
Otty a O. Wagnera, 1907 září až prosinec sám),

Ochrana mládeže (1911–18, s jinými), Naše řeč (1916–20, s jinými); *almanachy a sborníky*: Zora 2 (1878, s V. Houdkem a J. Večeřou), Slovensko (1900, s F. Heritesem, L. Niederlem, F. Pastrnkem, J. Vlčkem), Lidová čítanka moravská (b. d., 1907), Slovenská čítanka (b. d., 1911), Ilustrovaný průvodce po Slovensku (b. d., 1911, přeprac. vyd. b. d., 1920, se S. Klímou), Stručný průvodce po Slovensku (b. d., 1920, se S. Klímou); *knížnici*: Česká knihovna zábavy a poučení (1894–1909). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: Patery knihy plodů básnických. Výbor z novověké poezie české (1891); J. A. Komenský: Labyrint světa a ráj srdce (školní zkrácené vyd. 1887, úplné 1900); F. L. Čelakovský: Růže stolistá (1888) + Ohlas písní českých (1896); Kytka balad, romancí a legend J. Vrchlického (výbor, b. d., 1896) + Kytka lyriky z básní J. Vrchlického (výbor, b. d., 1898); Palacký národu (výbor, 1898, s O. Hostinským, J. Pekařem a B. Riegrem); Výbor ze spisů K. Havlíčka (1907); Korespondence a zápisky F. L. Čelakovského (1. 1907, 2. 1910, 3. 1915, 4. 1933–35 pěčí V. Černého); Kšaft umírající matky jednoty bratrské (b. d., 1911, in F. B.: J. A. Komenský); J. Merhaut: Černá pole (1921). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Kabelík: F. B., Mor. slez. revue 1914/15, 1922. ■ **LITERATURA**: J. Kabelík: F. B. (b. d., 1913) + Posmrtná vzpomínka na F. B. (1920); K. Bílek: F. B. (1978, soupis lit. pozůstalosti). ■ J. Korec: ref. Patery knihy plodů básnických, ČMM 1892; V. Mrštík: Prémie Umělecké besedy na r. 1896, Rozhledy 1895/96 (ref. ed. Čelakovského Ohlasu písní českých); M. Hýsek: F. B., Neděle 1904; J. Bartoča: K padesátým narozeninám F. B., Náš domov 1904; J. V. (Vlček): ref. Od kolébky našeho obrození, Lumír 1905/06; M. Hýsek: ref. Korespondence a zápisky F. L. Čelakovského, ČČM 1908; F. V. Vykoukal: ref. Výbor ze spisů K. Havlíčka, Osvěta 1908; Promyk: C. k. pedagogové, Nár. obzor 1908 (k Výboru ze spisů K. Havlíčka, odpověď B. tamtéž); F. T. (Trnka): ref. Korespondence a zápisky F. L. Čelakovského, ČČM 1910, 1912; M. Hýsek in Literární Morava (1911); an.: F. B., Almanach ČAVU 1914; J. Kabelík: F. B., MSIR 1914/15 + Tři knihy moravských autorů (ref. Příspěvky k praktické poetice), MSIR 1914/15; A. Novák: ref. Příspěvky k praktické poetice, Lumír 1915; -t-: F. B., NL 8. 11. 1916; ■ nekrology: pv. (P. Váša), LidN 19. 10. 1920; J. Zubatý, NŘ 1920; A. Novák, Venkov 19. 10. 1920; K. (J. V. Klíma), Naše doba 1920/21 + Výroční zpráva státní vyšší reálky v Žižkově za školní rok 1920/21; J. Kabelík, MSIR 1922 + Almanach ČAVU 1922 ■; A. Novák: ref. Korespondence a zápisky F. L. Čelakovského, ČČH 1934; M. Hýsek: F. B., LidN 17. 10. 1940; J. Hrabák: Korespondence a zápisky F. L. Čelakovského, ČMM 1946; B. H. (Haluzický): F. B. a Slovensko, Lud 13. 11. 1954; F. Skácelík in Krásná setkání (1970).

pp

Josef Biskup

* 15. 8. 1905 Oseč u Příbrami

Regionální spisovatel, básník a prozaik, píšící též pro děti.

Syn báňského revidenta. Obecnou školu, nižší gymnázium a učitelský ústav (mat. 1924) vychodil v Příbrami. Učil na obecných a měšťanských školách nejprve na Klatovsku (Myslív, Němčice, Věckovice, Vrhavěč, Plánice, Miřeniče, Mochtín, Klatovy, Stříbrné Hory, Radinovy, Dolany, Bezděkov), 1941–65 na Příbramsku (Březové Hory, Příbram, Dubno). 1932 se oženil s Marií Dědinovou (*1911), která pod pseud. Marabi publikovala v regionálních časopisech a 1941 vydala povídky Nezahyne moje láska. Na odpočinek odešel B. do Káraného u Prahy. Byl členem uměleckých skupin Dnešní dílo a Aktivisté a Literárního uměleckého klubu Plzeň, spolupracoval s plzeňským rozhlasem.

V lyrických a epických básních i v povídkách zpracovával B. tradičně poetickým způsobem nejprve milostné a přírodní náměty. Postupně však u něho převážily práce určené dětem (verše, pohádky) a zvláště práce regionálně zaměřené, těžící v původní i vydavatelské činnosti látku z Klatovska a později též z rodného Příbramska.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jos. Bezděkovský, Josef Klos, Joža Maria, Osečský; Bp, fs, J.B., JB, Jp. ■ **PŘÍSPĚVKY in**: A-Zet (od 1939); Časopis turistů (od 1942); Čes. deník (od 1934); Čes. slovo (od 1930); Horymír (od 1926); Jas (1936); Jihočes. kraj (od 1935); Klatovský kraj (od 1934); Lid. demokracie (od 1947); Lid. listy (od 1938); Lid. noviny (od 1936); List paní a dívek (od 1940); Lit. kruh (od 1932); Malý čtenář; Mladá stráž (1936); Mládí (1936); Mor. kukačka (1935); Most (od 1934); Nár. listy (od 1935); Nár. osvobození (od 1935); Nár. politika (od 1934); Nár. práce (od 1942); Nár. střed (od 1934); Nedělní list (od 1939); Od Stříbrných Hor (od 1932); Pestrý týden (od 1935); Plzeňský kraj (od 1935); Práce (od 1942); Právo lidu (od 1936); Puňťa (1941); Roj (od 1939); Rudé právo (od 1947); Sokol v Pošumaví (od 1931); Srdíčko (od 1930); Staňkovsko (od 1934); Svět (od 1942); Svob. slovo (od 1940); Šumavan (od 1934); Týden (1939); Uboj (od 1939); Venkov (od 1934); V rodinném zátiží (od 1939); Zeměd. noviny (od 1954); Zlatá brána (od 1933); Zpravodaj (Příbram, 1925); Zvon (od 1938); Žena českého venkova (od 1943); Živá tvorba (1943); Život na českém

Biskup

padu (od 1934). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Trpký úsměv (BB 1929); Město (PP 1930); Akrostichon (BB 1930); Procitnutí (BB 1931); Okno (PP 1933); Naším krajem (FF 1935); Tříkrát pět (PP 1936); Z šera minulosti (pověsti pro ml., 1. 1936, 2. 1937); Cesta (B 1937); Tři písně (BB 1937); Spisovatelé Klatovska (slovníček autorů, 1. 1937, 2. 1939 s tit. Spisovatelé, hudební skladatelé a výtvarníci Klatovska); Od jara do zimy (BB pro ml., 1939); Stopami srdce (BB 1940); Perličky pro naše dětičky (BB, PP 1940); Zvony domova a jiné pohádky (1941); Pod Doubravou. Průvodce Klatovskem (1941); Pověsti ze stříbrného kraje (pro ml., 1944); Jaro žití (BB pro ml., 1945); Literatura pro mládež na Příbramsku (bibliografie, 1947); Cíl nás všech je práce (BB pro ml., 1948). ■ REDIGOVAL *knižnice*: Vlastivědná knižnice Klatovska (1936–41, s K. Polákem); Klatovská dětská knižnice (1940–41); Vlastivědná knižnice Podbrdská (1946–48, místy označovaná též V. k. Příbramska). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Klatovsko v současné poezii (1941, pseud. Jos. Klos); Památce T. G. M. (1937); 28. říjen 1918 (vzpomínky, 1938); Od pramene Úhlavy (vlastivědná čítanka, 1941); Od pramene Kocáby (vlastivědná čítanka, 1950). ■

LITERATURA: V. Brtník: ref. Trpký úsměv, Venkov 6. 12. 1929; V. V. Roštinský: ref. Město, Středisko 1930/31; Nk (B. Novák): ref. Procitnutí, Rozpravy Aventina 1931; -pa- (F. S. Procházka): ref. Akrostichon, Zvon 1931/32; B. V. (Václavek): Nové knihy (ref. Naším krajem), Index 1935; J. Strnadel: Čtyři knížky drobných próz (ref. Tříkrát pět), Čin 1936; drb. (V. Brtník): ref. Zvony domova a jiné pohádky, Zvon 1940/41.

pb

Mikuláš Biskupec z Pelhřimova

† asi 1459 *Poděbrady*

Teolog a obhájce učení husitské strany táboorské.

Pocházel z Pelhřimova, kde byl jeho otec Petr, zvaný již nejspíše Biskup (po něm byl nazýván Biskupec), členem městské rady. Studoval na pražské univerzitě (1409 bakalář), 1411 byl členem koleje královny Hedviky, 1415 se stal knězem a dostal faru v Kondraci pod Bláníkem. Hned v počátcích husitského hnutí se stal

stoupencem jeho radikálního křídla a 1420 byl zvolen hlavou táboorských kněží jako jejich starší, vykonávající biskupskou pravomoc; jeho sídlem byl Písek. Získal postavení ideologa táborů a jménem jejich kněžstva vedl polemiky se zástupci pražské strany a účastnil se i věroučných sporů uvnitř táboorské obce. Uchovával si rozumový odstup od chiliastického fanatismu, vycházejícího z víry v nastávající konec světa a příchod božího království na zemi, a v tomto směru proti chiliastům vystupoval, ale s Husem a Jakoubkem sdílel nechuť k jakémukoli násilí. To jej sblížovalo s Chelčickým, s nímž se počátkem 20. let seznámil. V dubnu 1431 B. na setkání v Karolinu obhajoval táboorské učení proti pražským mistrům, zejména proti výtkám Rokycanovým, v květnu 1432 se v Chebu účastnil jednání husitů se zástupci basilejského koncilu o podmínkách chystaného dialogu mezi koncilem a husitskými Čechy. Na tomto dialogu se 1433 v Basileji podílel a obhajobou artikulu o stíhání veřejných hříchů světskou mocí vyvolal bouřlivý nesouhlas zástupců římské církve. K basilejským kompaktátům se sice táboři 1436 nepřipojili, ale dohodou s králem Zikmundem dosáhli svolení, aby jejich kněží mohli pokračovat v činnosti. B. využil této doby k práci na svých spisech. O zachování věroučné nezávislosti táborů na oficiálním utrakvistu se znovu pokusil při jednání v Kutné Hoře (1443) a v Praze (1444). Doklady o tomto marném jednání uložil pak do své Táboorské kroniky. Když se 1449 i Písek podrobil Rokycanovi, odešel B. do Tábora, po jehož dobytí Jirím z Poděbrad byl odvezen do Prahy a uvězněn ve Staroměstské radnici. Během věznění se mu podařilo svěřit své spisy bakaláři Janu Morávkovi a tak je uchránit před zkázou. Od 1453 až do smrti byl B. vězněn v Poděbradech.

B. psal latinsky, jak to vyžadoval charakter teologických sporů, které vedl, a jeho spisy jsou literární formulací stanovisek, jež při tom zastával. Jsou prosty všech stylistických ozdob, zaměřeny k přesnému postižení obhajovaných názorů. Je v nich nejplněji vyloženo, a tak dochováno táboorské učení, založené na Písmu, především na jeho novozákonních knihách, a na autoritách prvotní církve, které z nich vycházejí. Kromě odmítání očištění, modliteb za zesnulé, postů, kultu světců, svátostí neustanovených Kristem ani apoštoly a všeho, co vyplývalo teprve z pozdější církevní tradi-

ce, obhajuje zde B. zejména táboorské racionalistické pojetí oltářní svátosti, podle něhož je v ní Kristus přítomen nikoli tělesně, nýbrž svou milostí. Vedle drobnějších projevů, jako je spis *O velebné svátosti* (1423, dochovaný jen v českém znění), jsou B. učení i postoj k dobovému dění soustředěny ve *Výkladu na Zjevení Janovo* (z poloviny 20. let, nabádajícím k střizlivému chápání této novozákonní knihy) a v postile na evangelní harmonii (*Scriptum super quatuor evangelia*, z konce 30. let, zdůrazňující biblické zdroje táboorského učení), ale v první řadě ve spisech, které dosáhly největšího ohlasu, známých jako *Táboorská obrana* (dokončená asi 1434, literární ztvárnění věroučných článků obhajovaných zejména v Karolinu 1431) a *Táboorská kronika* (*Cronica causam sacerdotum Thaboriensium continens et magistrorum Pragensium eiusdem in pugnaciones*, dokončená 1444, obsahující převážně dokumenty o vývoji táboorského učení a o průběhu boje za jeho uznání). O několika dalších spisech B. víme jen ze zmínek, hlavně v polemikách jiných autorů.

RUKOPISNĚ: *Výklad na Zjevení Janovo* (konvenční titul, pol. 20. let 15. stol.); *Scriptum super quatuor evangelia... in unum concordata* (1435–39). ■ EDICE: *O velebné svátosti* (ed. V. Sokol, Jihočes. sb. historický 1929; *Orationes quibus Nicolaus de Pelhřimov et Ulricus de Znojmo articulos... in concilio Basiliensi anno 1433 ineunte defenderunt* (Tábor 1935, ed. F. M. Bartoš); *Questio de divisione Scripture sacre multiplici* (ed. A. Molnár), *Communio viatorum* 13, 1970; *Táboorská obrana*, s tit. *Confessio Waldensium* (Basilej 1568, ed. M. Flacius Illyricus), též in *Waldensia* 1 (Rotterdam 1616 a 1622, ed. B. Lydius); *Táboorská kronika*, s tit. *Chronicon sacerdotum Thaboriensium*, in *Geschichtschreiber der hussitischen Bewegung* 2 (Viedeň 1865, ed. K. Höfler); (*překlad do nové češtiny*): *Vyznání a obrana táborů* (1972, přel. F. M. Dobiáš a A. Molnár). — *Ukázky*: *Výklad Zjevení Janova* (ed. F. M. Bartoš in *Táboorské bratrstvo let 1425–1426 na soudě svého biskupa M. z P.*, ČSPS 1921); (*překlady do nové češtiny*): *Výklad Zjevení Janova* in J. Macek: *Ktož jsú boží bojovníci* (1951, přel. Anna Pavlů); *Táboorská obrana* in *Výbor z české literatury doby husitské* 2 (1964, přel. A. Molnár); *Táboorská kronika* in J. Macek: *Ktož jsú boží bojovníci* (1951, přel. Anna Pavlů), též in *Výbor z české literatury doby husitské* 2 (1964, přel. R. Urbánek, upravil B. Ryba). ■

LITERATURA: Z. Nejedlý in *Prameny k synodám strany pražské a táboorské v l. 1441–1444* (1900) → *Dějiny husitského zpěvu za válek husitských* (1913; znovu *Dějiny husitského zpěvu* 4,

1955); J. Sedlák in *Táboorské traktáty eucharistické* (Brno 1918); F. M. Bartoš: *Postila M. B. na evangelní harmonii*, ČČM 1919 + M. z P., in *Světcí a kacíři* (1949) + *Konec M. B.*, *Teol. příloha Křesťanské revue* 1961; J. Dobiáš in *Dějiny Pelhřimova* 1 (1927), 2 (1954); J. Macek in *Tábor v husitském revolučním hnutí* 1 (1952), 2 (1955); A. Molnár: *Nad úvodními kapitolami B. Táboorské konfese*, *Teol. příloha Křesťanské revue* 1961; viz též EDICE.

ep

Marie Biskupová-Dědinová viz in Josef Biskup

Vilém Bitnar

* 11. 4. 1874 *Zbečnick* (Hronov-Z.)

† 12. 10. 1948 *Praha*

Literární historik, bibliograf, překladatel, editor a publicista jednoznačně katolického zaměření, se zvláštním zájmem o baroko; představitel i dějepisec *Katolické moderny* 90. let 19. století; v mládí také básník.

1923–24 se podepisoval také Bittnar. Absolvoval měšťanskou školu v Kladně, kde se také vyučil řemeslu modelářskému a kovoliteckému. Na vyšší státní průmyslové škole v Praze (obor strojího inženýrství) maturoval 1902, později si doplnil vzdělání na pražské technice (1907–08). Už za studií byl zaměstnán jako technický adjunkt železáren v Kladně (1896 až 1901) a vyučoval na státní průmyslové škole (1898). 1905–08 byl technickým správcem sléváren v Komárově u Hořovic (k tomuto místu se později vrátil jako historik), od 1908 se věnoval výhradně literatuře a publicistice s výjimkou válečných let 1915–17 (inženýr v dílnách na výrobu střeliva v Příbrami) a 1918–19 (závodní inženýr slé-

váren ve Skuhrově nad Bělou). Od 1921 byl redaktorem Lidových listů, od 1924 Hovorů literárních a uměleckých v časopisu Den. Agilně se podílel na organizačním a publicistickém hnutí Katolické moderny, spolupůsobil při založení časopisu Nový život, 1907 založil v Praze týdeník katolické inteligence Nový věk, z jeho popudu se 1908 ustavilo v Praze Sdružení katolické inteligence, které vyvíjelo přednáškovou činnost a stalo se základnou B. revue Meditace i knižnice k ní připojené. Byl činný při oslavách výročí Jana Nepomuckého a sv. Václava, podílel se na přípravě velké výstavy českého baroka apod. Od 1917 působil v Družině literární a umělecké, od 1933 byl také jejím čestným členem. Přispíval i do encyklopedií Český slovník bohovědný, Nový velký ilustrovaný slovník a Ottův slovník naučný nové doby.

Celé B. literární dílo je projevem autorovy snahy pracovat „pro obrodu umění ve smyslu katolickém“. Svůj záměr realizoval B. nejnplněji jako literární historik, redaktor a editor. Vynikal obsáhlými a detailními znalostmi faktografickými a systematickými své literárněhistorické práce, která měla za cíl apologii katolicismu v kultuře a literatuře, spočívala však v podstatě v pozitivistickém shromažďování a třídění životopisných a knihopisných dat katolických autorů, ve vydávání zapomenutých knih (často v bibliofilské úpravě) a v pořádání náboženských tematických výborů, čítanek i kalendářů. Jako básník debutoval B. v 90. letech sbírkou inspirovanou poezií J. Zeyera a obsahující meditativní glosy a biblické parafráze; mladistvý pesimismus koriguje B. mysticizující vírou ve smyslu katolického náboženského učení. Charakter této rané poezie již předznamenává autorovo pozdější zaujetí barokní poezií a kulturou. V době organizační a redakční činnosti (zejm. v Novém věku, v Meditacích, v Archívu literárním, v Arše aj.) sbíral B. záznamy pro svůj velký literární archív, ve 20. letech začal na jeho základě publikovat i knižně (často v příležitostných a účelových tiscích, pořizovaných někdy cestou separátních otisků z časopisů i sborníků). Do šířky založená drobnokresebná *Rukověť dějin české literatury básnické* (vycházela jako příloha Archy 1925) uvízla u písmene A. Teprve ve 30. letech se B. prosadil jako významnější literární historik, zejm. knihami o baroku, jehož ducha hledal v „touze po jednotě“ a jež chápal jako

epochu obrody českého národa a zrodu nového lidského typu (člověka svatojánského po svatováclavském typu gotickém). B. heuristická práce literárněhistorická a pečlivá práce editorská byla jednou z nejplatnějších opor katolické ideologie v Čechách; přesto laik B. nenalézal vydatnější hospodářské zajištění pro svou práci. B. „badatelská opravdovost a noblesa“ (Šalda) autorovi zabraňovala sice zacházet v anexi významných autorů pro katolicismus příliš daleko (např. u Máchy), nemožnila však B. zaujmout kritičtější poměr ke katolické literární produkci 19. a 20. století.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Hanuš Pučálka, Jan Hurdálek, Jan Chorinus, Jan Kaněra, Jan Kustoš, Jan Semerák, Jan Šíma, Jiří Záhán, Karel Jezbera, Miloš Babor, Miloš Hlavatý, Pavel Valenta, Šebestýan Nešpor, Václav Bidlo, Václav Kristián Popel; Btr. (Český slovník bohovědný), J. H., -vb-. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Akord (od 1942); Almanach secese (1896); Archa (1924 stať o Bridelovi Jesličkovy lyrík ...; 1925 začátek slovníkové Rukověti dějin české literatury básnické, jako příl.; 1936 Máchova katolicita); Archív literární (1919–22; 1919 Nedostatky české literatury katolické, 1922 Počátky Katolické moderny); sb. Baarův památník (1926); kal. Beseda; Blahověst; Časopis katol. duchovenstva; kal. Českosl. žena; sb. Do památníku dr. A. Kolískovi (1930); Eva (1925); sb. František Světlík šedesátníkem (1935); Hlídka (1934 Poetika Jana Rozenpluta ze Švarcenbachu); sb. K. H. Mácha (1937); sb. Kázání ptáčkům (1930); Květy; Lid. listy (1920–21); Listy pro umění a kritiku (1935 Bridel a Komenský); Lit. rozhledy (od 1927); Meditace (1908–11); Na hlubinu; Naš domov (1938 Osobnost a dílo K. Vrátného); Naše doba (1939); Naše kniha; Naše listy (1927–29); Naše věda (1942); Našinec (od 1918); Nový věk (1907–16); Nový život; sb. O českou literární kritiku (1940); Občanské noviny (1920–21); Obrození (1912); sb. Pod jedním praporem (1895); sb. Pragensia svatojánská (1929); Přehled; Rozhledy literární; Řád (1943–44); sb. Slavnostní list Ozvěny v Komárově (1904); Studentská hlídka (1909–10); sb. Svatopluku Čechovi (1946); kal. Svatý Antonín; sb. Svatý František a Čechy (1926); kal. Svatý Vojtěch; Tak (1937–38); kal. Třebízský; kal. Venkovan; Vlast (od 1893); kal. Vzkříšení (1923–24); Život (od 1926; 1935 stať Duch českého baroku); sb. Živý Vrchlický (1937). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a umění*: Biblické rapsodie (BB, Holešov 1896); Matky sedmi-bolestné (BB 1897); Schematismus žijících katolických spisovatelů československých (slovníček, 1920); Katolicita Julia Zeyera (E 1926); Sigismund Ludvík Bouška (E 1932); Podlahův gotický sen (1932); O českém baroku slovesném (EE 1932); Vojtěch Pakosta (E 1936); Postavy a problémy českého

baroku literárního (EE 1939); O podstatě českého literárního baroku (E 1940); Inferiorita české literatury katolické (E 1941). — *Překlady*: M. Herbert: Povídky ze starých měst (1922) + Láska lékařova (1922). — *Ostatní práce*: Průvodce Prahou svatováclavskou (1929); Jan z Jenštejna (1938). ■ REDIGOVÁL *časopisy*: Nový věk (1907—16, kulturní rubrika), Meditace (1908—11), Studentská hlídka (1909—10), Obrození (1912), Hlídka literární a umělecká (1912), Archiv literární (1919—22), Občanské noviny (1920 rubrika Literární středa, 1921 Neděle Občanských novin), Lidové listy (1920—21), Archa (1923, 4. číslo 1938), Den (1924—41, rubrika Hovory literární a umělecké), Život (1926—27), Naše listy (1927—29), Vlast (1930), Nedělní den (1941); *kalendáře*: Beseda, Československá žena (1923—24), Třebízský (1923—24), Svatý Antonín (1923—24), Svatý Vojtěch (1931), Vzkříšení (1923—24); *sborníky a katalogy*: Slavnostní list Ozvěny v Komárovi (1904), Jesličková výstava v Praze (1923, s A. Šormem), Katalog výstavy svatojanských pragensií (1929, s K. Procházkou), Do památníku dr. A. Kolískovi (1930), Dějiny železáren a obce Komárova (1930), Katalog jubilejní výstavy Čs. akciové tiskárny v Praze (1936); *knižnice*: Knihovna Nového věku (1908—18), Knihovna vybrané četby (1910), Knihovna Meditací (1908—16), Knihy korunové (1910—11), Raná setba (1928—30). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Pouť za svatým Grálem. Výbor z české poezie moderní (1918); J. Linda: Záře nad pohanstvím (1919); Theresia a Jesu: Meditace duše o Bohu (1922); F. Doucha: Poupátka a bodláčky (výbor, 1926); Serafínské novely (výbor z františkánské literatury, 1926); Bibliografie díla Miloše Martena (1926); Svatý Cyril v české poezii moderní (výbor, 1927); V. Beneš Třebízský: Levohradecké pomněnky 1 (1927) + Povídky vánoční (1928); Sborníček svatováclavský (výbor legend a básní, 1928); J. Š. Baar: Obrázky z mého života (1929) + Rok na chodské vsi (1930) + Poslední soud (1947) + Holoubek (1948); Antologie středověké poezie svatováclavské (1929); Věnc básní o svatém Václavu (1929); V. Hájek z Libočan: O nejstarších hradech a městech českých (1930); Knihovna katolického inteligenta (seznam doporučené četby, 1931); Věnc básní o svaté Ludmile (1932); Z řeči biskupa dr. A. Podlahy (1932); Čítanka svatojanská (1. Náboženská osobnost svatého Jana Nepomuckého, výbor z české literatury 14.—20. věku, 1932; 2. Od kněžského vysvěcení po mučednickou smrt, 1933; 3. Janova mučednická smrt a posmrtné oslavení, 1934); B. Bridel: Slaviček velikonoční (1933); A. Míchna z Otradovic: Vánoční lyrika (1936) + Vánoční muzika (1940); Sanctus Bonaventura: Slaviček vánoční (1937, v překladu B. Bridela); F. M. Krum: Pastorela betlémská (1937, s J. Vašicou); M. Bartys: Praha, rozkoše zahrada (1940); Zrození barokového básníka (antologie z přírodní lyriky čes. baroka, 1940); Jan Sedlák (bibliogr. část knihy B. Chudoby, 1947). ■

LITERATURA: B. Slavík: V. B. jako spolupracovník Archy (1934); sb. Poselství (1938). ■ ■ ref. Biblické rapsodie: F. X. Šalda, Lit. listy 1897 → KP 3 (1950); kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 1896; J. Karásek, Niva 1896; an.: Moderní revue 1896, sv. 4, s. 119 ■; ■ ref. Katolicita J. Zeyera: -i, Kritika 1926; J. M. Augusta, Lumír 1926; E. Rádl, Čes. mysl 1927 ■; A. N. (Novák): Literatura jubilea františkánského, LidN 6. 1. 1927 + V. B., LidN 11. 4. 1934; p. (A. M. Píša): V. B., PL 11. 4. 1934; B. Slavík: K šedesátce V. B., Rozhledy 1934; K. P. (Polák): Český barok slovesný, PL 8. 8. 1934; Kaj. (K. Janský): Máchův barok, LitN 1936/37; ■ ref. Postavy a problémy českého baroku literárního: K. Polák, KM 1939 + Nár. práce 19. 3. 1939; J. B. Čapek: Nový triumf baroka?, Naše doba 1939; B. Slavík, LidN 6. 3. 1939 ■; K. P. (Polák): O podstatě českého literárního baroka, Nár. práce 7. 11. 1940 + O Katolické moderně, Nár. práce 1. 6. 1941; J. Vašica: K sedmdesátce V. B., Akord 1944; E. Masák: V. B. a naše Družina literární a umělecká, Archa 1948; J. Čerovský: Věrný a užitečný, Katol. noviny 1973, č. 41.

mb

Jiří Bittner

* 23. 1. 1846 *Milavče* u Domažlic
† 6. 5. 1903 *Praha*

Herec a překladatel divadelních her, autor humoresek a memoárových črt.

Pocházel ze selského rodu; po obecné škole v rodišti a roční přípravě z látky hlavní školy navštěvoval (od 1857) nižší reálku v Domažlicích, 1859—63 reálku v Panské ulici v Praze (zde ho učil češtině dramatik F. V. Jeřábek, který podporoval B. zálibu v recitaci). V březnu 1863 tajně uprchl přes Krakov do ruského Polska na pomoc povstání, byl raněn v šarvátce u Szklar, léčil se v povstalecké nemocnici v Krakově a v červenci se vrátil domů. U zkoušky doplňující látku 6. třídy propadl a odešel opakovat ročník na reálku do Písku (zde ho učil kreslení A. Heyduk), už na podzim 1863 se tu však setkal s Kramuelovou hereckou společností a pod jejím vlivem odešel k divadlu. Od ledna 1864 byl kočovným her-